

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkeszi Szakfolyóirat

74. évfolyam
1999/5.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

Smidéliusz Gábor: A cédrus-talány 161

TANULMÁNYOK

Fabiny Tamás: Példázatok Tamás evangéliumában. 162

Sánta Anikó: Az oltár gyakorlati teológiai értelmezése - 2.rész. 166

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi világhíradó 170

Fischl Vilmos: Iszlám fenyegetés? 175

FIGYELŐ

Bencze Imre: Levéltárunk rejtőzködő értékei 177

Vető István: Káldy Zoltán (ford: Deák Ágota) 180

FÓRUM

Muntag Andor: A Biblia kódja 184

Csepregi Béla: Megszívlelendő emlékek 1999. márc. 15-én. 187

Koczor György: A múlt hibáit igyekezzünk kiküszöbölni! 189

Lengyel Anna: A közvetítés művészete 189

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Ifj. Cselovszky Ferenc: Húsvét utáni 5. vasárnap 192

Béres Tamás: Mennybemenetel ünnepe 193

Varga Gyöngyi: Húsvét utáni 6. vasárnap 194

Kovács Imre: Pünkösd ünnepe 195

Bácskai Károly: Pünkösd 2. napja 196

Gerőfi Gyuláné: Szentháromság ünnepe. 197

Szabó Lajos: Jubilate 198

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108; 317-54

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek). Nyugdíjas lelkeszek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A borítón: a Feltámadott Krisztus Vadosfáról. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre

A fotót készítette Molnár Géza. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte

MÉCS ESZATE IGÉD

A cédrus-talány

Négy évvel ezelőtt Pécsen egy alkalommal láttam Csontváry *Zarándoklás a cédrushoz* című képét. Egészen megdöbbenett. Leültem vele szemben, lenyűgözött, magával ragadott a kobaltkék ég, a közeledő alkonyat rózsaszíne, a faágak pirosa, a színek, a formák, a mozdulatok, a kompozíció gazdagsága. Hihetetlen mélysége, bősége, szépsége van ennek a képnek. Aki silány poszter-utánzatait, másolatait, reprodukcióit látta, az el sem tudja képzelni, micsoda sodrása, micsoda ereje, milyen hatása van az emberre. Sokáig gyönyörködtem Libanon díszében. Az Ószövetség hatalom-szimbólumában. Az erő és a tudás jelképében. Fantasztikus mű. Egyedülálló alkotás. Bevallom, kirázott a hideg, amikor rácsodálkoztam. Mégsem értettem, mégsem jutott el hozzám igazán a tartalma, üzenete, mondanivalója.

Van úgy, hogy ilyen hatással vannak ránk dolgok. Van úgy, hogy átfomál, átalakít, életet fordít egy-egy esemény, egy-egy találkozás. Van úgy, hogy emberi ésszel felmérhetetlen indítások, erők mozdítanak meg bennünket.

Az a fajta lélegzetelállító csoda, amelyet átélhetünk egy művészi alkotás, vagy a természet szépsége mellett megállva, eltörpül amellett, amelyet akkor él át az ember, amikor a hatalmas, az élő, a mérhetetlenül gazdag Istennel találkozik. Mindenki tudja, hogy mit jelent ez, aki átélte, aki megízlelte, aki ebben él.

Az ilyen nagy találkozások után rengeteg bennünk a kérdés, hatalmas a feszültség. Rettenő éhség és kíváncsiság, a válaszkeresés izgalma feszít. Ki ez az Isten? Hol van ez az Isten? Aki engem keres. Aki velem akar kezdeni valamit. Aki megszólított, hogy legyenek tanítványai. Aki elhívott, hogy másokat rám bízson. Hiszen ez óriási felelősség, óriási feladat. Jónásként menekülnék is minden elől, ami a találkozás, a megszólítás következménye.

És elindul bennünk egyfajta Isten-nyomozás. Többet kell tudnom róla. Meg kell ismernem Őt. Megpróbálom megragadni, megbizonyítani, megérteni Őt. Mit akar és miért? Mik az útjai? Mi a szándéka, mi a terve?

Amikor 350 körül *Augusztinus*, a keresztyénség tudós tanítója töprengett Isten nagyságán, azt mondják, sétája közben a tengerpartra ért. Látott ott egy kisfiút, amint nagy buzgón kagylóhéjjal meregette kis gödröcskéjébe a tenger vizét. A tudós megkérdezte a fiútól, mit csinál.

- Átmerem az óceánt az én gödrömbe, hogy az enyém legyen!

- Hát... így vagyok én is - mondta Augusztinus -, a végtelen Istent próbálom belemenni a fejembe.

Istenbizonyítékok sokaságával próbálkoztunk már. Végül rá kellett jönnünk, Isten nem szorul rá a bizonyításunkra. Nem tudom Őt így meghatározni. A neve mellé csak olyan szavakat tehetek: kifürkészhetetlen, kikutathatatlan, megfoghatatlan. Nincs rá szó, nincs rá felelet. Ő nem engedi, hogy megfogjuk, hogy fölébe kerekedjünk. Nem kapunk többet az Isten-nyomozás eredményeként, mint amit Mózes kapott: Vagyok, aki vagyok. Minél jobban kutatom, keresem, és minél többet tudok meg róla, annál inkább érzem, milyen mérhetetlenül nagy, milyen gazdag, milyen mély. Minél közelebb kerülök hozzá, annál kisebbnek látom magamat.

Hogy fél Jézus közelségétől Péter:

- „Távozz tőlem Uram, mert én bűnös ember vagyok.”

A kapernaumi százados megvallja:

- „Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj.”

A zsoldáros így kiált:

- „Micsoda az ember, hogy gondod van rá?”

És abban a pillanatban, amikor az ember ilyen kicsivé lesz, megtudhatja a legfontosabbat Istentől. Amikor végsőkéig fokozódik Isten és ember másságának feszültsége, akkor derül ki, akkor pattan ki az élet legnagyobb üzenete: Isten szeret engem. Nem ítél meg. Nem radíroz le. Nem söpör le. Szeret. Ennél nincs nagyobb ajándék, ennél nincs nagyobb erő, ennél nincs nagyobb üzenet.

Isten nem elv, nem valami elmélet, amit meg kell érteni. Isten élő és igaz Isten, akinek a szava megérint, megragad, átfomál. Tud-e ezen a tavaszon veled, velem elkezdni valamit Isten? Le tudjuk-e tenni a régit és magunkra öltetni az újat?

A cédrus üzenetét én akkor értettem meg, amikor a kép hatása alól felocsúdva fellapoztam a Bibliámban Ezékiel próféta könyvét. „Így szól az én Uram, az Úr: Majd én magam török le a magas cédrus hegyéről egy ágat és elplántálok, tetejéről letépek egy gyenge hajtást és elültetem egy magasba emelkedő hegyen... hogy ágat növeljen, és gyümölcsöt hozzon. Pompás cédrus lesz majd, amelyen lakik mindenféle madár.”

Ez a pompás cédrus nekem azóta Jézus keresztye. Ha máshol próbáljuk megérteni, megkeresni az Istent, zsákutcába kerülünk. Nincs más erő, nincs más hatalom, ami elég lenne ahhoz, hogy hirdesse, itt köztünk Istené kell, hogy legyen a dicsőség, nem az emberé. Őt hívjuk segítségül, akiben az elérhetetlen Isten nekem is, neked is közelivé lett! Ragadjuk meg örömmel szeretetét!

Smidélus Gábor

TANULMÁNYOK

Fabiny Tamás

Példázatok Tamás evangéliumában

Az anyag

A nag-hammai leletek között 1945-ben felbukkant kopt nyelvű apokrif irat elsősorban azért került a tudósok érdeklődése középpontjába, mert remélhető volt, hogy rajta keresztül a jézusi tanítás hagyományozására is fény derül¹ Órigenész és Eusebius hivatkozásai nyomán névről már ismert volt ez a könyv², s voltak olyan feltételezések, hogy ismeretlen szerzője (hiszen a Tamás apostolhoz való kötés nyilvánvaló fikció) nem a szinoptikusokból merített, hanem azóta már elveszett iratokból.³ A szöveg 114 Jézusnak tulajdonított logiont tartalmaz, egy narrátor vagy szerkesztő bármiféle összekötő szövege nélkül. Különösen is izgalmas a példázatokkal kapcsolatban felvetődött kérdés. Tekintettel azok rövidebb és még teljességgel allegória-mentes megjelenésére elképzelhető, hogy a Tamás-evangélium a pre-allegorikus formát őrizte meg?⁴ Ma már ugyan egyértelműnek látszik, hogy ezek a szövegek, szemben az említett feltételezésekkel, későbbiek az evangéliumi hagyománynál, és a gnózis hatását tükrözik, az összehasonlítás mégis hasznos lehet. Az apokrif könyv jelentőségét - szemben némely angolszász tendenciával⁵ - nem szabad túlértékelnünk, de azt megállapíthatjuk: a jézusi beszédhagyomány, ezen belül is a példázatok megőrzésének és továbbadásának módját szemlélhetjük ebben a könyvben.⁶

Tomás evangéliumában összesen 13 példázatot találunk, valamint néhány szóképet és hasonlatot. Ez utóbbiak jól szemléltetik a a könyv képvilágát és szellemiségét, valamint az evangéliumi hagyomány átalakítását: *Kicsiny gyermekek* (21 a) "Mariham (Mária Magdaléna) így szólt Jézushoz: Mihez hasonlítanak tanítványaid? Ő ezt mondta: kicsiny gyermekekhez hasonlítanak, akik egy darab földön laknak, mely nem az övék. Mikor majd jönnek a föld urai, azt mondják: Adjátok át nekünk a földünket! Levetkőznek előttünk, hogy otthagyják és nekik átadják földjüket." *Próféta és orvos* (31): "Jézus mondta: Egyetlen prófétát sem fogadnak be falujába. Egy orvos sem tudja meggyógyítani azokat, akik őt ismerik." *A leomló város* (32): "Jézus mondta: A város, mely magas hegyre épült és megerősítették, nem omolhat le és nem rejthető el." *Ló és íj* (47a) "Jézus mondta: Lehetetlen, hogy egy ember két lovat üljön meg, és két íjjat feszítsen."

A teológiai tartalom

A könyv ezekkel a szavakkal kezdődik: "Ezek azok a titkos igék, amelyeket Jézus, az Élő mondott, és Didymosz Júdas Tamás leírt. És ő ezt mondta: Aki ezen igék értelmét megtalálja, nem ízleli meg a halált." A 62. logion szerint pedig ezt mondja Jézus: "Misztériumaimat azoknak mondtam el, akik méltók rá."

¹ A magyar fordítás hozzáférhető: Vanyó László (szerk.): Apokrifek. Ókeresztény írók, 2. Budapest 1980, 297-311. Ford.: Vanyó László

² Oskar Cullmann: Thomasevangelium, in: RGG 6,865-866

³ Stephen J. Patterson: The Gospel of Thomas and the Historical Jesus, in: Society of Biblical Literature (SBL) 1990 Seminar Papers, 614-636, itt 616

⁴ Andreas Lindemann: Zur Gleichnisinterpretation im Thomas-evangelium, in: ZNW 71 (1980), 214-243, itt 215

⁵ Számos amerikai kutató tekinti - a kánon elvének figyelmen kívül hagyásával - "ötödik evangéliumnak" ezt az iratot. Példázat- és aforimakönyvében, valamint az újszövetségi szövegek párhuzamosainak szentelt szöveggyűjteményében Crossan is különösen nagy jelentőséget tulajdonít Tamás szemelvényeinek, vö. pl. John D. Crossan: Sayings Parallels. A Workbook for the Jesus Tradition. Philadelphia 1986. Az ugyancsak amerikai Stroker is részletes elemzést nyújt az extrakanonikus példázatokról: Tamás evangéliuma mellett a Jakabapokalipszis paraboláit elemzi. Vö. William D. Stroker: Extracanonical Parables and the Historical Jesus, in: Semeia 44 (1988), 95-120

⁶ Figyelemreméltó Joachim Jeremias álláspontja, aki példázatkönyve 1962-es 6. kiadásától kezdve sok szempontból megbízható, sőt bizonyos esetekben az eredeti jézusához közelebb állónak tartja az itt megőrzött példázatokot. Erre a következtetésre annak alapján jutott, hogy a Tamás-evangéliumra nem jellemző a szinoptikusok allegorizálása, azok nem utalnak a Septuaginta használatára és nem mutatnak egyéb szekudér jegyeket. Vö. Joachim Jeremias: Die Gleichnisse Jesu, Göttingen 1962, 86-88. Jeremias elképzelhetőnek tartja továbbá, hogy bizonyos esetekben rabbinikus elbeszélések hatottak a Tamás-evangélium példázatvariánsaira, vö. Jeremias, 28-29. Patterson, 620 ugyanakkor arra hívja fel a figyelmet, hogy Jeremias úttörő szerepet vállalt ugyan a Tamás-evangélium felhasználásában, ám amikor könyve végén vizsgálódása eredményeit összegzi, akkor már nem veszi tekintetbe Tamást.

⁷ A hal (8. logion, vö. Mt 13,47-50); A magvető (9. logion, vö. Mt 13,3-9/Nns 4,2-9/Lk 8,4-8; A mustármag (20. logion, vö. Mt 13,31-32/Mk 4,30-32/Lk 13,18-19); A gyomok (57. logion, vö. Mt 13,24-30); A bolond gazdag (63. logion, vö. Lk 12,16-21); A nagy vacsora (64. logion, Mt 22,1-14/lk 14,15-24); A gonosz szőlőművelő (65. logion, vö. Mt 21,33-41/Mk 12,1-9/Lk 20,9-16); A gyüngy (76. logion, vö. Mt 13,45-46); A kovász (%. logion, vö. Mt 13,33); Az elveszettjuh (107. logion, vö. Mt 18,12-14/Lk 15,3-7); A kincs (109. logion, vö. Mt 13,44); Az eltörött korsó (97. logion, szinoptikus párhuzam nélkül) és A merénylő (98. logion, szinoptikus párhuzam nélkül).

⁸ Vö. Eduard Schweizer, Jesus, das Gleichnis Gottes. Was wissen wir wirklich vom Leben Jesu? Göttingen 1995,19

Ezek a szemelvények is érzékeltetik, hogy alighanem a gnoszticizmusra oly jellemző titkos, a beavatottaknak szóló tanítással van dolgunk.⁸ Látni fogjuk, hogy a példázatok kisebb-nagyobb hangsúlyeltolódásai is a gnózis hatását mutatják.⁹ A 2. század nagy írásmagyarázati és teológiai vitái éppen az ilyen iratok körül folytak. Polykarposz gnosztikus hatás alatt álló tévitanítókról tud, "akik az Úr szavait elferdítik" (2 Fil 7,1).¹⁰ Irenaeus *Adversus Haereses* című munkájában a valentiánusokkal vitázik, akik szerint az eredetileg homályos példázatokat a titkos gnosztikus tanítás segítségével kell megvilágosítani. A Tamás-evangélium mégsem a valentiánusok környezetében jött létre - akik Jézus példázatait saját kozmológiai, szoterológiai és eszhatológiai tanításuk szolgálatába állították -, mert azok allegóriának tartották a példázatokat, különös jelentőséget tulajdonítva a számoknak.¹¹ Tamás evangéliumában ezzel szemben éppen az allegorikus értelmezés hiánya a feltűnő.

Az apokrif irodalom¹² a maga legimációs bázisát próbálta a titkos tanításra való utalással megteremteni. El akarták hitetni az olvasóval, hogy ők, a beavatottak, többet tudnak Jézusról és az ő tanításáról, mint akik csak a kanonizált evangéliumokat ismerik. A 13. logion szerint Jézus éppen Tamással, a beavatottal közli személye titkát: "Akkor fogta, odébb vitte őt, és három szót mondott neki. Amikor Tamás visszatért társaihoz, azok megkérdezték: Mit mondott neked Jézus? Tamás azt mondta nekik: Ha abból, amit mondott, megmondok nektek egy szót is, köveket ragadtok és megköveztek engem. A kövekből azonban tűz csap ki és titeket éget meg."¹³ Az említett Jakab-apokrifnak az a momentuma, hogy feltámadása után maga Jézus magyarázta meg a beavatottaknak a példázatokat, Tamás evangéliumában is érződik. Ez a körülmény új, a kanonizált evangéliumokban nem szereplő példázatok közlését is legitimálja, valamint apró, de jelentős változtatásokkal új értelmet ad a szinoptikusokból ismert szövegeknek. A Lk 17,21-ből is ismert "Isten országa közöttetek (vagy: bennetek) van" kitéltelt a Tamás-evangélium 3. logionja radikálisan szubjektívan érti: "Jézus mondta: Ha azok, akik titeket vezetnek, azt mondják nektek: A királyság a mennyben van, úgy az ég madarai megelőznek titeket. Azt mondják nektek: A tengerben van, akkor a halak előznek meg titeket. A királyság azonban bennetek és rajtatok kívül van. Ha megismeritek magatokat, titeket is megismernék, hogy az élő

Isten fiai vagytok." Ezzel összefüggésben még látni fogjuk, hogy ezek a példázatok nem is annyira Isten országáról szólnak, hanem *a belső emberről*. Isten országának ez a szubjektívizálása, az önismeret által való megvilágítása ismeretlen a kanonizált evangéliumokban. A példázatok megfogalmazásában adott esetben elég néhány leheletfinom változtatás annak érdekében, hogy ez a gnosztikus értelem kerekedjék felül. Az alábbiakban erre nyújtunk konkrét példákat.

A gnózis egyedülállósága és a gnosztikus magatartás

A *háló* példázata (8. logion) - átalakítva Mt 13,47-50-et - "okos" halászlól beszél, aki az apró halakat visszadobálja a vízbe, s csak a nagyokat tartja meg. Ezzel a hangsúlyt nem az isteni cselekedetre, hanem az emberi tevékenységre teszi.¹⁵ Az "okos" kitéltelt a magasabb szintű ismeret birtoklására utal.

Ahogy a halász okos, úgy *az elveszett juh* "a legnagyobb" (1-10. logion). Ebben az esetben egészen szembetűnő módon alakítja át a példázatot Tamás evangéliuma. A hangsúly nála korántsem a kereső, majd örvendő pásztorra esik, hanem erre a legnagyobb juhra. Ezzel azonban elhalványul a jézusi paradoxon, hiszen a 99 és a 1 ellentéte így nem is lesz olyan éles. A különleges, legnagyobb juhért, de csak érte, érdemes kockázatot vállalni. Mt 18,14 ezzel szemben kifejezetten kicsinyekről (*μικροί*) beszél! A Tamás-evangéliumban szereplő elveszett juh sokkal inkább a csodálat tárgya, mint az elesettség példája. A gnosztikusoknak ezzel a kiválasztottság-tudatával magyarázható ez a további bővítés is: "Téged jobban szeretlek, mint a kilencvenkilencet."

Ugyancsak a beavatottak tevékenységére esik a hangsúly - alig észrevehető módosítással - a *kovász* példázatában (96. logion): "Az Atya királysága hasonló egy asszonyhoz..." - ezzel szemben Mt 13,33 nem az asszonyhoz, hanem a kovászhoz - pontosabban a kovással lezajló folyamathoz - hasonlítja az Országot.¹⁶ Ez pedig döntő különbség. Tamás a hangsúlyt ismét csak a szubjektumra teszi.¹⁷ Ezt ismét a gnoszticizálás jelének kell

⁸ A szakirodalom többsége egyetért abban, hogy Tamás evangéliuma gnosztikus hatásokat mutató irat. Példázatkönyvében ellentmond ennek Bernard B. Scott: *Hear Then the Parable. A Commentary on the Parables of Jesus*, Minneapolis 1987, 30-35.

⁹ Vö. William Schodel: *Gleichnisse im Thomasevangelium. Mündliche Tradition oder gnostische Exegese?*, in: Wolfgang Hamisch (ed.): *Gleichnisse Jesu. Positionen der Auslegung von Adolf Jülicher bis zur Formgeschichte* (WdF 366). Darmstadt 1982, 369-389, itt 375

¹⁰ Schodel, 376

¹¹ A Tamás-evangélium mellett más apokrif könyvek is nagy jelentőséget tulajdonítottak a példázatoknak. Az *Epistula Iacobi Apocrypha* az immár feltámadott Jézus szájába adja ezt a mondatot: "Először példázatokban beszéltem veletek, de nem értettétek. Most nyíltan beszélek veletek, de nem értitek. Ez a tanítás még akár összefüggésbe is hozható Jn 16,25-tel ("Ezeket példázatokban mondom nektek, de eljön az az óra, amikor többé nem példázatokban szólnok hozzátok, hanem nyíltan beszélek nektek az Atyáról."), a Jakab-apokrif folytatása azonban már távol áll a kanonikus evangéliumok hagyományától. Eszerint ugyanis a tanítványok arra kérik Jézust, hogy "a példázatok miatt" - azokat megmagyarázandó - maradjon közöttük "még tizennyolc napig" (7,37-8,4). Ő teljesítette kérésüket, s a tanítványok ebben az időszakban "hallották a tanítást a pásztorról és a magvetésről, a lámpásokról és a szüzekről, a bérről és a munkásokról, a drahmáról és az asszonyról" (8,4-10).

¹² Ezek értelmében tehát Tamás az elsősorú kiválasztott, de a tanítványok közössége is részesedik a titokban. Formailag ezt szolgálják a könyvben különösen gyakori tanítványi kérdések (6., 12., 18., 24., 37., 51., 53. és 413. logionok) mert ez teszi lehetővé, hogy titkos, csak nekik szóló tanítását velük is közölje Jézus.

¹³ A gnosztikusok teológiájában Jézus *Sophia inkarnációja*, tanításai pedig nem is egyszerűen bölcs, hanem titkos mondásokból állnak. Ez az ezoterikus tendencia jellemző Tamás evangéliumára is.

¹⁴ A logion teljesen elhagyja továbbá Máté eszhatológiai keretét (tüzes kemence, sírás és fogcsikorgatás), amely - látni fogjuk - ugyancsak jellemző a gnoszticizálásra.

¹⁵ Igaz, hogy pl. Mt 13,24 vagy 13,45 mondatszerkezete ugyancsak az "emberhez" (magvető, ill. kereskedő) hasonlítja Isten országát, de természetesen ott is egy eseménysorról és a zajló folyamatról van szó.

¹⁶ A valentiánusok még messzebbre kalandoznak, amikor ők az asszonyban Sophiát, a kovászban pedig a lelki principiumot, vagy akár egyenesen a Megváltót látták, így a példázat jelentése náluk így torzult el: Sophia a kiválasztottakba rejtette a lelki principiumot vagy a Megváltó titkos ismeretét, ami most növekszik. Vö. Schodel, 380

vennünk, hiszen a hangsúly immár nem a tészta megkelesztésének – passzív folyamatára, hanem az asszony tevékenységére esik. Az asszony személye azért példa, mert ő kevés kovászból is “nagy” kenyeret sütött. Hasonlóképpen példa a kereskedő is, aki áruját eladja, hogy az egyedüli gyöngyöt meg tudja vásárolni, ezért aztán őt a példázat - bővítve a Máté-féle szöveget – “okos”-nak nevezi. Úgy is lehet mondani: ő rendelkezik a bölcsességgel, a σοφία-val.

A *mustármag* példázata (20. logion) is lehetne finom, de döntő változáson megy át a Tamás-evangéliumban: “Ez kisebb minden más magnál. De ha olyan földre esik, melyet megművelnek, nagy szárat hajt és az ég madarainak védelmet nyújt. A föld megművelése a gnosztikusok elmélyült gondolkodására utalhat.¹⁸ Ilyen kevéssel gnoszticizálni lehet egy példázatot: a hangsúly nem a kicsi és a nagy ellentétére esik - mint Mt 13,31-32 par kontraszpéldázatában -, hanem a gnosztikusok tevékenységére, “a föld megművelésére”. Isten országa ezáltal nem eszhatológiai, hanem jelen idejű, az ismerettel összefüggő hatalom. A mag pedig a gnosztikus kinyilatkoztatás metaforája. Mindezek után nem nehéz belátni, hogy a *magvető* Tamás-evangélium által megőrzött változatában (9. logion) a gyümölcsstermő, jó föld ugyancsak a gnosztikusokra utal.

Az üdvösségtörténet iránti érdektelenség

A Tamás-evangélium e másik jellemzője legmarkánsabban a *nagy vacsora* (64. logion) és a *gonosz szőlőművészek* (65. logion) példázataiban mutatkozik meg. Az előbbi egyértelműen a kevésbé allegorikus lukácsi variánst (Lk 14,15-24) követi, még inkább rövidítve és egyszerűsítve az események lefolyását. A házigazda csak egyszer hívja meg a vendégeket, amikor a vacsora már elkészült. A visszautasítás után pedig semmiféle megtorlást nem készít elő, még csak haragot sem mutat.¹⁹ Ilyen rövidítések mellett még inkább feltűnik az, amivel kibővíti Tamás az elbeszélést. A szolga nem három, hanem négy vendéghez megy, s mindegyiknek *egyenként* mondja: “Uram meghív téged.” Ennek oka nemcsak a népi elbeszélésstílusban keresendő, ahol az ismétlés dramaturgiai szerepet kap, hanem az irat teológiájában is. Mindenki személyesen kap meghívást és azonnal döntés elé kerül: elfogadja vagy elutasítja azt. A gnoszticizmus az individuumnak ezt a fontosságát hirdette, amely túlnő az olyan hagyományos közösségi kereteken, mint pl. a választott néphez való tartozás. A Tamás-féle elbeszélés tehát egyáltalán nem érződik az a főleg Máté által sugalmazott allegorikus utalás, hogy az eredetileg meghívottak zsidók, a később asztalhoz telepedők pedig pogányok lennének. A meghívottakat végigjáró szolga személye sem idézi az ószövetségi prófétákat, és természetesen - Mt 22,9-tel ellentétben - még csak halvány utalás sem történik Jeruzsálem pusztulására. Mind a történelem általában, mind az üdvtörténet érdektelen a

gnosztikusok számára. Tamás evangéliumának kérdése így hangzik: hogyan reagál a meghívásra az egyes ember?

Az átdolgozás hasonló szempontjai figyelhetők meg a *gonosz szőlőművészek* példázatán (65. logion). Az itt megőrzött változat sajátos módon nagyon közel kerül ahhoz a szöveghez, amelyet a formatörténet eredeti jézusinak feltételez.²⁰ Ennek oka az allegóriától való mentesség és az Ézs 5-re történő utalás elhagyása. Nem a természetlen szőlőről szóló ének vezet be a példázatot, hiszen a gnosztikusok számára nem fontos Izráel kiválasztottsága. A kiküldött szolgák itt sem próféta-allegóriák (mint ahogy Mt 21-ben a szolgák két csoportján a korai, ill. a későbbi prófétákat szokták érteni.) Megint a rövidítések mellett tűnik igazán fel a bővítés. A bevezetés egy *jóságos* ember szőlőjéről szól. A gnózis dualizmusában Isten csakis jó Isten, aki nem lehet egyúttal az ítélet Istene is. További bővítés, hogy az első szolga megverettéről értesülve ezt mondja a gazda: “Talán nem ismerték (fel)”. Ez pedig megint csak a gnózis jellegzetes kifejezése. Még meglepőbb, hogy az elbeszélésből teljesen hiányzik a záró büntetés leírása, de még csak az arra való utalás is. A gnosztikusok gondolkodásából hiányzik az eszhatológia. A fiú megöléséről szóló beszámoló csak az “akinek füle van, hallja meg” enigmatikus mondása követi. A beavatottaknak ez elég kell hogy legyen.

Két saját példázat

Több rövidebb szókép mellett két olyan kidolgozott példázatot találunk Tamás evangéliumában, amit a hagyomány csak itt őrzött meg. Ezek jézusi eredetét aligha lehet igazolni, a szövegek megismerése mégis tanulságos lehet. A 97. logion így szól:

“Jézus mondta: Az (Atya) királysága hasonló egy asszonyhoz, aki liszttel teli korsóval hosszú útra megy. A korsó füle letörik, a liszt mögötte az úton elszóródik. Nem vette észre, semmit sem tudott a bajról. Amikor hazatért, letette a korsót, és üresen találta.”²¹

A példázat formai szempontból is beleillik Tamás evangéliumába, hiszen Isten országát egy személyhez hasonlítja. Tartalmilag véleményem szerint itt is a gnózis szerinti élet kerül homloktérbe, ezúttal *via negationis*. Egyebek mellett a 65. logion (gonosz szőlőművészek) kapcsán láttuk, hogy a gnózis egyik kulcsfogalma a *felismerés*. Ott a szolgát nem ismerték fel a bérlők, itt az asszony nem ismeri fel a kritikus helyzetet, ezért aztán kellemetlen, sőt nevetséges helyzetbe kerül. Sajátos ironiát is érzek abban a képben, hogy “a hosszú úton” - az élet útján? - nem veszi észre, hogy baj van. Van olyan értelmezés²¹, amely szerint a kép nagyon erőltetett, és mesterkélten igazodik a tartalomhoz. Véleményem szerint azonban a maga rendszerébe teljességgel beleillik ez a példázat. A gnózis egyik kulcsfogalma a teljesség, a πληρωμα Itt az asszony tele korsóval indul útnak, de üressel ér haza. Ebben pedig figyelmeztetés rejtőzhet azok

¹⁸ Hasonlóképpen az *elrejtett kincs* példázatában (109. logion) a megtalálás nem a véletlen műve, hanem annak köszönhető, hogy valaki felszántotta a földet. A megtalálás tehát nem a véletlen műve, nem is egyszerűen a tudatos keresés eredménye, hanem “a föld megművelésének” jutalma.

¹⁹ Viszont a logion legvégén, immár az utak mentén levők behívása után elhangzik egy bővítés: “A kereskedők és üzletemberek nem fognak bemenni Atyám helyére.” Hasonló kereskedő-ellenességet árul el a 95. logion: “Ha pénztetek van, kamatra ne adjátok”.

²⁰ Schodel, 385

²¹ Lindemann, 240

számára, akik egyszer már elkötelezték magukat a gnosztikus-keresztény tanítás mellett, de a hétköznapi útján aztán - figyelmetlenségéből vagy gondatlanságából - eltértek attól.²² Véleményem szerint ez a példázat a gnosztikus gyülekezet körében alakulhatott ki azzal a céllal, hogy a közösség tagjainak állhatatosságára figyelmeztessen.²³

Tamás evangéliumának külön anyaga a 98 logion:

„Jézus mondta: Az Atya királysága hasonló egy férfihez, aki erős embert akar megölni. Otthon kardot ránt és beledöfi a falba, hogy lássa, elég erős-e; azután öli meg az erőset.”

A mondatszerkezet a korábban említett példázatokhoz hasonlóan egy személyhez, ráadásul megint egy negatív figurához hasonlítja Isten országát. A kép meghökkenítő: szemünk előtt egy politikai krimi, egy merénylet zajlik.²⁴ Az igazán szokatlan az, hogy ezt a folyamatot – a gyilkosságra való felkészülést és magát a merényletet - a példázat Isten országával hozza összefüggésbe. Jézus a szinoptikusok szerint sem idegenkedett a szinte már botrányosan bizarr képek alkalmazásától: tolvaj hamis bíró, hamis sáfár. A kép bizarsága tehát még nem indokolja, hogy ne autentikus jézusi példázatot lássunk itt. Hunzinger szerint *ez ipsissima vox*, igazi jézusi példázat, amely azonban a gyülekezet számára túlságosan meghökkenítő és a gyakorlatban nehezen alkalmazható volt, ezért aztán kimaradt a kánonból.²⁵

Lindemann álláspontja szerint azonban *tartalmi* szempontból kell a példázat autenticitását kétségbe vonni, mivel az nem illeszkedik Jézus teológiájába.²⁶ Érvéleése szerint Jézus nem mondhatott olyat, hogy Isten a merénylet kísérletéhez hasonlóan „általános próbát” tartana, vajon meg tudja-e valósítani Isten országát. Ez természetesen igaz. Ám láttuk, hogy a tamási példázatok sajátossága éppen az, hogy a hangsúly nem az isteni, hanem az emberi cselekedetre kerül. Ebben az esetben is merénylet-höz hasonlít az Ország, vagyis az ő perspektívájába kell behelyezkednünk. Ez pedig azt jelenti, hogy itt nem Isten Ország *megvalósításáról*, hanem annak *befogadásáról* van szó. A gnosztikus tanítvány mérje fel, képes-e a kapott megbízást teljesíteni. Az ember vizsgálja meg magát, tud-e Isten Országáért élni.

A képanyag korántsem idegen Jézustól, hiszen Lk 11,21k egészen hasonló eseményt ír le: „Amikor az erős fegyveres őrzi a maga palotáját, biztonságban van a vagyona. De ha nála erősebb tör ellene, és legyőzi őt, akkor elveszi fegyverzetét...” E formai szempont mellett tartalmilag is figyelemre méltó, hogy a *toronyépítés és hadbavonulás* ikerpéldázatában is hasonló motívumot találunk, s az utóbbi ebben az esetben is militáns metafora (Lk 14,28-32).

A *merénylet* példázatának üzenete tehát ez: az ember tartson alapos önvizsgálatot, mielőtt Isten Országáért próbál élni. Legyen eltökélt, mert csak a határozott szándék ér célt. Ez az üzenet pedig lehet eredeti jézusi. A példázatot jelen *formájában* azért nem tartom mégsem autentikusnak, mert az apokrif evangélium mögött álló gyülekezet mást értett Isten

országán, mint Jézus. Számukra az valamilyen formában a gnózihoz kötődött. Annak lehetőségét a magam részéről mégsem zárom ki, hogy Tamás evangéliuma egy számunkra ma már ismeretlen jézusi példázatot dolgozott át, vagyis elképzelhetőnek tartom, hogy a jelenlegi forma *mögött* autentikus jézusi üzenet rejlik.

Összegzés

Tamás evangéliuma nem a példázatok pre-allegorikus formáját őrizte meg, hanem saját teológiai szempontjainak megfelelően elhagyta a már meglévő allegorikus utalásokat. Ennek a teológiának a rendező elve a gnózi volt. A beavatottnak szóló tanítás igénye és a külön kinyilatkoztatásra való hivatkozás legitimálni kívánta, de igényelte is, a meglévő anyag átdolgozását. Fokozottan érvényes ez a példázatokra, hiszen azok itt különösen mint az Isten Ország titkát elrejtő titkos tanítások fordulnak elő.

A könyv ennek értelmében szabadon dolgoz át példázatokot, sőt - talán rendelkezésre álló elemek felhasználásával – újakat is alkot.

A Tamás-evangélium példázatainak legfőbb célja a gnózisnak, illetve a gnózi követőinek bemutatása, és az ennek megfelelő magatartás ábrázolása. Ez történhet negatív példákon keresztül is. Ennek a tanításnak a jegyében használ továbbá olyan fogalmakat, mint „nagy”, „legnagyobb”, „ismeret”, „megművelés” stb. A példázatokban hangot kap a gnózisra jellemző dualizmus, valamint a világtól való visszahúzó tanítása is.

Tamás evangéliuma teljes érdektelenséget tanúsít az üdvösségtörténet és általában a történelem iránt. Érvényes ez Izráel, a prófétaság vagy a kiválasztottság megítélésére, de a történeti Jézus személyére is. Az apokrif evangélium tompítja a példázatok eszhatológiai élet, ítéletről keveset beszél. Az ószövetségi idézeteket elhagyja.

Az „Atya Országá” vagy „Isten Országá” kifejezések a gnózi vagy Isten uralmának gnosztikus értelmét jelölik.

Amennyiben le tudjuk hántani a példázatokról ezt a gnosztikus héjat, új ismereteket szerezhetünk a példázatok dramaturgiájáról. Mert igaz ugyan, hogy egy lényegében eretnek tanítás keretében maradtak fenn ezek a példázatok, mégis a hagyományozás egy nagyon korai fázisát képviselik.

A Tamás-evangéliumban a példázatok mind teológia-történeti, mind dramaturgiai kutatások szempontjából jelentősek. Kritikai vizsgálatuk gazdagíthatja a szinoptikus evangéliumok példázatairól alkotott képünket is. Szokatlanságukkal a szó legjobb értelmében vett elidegenítésként hatnak: frissességükkel és eredetiségükkel megragadják a mai olvasót is, s valamit visszaadhatnak abból az érzésből, ami Jézus eredeti hallgatóit eltölthette.

²² Ezáltal a példázatjelentése a kincs (109. logion) üzenetével is párhuzamba kerül. Ott a szántóvető megtalálja ugyan a kincset, de aztán kamatra kölcsönölni, amit - mint láttuk - a Tamás-evangélium túlzásnak tart.

²³ Szerete így némileg hasonló lesz Mt 22,11-14-hez (az emberről, aki nem volt fehér ruhában), amely példázat - a királyi menyegző példázatának függetleneként, az esetleges félreértések eloszlatására - ugyanilyen parainetikus céllal született, a gyülekezetbe újonnan bekerült tagok figyelmeztetésére.

²⁴ A kép hátterében kétségtelenül a kor bizonytalan politikai helyzete áll, amelyben nem voltak ritkák az ilyen merényletek. Elég, ha csak a zélóták és a szikáriusok akcióira, vagy éppen a Nagy Heródes nevéhez fűződő gyilkosságokra gondolunk.

²⁵ C.H. Hunzinger: Unbekannte Gleichnisse Jesu aus dem Thomas-Evangelium, in: Judentum, Urchristentum, Kirche (FS J. Jeremias) BZNW 26,1960, 209-220, itt 212

²⁶ Lindemann, 221-222

A vallásos tapasztalat és annak megnyilatkozása

A mikor azt próbáljuk meghatározni, milyen szerepe van és lehet egy tárgynak egy adott korban, nem elég csupán magát a tárgyat szemlélni, hanem mindig az embert is látnunk kell, aki használja azt. Az ő gondolkodásának, világképének ismerete nélkül nem értelmezhetünk semmit, ami kapcsolatban áll vele. Így van ez az oltár esetében is: meg kell vizsgálnunk a ma emberének gondolkodását és látásmódját, hogy megérthessük, mit jelent számára a templom és abban az oltár.

Mivel az oltár minden kultúrában szent volt, először annak kell utánajárnunk, miért különböztetünk meg szent és profán dolgokat, és mi az oka annak, hogy létezhetnek ilyen kategóriák.

Az „egészen más”-élmény

A szenttel való találkozás az emberben mindig valamilyen rácsodálkozást, megdöbbenést keltett és kelt ma is. De mivel a szent az ember képzeletében mindig az irracionálissal találkozott, amelyet nem tudott megmagyarázni, a felnőtt akaró ember elkezdte megemmisíteni az irracionális, a végső soron szent dolgokat. Illetve igyekezett eltörölni a szent és profán közötti határvonalat. Ez azonban csak szubjektíve sikerülhet, és csak úgy, ha kizárja önmagát abból a világból, amely megkülönböztet szentet és profánt. Így valóban profán lesz, vagyis – a szó eredeti értelmében – beavatatlan, olyan, aki nem tud különbséget tenni a szent és a profán között.

A profán a szent ellentéte, vagyis mindaz, ami nem részesül a szentségben. Mert ami részesül a szentségben, valami „egészen más” lesz, mindazonáltal továbbra is megmarad annak, ami. (*Mircea Eliade: A szent és a profán*, 8. o.) Az oltár esetében a profán szemléletmód számára az oltár egy meghatározott formájú kő- vagy fadarab, amely bútordarabként funkcionál – ennyi és semmi más. Azoknak azonban, akiknek az oltár mint szent nyilatkozik meg, annak közvetlen valósága természetfölötti valósággá alakul át.

A szent dolgok sohasem váltak el az embertől, annak különféle megnyilvánulásaitól. Az ókori társadalmakban például a tűzhely egyszerre volt oltár is, anélkül, hogy magának a tárgynak szétvált volna a szent és profán jellege és funkciója. De jó példa erre az is, hogy az őskeresztényeknél nem vált még szét az eucharisztia szakrális étkezése a valóságos étkezéstől. De nem arról volt szó, hogy az eucharisztia profán lett volna, hanem az étkezés nem volt profán.

A modern ember számára végérvényesen szétvált a szent és a profán. A vallásos érzéssel rendelkező ember még megkülönbözteti a kettőt. A profán életet élő embernek, bármennyire deszakralizálni akarja is a világot, sohasem sikerülhet teljesen megszabadulnia a vallásos viselkedéstől, amely antropológiai sajátossága az embernek. S mindez abban mutatkozik meg, hogy ismeri az „egészen más”-élményt, amely az emelkedettség, fennkölttség érzésként jelentkezhet.

Bármennyire furcsán hangzik, a világot deszakralizálni akaró ember is, aki elvet minden rítust, kialakítja saját szertartásait. Ezek szent dolgok számára, ugyanolyan funkciójuk van, mint a vallásos rítusoknak. Ilyen rituálé lehet bármi, akár az újságolvasás, a televíziónézés (gondoljunk csak a közkedvelt sorozatok rendszeresen, ugyanabban az időben jelentkező epizódjaira), de a vallásos dolgoktól való elzárkózás és annak „megideologizálása” is lehet ilyen rítus.

A szent hely

Az oltár mindig annak a helynek a szentségét jelképezte, ahol állt. Mert a vallásos ember számára a tér nem homogén, törések és szakadékok találhatóak benne. Olyan részleteket tartalmaz, amelyek minőségileg különböznek a többitől. „*Ne jöjj közelebb! Oldd le sarudat a lábadról, mert szent föld az a hely, ahol állasz!*” – mondja Isten Mózesnek. Létezik tehát szent, erővel feltöltött tér, és léteznek más terek.

Ez az ellentét nyilvánul meg a kozmosz – káosz ellentétpárban is. A zűrzavaros, kaotikus valamiből rend, kozmosz lesz. Az a pillanat, amelyben ez megtörténik, egyfajta teremtés. A keresztény ember két teremtésről tud. Az egyik a világ teremtése. A homogén tér, a káosz fölött ott van Isten, aki rendet, kozmoszt teremt, amely ezáltal szent lesz. Ez az első viszonyítási pont. A másik ilyen pont, ahonnan szemlélve rend teremődik a káoszban, a *Krisztus Jézus* benne és általa helyreállt az Isten és ember közötti megromlott viszony „A régi elmúlt, és íme: új jött létre.” (2Kor 5,17). (Az, hogy Jézust viszonyítási pontnak tekintik a keresztény világ, abban is nyilvánul, hogy születésének időpontja az új időszámítás kezdete lett.)

A profán tapasztalás ezzel szemben a világot, a teret homogénnek tapasztalja. Ebben a térben lehetetlen az igazi tájékozódás, hiszen itt minden viszonylagos, ezért a tájékozódás „szilárd pontja” a mindenkor esetleges feltételek szerint jelentkezik és tűnik el. E szemléletmód számára tulajdonképpen nincs is kozmosz, csupán egy széttört univerzum töredékei léteznek: végtelenül sok, többé vagy kevésbé semleges hely formátlan tömege, amelyek között az ember az ipari társadalomban zajló élet kötelezettségeitől hajtvá ide-oda mozog.

A templomot mindig az isteni teremtés helyével azonosították, azzal a hellyel, ahol a káosz kozmoszá alakul. Mivel Isten teremtette a világot és a templom Isten háza (Gen 28,16–17), az önmaga is kozmosz a káoszban. A templom építése isteni terv alapján megy végbe, és egy új rend megteremtését jelenti. (Ex 25,8–9). A templomban az oltár különleges jelentőséget kap, amit az is kifejez, hogy a helye a keresztény templomokban kezdetben középen volt. Az oltár is, mint Krisztus jelképe, az új teremtés helye, amely megszenteli a világot, vagyis részesít önnön szentségéből.

Amikor a reformáció – teológiájának megfelelően – „kétgyújtópontú” templomteret alakított ki, amelynek két gyújtópontja a szószék és az oltár volt, némiképp fölborította ezt a struktúrát, illetve újat alakított ki. Ez azonban

zavart okozhatott, hiszen a tér megosztása szükségszerűen megosztja a figyelmet, és rangsorolást kíván. S talán épp emiatt következett be a két gyűjtőpont „fókuszálása”, vagyis az, hogy a szószéket az oltár fölé helyezték (szószék-oltárok), így egyetlen középpontban egyesítették az Igét és a Szentséget. Az idők folyamán ez a formáció többször is változott, de általában nem egységes, hanem egyéni elbírálás alapján.

Az oltár és a templombelső viszonya

A templombelső kialakításánál nemcsak építészeti vagy esztétikai szempontokat kell figyelembe venni, hanem azt is, mi segíti minél jobban a kommunikációt. Az építészeti tér számos rendeltetése közül ugyanis kiemelkedő helyet foglal el az, hogy a jelenlét-kommunikációnak megfelelő teret nyújt. (Ankerl Géza: *Építészet és kommunikáció*, 113. o.) Ezt szem előtt tartva vizsgáljuk most meg, hogy az oltár milyen kapcsolatban van a templombelső egészével és annak részeivel.

Az oltár és a szószék kapcsolata

E témában az első megállapításunk az, hogy prédikáció nélkül nem képzelhető el evangélikus istentisztelet, úrvacsora nélkül viszont igen, sőt az számít kivételnek, ha valamely gyülekezetben minden vasárnap van úrvacsora. Vagyis az istentisztelet gyakorlatában hangsúlyeltolódás figyelhető meg az Ige javára.

Amíg a szószékre nem-lelkész (fölvavatlan és laikus) is fölmehet és prédikálhat, addig az oltárhoz, az oltártérbe hagyományosan csak felszentelt lelkész léphet. (Természetesen nem mindenütt van így.) Ebben pedig az oltár javára történik a hangsúlyeltolódás. Ennek hátterében azt a felfogást találhatjuk meg, hogy az Igéhez, a szószékhez bárki hozzájuthat, az oltár viszont a laikusok számára érinthetetlen, tabu. S ennek teológiai alapja is van. Mert a templomba bárki bemehet, meghallgathatja az igehirdetést, de úrvacsorát csak az vehet, aki konfirmált.

A másik megfigyelés, hogy a szószék nem helyettesítheti az oltárt, az oltár viszont helyettesítheti a szószéket, vagyis az oltár előtt is lehet, szoktak is prédikálni. Ennek gyakorlata gyülekezetenként és lelkészenként eltérő. Általában előünnepi istentiszteleteken, illetve ádvent és böjt délutáni, hétköznapi istentiszteleteken szoktak az oltár előtt prédikálni. Biztosan megoszlanak a vélemények atekintetben, hogy jó-e vagy sem ez a gyakorlat, de általában hangulatosabbnak, családisabbnak tartják az emberek ezeket az istentiszteleteket. Ehhez talán az is hozzájárul, hogy a lelkész fizikailag is közelebb kerül a gyülekezethez, ha nem megy föl a szószékre, még akkor is, ha nem magas a szószék. Szokatlan az is, hogy ebben az esetben az oltár előtt hangzik el a kötetlen prédikáció, ahol egyébként csak a kötött liturgikus szövegeket mondja (olvassa) a lelkész. Az igehirdető által szabadon megfogalmazott prédikáció helye hagyományosan a szószék.

Az oltár a prédikációra való felkészülés helye. A liturgia oltárhoz kapcsolódó részei fölkészítenek az Ige meghallgatására és befogadására a bűnvallás és föloldozás, a lekción (amely mindig kapcsolódik a szószéki szolgálat textusához) és a hitvallás által. Az oltári szolgálat úgy is értelmezhető, hogy abban lelkünket és értelmünket ajánljuk föl Istennek, és helyezzük az oltárra szent áldozatként.

A liturgia az egyéntől indul, onnan halad és nyit a világ felé: a kezdő oltári szolgálat az egyénre koncentrált (bűn-

vallás és föloldozás), annak belső, lelki fölkészítését szolgálja. Az igehirdetés tanítást és erkölcsi útmutatást ad a gyülekezetnek a keresztyén életfolytatásra vonatkozóan. A szószéki szolgálat után az oltárnál hangzik el az oratio oecumenica, amely a világ nagy összefüggéseire mutat, és azokra reflektálva kéri Isten áldását az egész világra.

Az oltárnál kezdődik és ott is fejeződik be az istentisztelet: az jelképezi az egyén szűkebb világát és az egész emberiség világát is. Ott van jelen Isten minden teremtménye, ott találkozhat Teremtőjével.

Az oltárt mint „evilági állandó”-t értelmezhetjük. Ez a kifejezés magában hordozza az ambivalencia feszültségét. Mint valóságos tárgy mulandó, ideiglenes, és bennünket is erre a mulandóságra és ideiglenességre emlékeztet azzal, hogy a paramentumokkal megjeleníti a változó és múlt időt, az egyházi év változásait, és mégis az állandóságot képviseli ebben a folyton változó es létét tekintve ideiglenes világban, hiszen arra az állandó és örök új életre mutat, amely Jézus Krisztusért készítettett számunkra.

Az oltár helye

A templomok központi helye az oltár, illetve az oltárkép. Tulajdonképpen ez adja meg a templom-jelleget. Ezt az is mutatja, hogy ha például szabadtéren tartanak istentiszteletet, az ott föllállított oltár maga megteremti a hely templom-jellegét.

A templom hagyományos berendezése esetén, amikor a padok két egyenes oszlopban vannak elhelyezve az oltár előtt, az oltár kiemelését általában magasítással oldják meg. Lehet csak a szűkebb oltártérre magasítani, de föl lehet emelni a körülötte levő nagyobb teret is, akár 4–5 lépcsőfoknyi magasságba is. A magasítás az oltár központi szerepének hangsúlyozására szolgál, de az a praktikus előnye is van, hogy így minden pontból jól látható az oltár.

Nálunk még nem terjedt el, más országokban azonban egyre inkább úgy alakítják a templombelső, hogy a padok (vagy egyre gyakrabban székek) félkör alakban vagy 270 fokos szögű ívben helyezkedjenek el az oltár körül, amely majdnem a templomtér közepén áll. Ebben az esetben a kör közepén álló oltár magához vonzza a tekintetet és a figyelmet, így nem szükséges a magasítás. Ez az elrendezés a mai kommunikációs elvárásoknak megfelelő legoptimálisabb feltételeket biztosítja: az oltár, amely a közösség megteremtője és kifejezője, a gyülekezethez közel, a gyülekezetben áll, kifejezve az együvé tartozást, a szoros kapcsolatot, a bensőséges viszony. A figyelmet is intenzívebbé teszi, hiszen minden pontból középre vetődik a tekintet, míg a hagyományos beosztásnál a padok szélén ülők csak a fej- vagy a testtartás sokszor kényelmetlen megváltoztatásával tudnak az oltárra nézni. Ez a beosztás a középkorban alakult ki, amikor a hívők föl sem mertek nézni, fejüket lehajtva ültek vagy álltak a templomban. Mára azonban megváltozott a helyzet (vagy meg kellett volna változnia). Az emberek sokkal nyitottabbak az iránt, ami az istentiszteleten történik, igénylik, hogy láthassák, mi történik az oltárnál, hogy legalább aktív figyéléssel bekapcsolódhassanak a liturgiába. Ezt többféleképpen lehet és kell elősegíteni, ezek közül az egyik a templombelső praktikus, a mai viszonyoknak megfelelő kialakítása, amely megkönnyíti az interakciót a kommunikáló felek között.

Nemcsak az oltár elhelyezése, hanem annak alakja, formája és díszítése is befolyásolja a kommunikációt.

Magyarországi templomaink nagy részében ún. *retabulumok*, vagyis falhoz épített, oltárképpel ellátott

oltárépítmények vannak. Ezeknek az a hátrányuk, hogy a fölénk emelt építmény és kép annyira magára vonja a figyelmet, hogy sokan azt hiszik, az maga az oltár. Ehhez az is hozzájárul, hogy az oltárt sokszor teljesen eltakarják a díszítések. Az új templomokban, vagy ahol kicserélik az oltárt, általában egyszerű asztal formájú oltárt állítanak föl, amelyet az oltártér előterébe helyeznek el, közelítve a gyülekezethez. Ez az elhelyezés lehetőséget ad arra is, hogy az úrvacsorázók körülállják az oltárt, még inkább kifejezve a közösséget. Ám Magyarországon nem terjedt el ez a gyakorlat, az oltárteret továbbra is korlát választja el a gyülekezettől.

A lelkész helye az oltárnál

Az oltárral, annak helyével kapcsolatos kérdés az is, hol álljon a lelkész. A retabulumoknál nincsen választási lehetőség, csak az oltár előtt állhat, hol szemben, hol háttal a gyülekezetnek.

Annak, hogy a lelkész „forog” az oltárnál, szimbolikus értelme van. Amikor a gyülekezet felé fordul, Istent képviseli, az Ő nevében szól (az üdvözlés, imára és bűnbánatra hívás, kegyelemhirdetés, igeolvasás; a gyónásnál a Tízparancsolat és az apostoli tanítás fölolvása, gyónási kérdések, föloldozás és áldás esetében). Amikor a lelkész az oltár felé fordul, ő is mint a gyülekezet tagja beszél Istenhez (az imádságnál, bűnvallásnál, Miatyánknál). Nem illik ebbe a logikába a hitvallás és a szereztetési igék elmondása. A hitvallásnál ugyanis a lelkész a gyülekezettel szemben áll, holott ő is a saját nevében vallja meg a hitét amellett, hogy vezeti is a gyülekezetet. Ezt azzal lehet föloldani, hogy a hit megvallása elsősorban nem Istennek szól, hanem az emberek előtt teszünk bizonyosságot (Mt 10, 32–33). A szereztetési igéket a lelkész az oltár felé fordulva mondja el, holott ez éppen a gyülekezetnek szól emlékeztetésképpen, hogy Jézus ezekkel a szavakkal rendelte el az úrvacsorát. De ha figyelembe vesszük, hogy a szereztetési igéket a Miatyánkhoz kapcsolódva mondjuk el, mint imádságot (*Hallgasd meg imádságunkat a mi Urunk Jézus Krisztusért, aki azon az éjszakán...*), akkor ez indokolhatja az oltár felé fordulást. A kérdés ekkor viszont az, hogy imádságként kell-e elmondani a szereztetési igéket...

Az apszis közepén álló oltároknál lehetőség van arra, hogy a lelkész az oltár mögött álljon (*versus populum*). Ennek az az előnye, hogy minden látható, amit a lelkész csinál, ő pedig állandó kontaktust tud tartani a gyülekezettel. Így a gyülekezet is inkább úgy érezheti, hogy érte, neki szól az istentisztelet, annak résztvevője is, nemcsak értetlen szemlélője.

A *celebratio versus populum*, a gyülekezettel szembeni misézés már a korai kereszténységben megjelenik. Az első keresztény templomokban is a néppel szemben állt a pap. Nem lehet pontosan tudni, mikor és miért változott meg ez a szokás. Érdekes viszont, hogy az egyházi reform-mozgalmak mindig visszatértek a versus populum formához. A Luther által 1546-ban fölavatott torgauai vártemplomban retabulum nélküli oltárt állítottak föl az apszis középpontjában. Azt nem tudjuk, hogy Luther ekkor az oltár előtt vagy mögött állt-e, az viszont biztos, hogy a drezdai várkápolna oltára a XVI. század végén már újra retabulum volt, és már nem versus populum tartották az istentiszteletet. Csak *Württembergben* vezették be az asztalforma használatát és ott meg is tartották ezt a gyakorlatot a versus populum formával együtt. (*Peter Poscharsky*, in: RGG, 322. o.)

Az oltár szentsége

Előjáróban meg kell jegyeznünk, hogy amikor az oltárról, mint szentről beszélünk, nem abban az értelemben tesszük ezt, hogy az az üdvösség feltétele. Az, hogy valakit szentnek tekintünk, antropológiai, kulturális és vallási okokból következik. Az üdvösségre ez azonban nincs hatással.

Az oltár szentségének megnyilvánulásai

Az oltár szentsége ma leginkább közvetve jelentkezik. Az oltár szentségét és érinthetetlenségét az azt körülvevő oltártér és annak határait jelző elkerítés érinthetetlensége jelzi. Magát az oltárt gyakran teljesen eltakarjuk terítővel, vázakkal, virágokkal, és körülkerítjük.

Az újabb, a faltól eltávolított asztaloltárok esetében módosul ez a helyzet. Ezek építmény nélkül állnak, díszítésük is egyszerűbb, ám az elkerítés itt is megjelenik. Ez a „választék” az úrvacsoraosztásnál is az oltár és a gyülekezet között áll, és ennek szintén van szimbolikus jelentése.

De van praktikus oldala is, hiszen a korlát és a térdeplő segítséget is nyújt, főleg az idős embereknek.

Az oltár és az úrvacsora viszonya

A keresztény templomban az oltár az úrvacsorában kapja meg igazi jelentését, mint az eucharisztia kiszolgáltatásának helye. Az oltár az úrvacsorával: az új teremtés helye, ahol az ember részesedhet (de nemcsak itt részesedhet!) ebben az új teremtésben Krisztus teste és vére által.

Az oltár mint az úrvacsora kiszolgáltatásának helye tulajdonképpen egy asztal, mint ahogyan az is volt a kereszténység kezdetén. Így meg kell vizsgálnunk, milyen jelentés kapcsolódott az asztalhoz annak kultúrtörténetében.

A Bibliában több helyen találkozhatunk az asztallal, amely a gazdagság, a jólét, az isteni gondviselés jelképe.

„*Hetven király szedegetett morzsákat asztalom alatt*” (Bír 1,7). Ez a kép arról a szokásról beszél, hogy a gazdag emberek odaengedték az asztalukhoz a szegényeket, hogy a lehullott morzsát fölszedegessék, az asztal ugyanis a gazdag emberek berendezési tárgya volt, a szegények nem rendelkeztek vele (*Magyar Néprajzi Lexikon*, 152–153. O.). Az, hogy valaki az asztala közelébe engedett egy szegény rászoruló, a kegy, az irgalom gyakorlását jelentette.

Amikor Dávid Jónátán fiáról, Mefibósetről gondoskodik, ezt mondja neki: „*Ne félj, hiszen én hűséggel tartozom neked apádért, Jónátánért, és visszaadom neked nagyapádnak, Saulnak minden földbirtokát, te pedig mindenkor az én asztalomnál étkezel.*” (2Sám 9,7). Itt az asztalhoz fogadás a vesztes iránti irgalmasságot, a kegyelem megnyilvánulását jelenti, védelmet, oltalmat fejez ki.

Isten irgalmát és kegyelmét jelképezi az asztal Jób könyvében: „*Téged is kivezetne a nyomorúság torkából tágas helyre, ahol nincs rászorultság, és bőven kerülne asztalodra zsíros étel.*” (Jób 36,16)

Az evangéliumok tanúsága szerint Jézus többször is botrányt keltett azzal, hogy bűnösökkel és vámszedőkkel ült le egy asztalhoz (Mt 9,10 és Mk 14,3; Mt 2,15), mert ezzel egyértelműen kifejezésre jutatta, hogy közösséget vállal velük.

Az asztal mindig közösségi hely volt, közösségformáló és közösséget kifejező erővel bír. Ez jelenik meg a magyar nyelvnek abban a képében is, hogy a házasság közösségét a közös asztalnál, közös tálból evéssel fejezi ki. A megrom-

lott házasságban pedig a felek ágytól-asztaltól válnak el, és ez a közösség felbomlását jelenti és jelzi.

Az asztal közösséget teremtő és kifejező funkciójával az úrvacsora kiszolgáltatásának helyénél, az oltárnál is találkozhatunk. A feltámadott és élő Úr az úrvacsorában egyesíti, és közösségre vonja a híveit (Agenda, 31. o.). Az úrvacsora fontos mozzanata a közösség – Istennel és az emberekkel. Isten kegyelme nyilvánul meg abban, hogy asztalához hív bennünket, helyet biztosít számunkra a vele való közösségben. A liturgiában is kifejezésre jut ez, amikor a lelkész az oltárhoz hívja a gyülekezetet: „*Ime, minden kész: járuljatok az Úr szent asztalához!*” (Agenda, 43. o.)

Kérdés azonban, hogy az úrvacsoravétel mai gyakorlatára mennyire biztosítja ennek a közösségnek a konkrét megvalósítását. Hiszen az úrvacsoravételnél az emberek letérdelnek, lesütik a szemüket, az elbocsátás után pedig még mindig szemlesütve mennek a helyükre. Így az egymással való közösség nem jut kifejezésre. Az eucharisztia, boldog hálaadás pedig már szinte teljesen feledésbe merült. Az úrvacsora így sokkal inkább hasonlít egy gyászos, szomorú eseményre, mint egy örömtelire. Ezt a helyzetet azonban nem lehet „lokális” kezeléssel orvosolni, az egész hozzáállást kellene megváltoztatni, az istentisztelet egészét kellene felszabadítani az általános szomorúságtól. Hiszen igazán örömteli dolog, hogy Isten még nem fordította el tőlünk arcát, még hív a vele való közösségre.

Az oltár és a gyülekezet

Az oltár általában mindenhol a gyülekezet figyelmének középpontjában áll. Ez összefüggésben van azzal is, hogy az oltár díszítését állandóan meg kell újítani. A díszítéssel kapcsolatban nem könnyű megértetni, hogy vannak dolgok, amelyek nem valók az oltárra. Ilyen például a művirág vagy a műanyag védőborító az oltárterítő fölött. S bár nem vonhatjuk kétségbe, hogy a jószándék vezeti azt, aki ragaszkodik ezekhez, hiszen a művirág nem hervad el soha, a műanyag pedig megvédi a sokszor nagyon értékes terítőt, mégis meg kell értetnünk, hogy azok nem illenek oda. Mert az élő virág elhervad ugyan, de nem emlékeztet-e ez arra bennünket, hogy így vagyunk a hitünkkel is? Az oltárterítőre lecsöppenhet az úrvacsorai bor, de vajon mi magunk makulátlanok vagyunk-e? Ez mind emberi gyengeségeinkre, hiányosságainkra figyelmeztet bennünket. És arra is, hogy a felszínen minden nagyon szép, de ha közelebbről megnézzük, rájövünk, hogy szép ugyan, de nem élő...

Az oltár tehát nem csupán egy passzív, érzéketlen tárgy, hanem egy olyan érzékeny műszer, amely mutatja az idő változását és múlását, mutatja a gyülekezet aktivitását vagy passzivitását; és mutatja azt is: a lelkész mennyire viseli szívén Isten ügyét, és ez hogyan jelenik meg a gyülekezet életében.

Az oltár az emberi gondolkodás „mélyrétegeiben”

A Kerepesi úti temetőben érdekes dolgot figyelhetünk meg: szarkofág alakú síremlékeket, amelyek sarkait oltárszarvak díszítik. Egy ilyen síremlék díszíti *Jókai Mór* sírját is. Ebben az ábrázolásban azt a hagyományt fedezhetjük fel, hogy a templom, különösen is az oltár, menedéket nyújtott és jelentett az oda menekülőknél. Ha valaki bemenekült a templomba, nem volt szabad bántani. Így volt ez minden időben, a pogány, a zsidó és a keresztény hagyományban is.

Az 1.Kir 1,50–53-ban ezt olvashatjuk: „*Adónijjá azonban félt Salamontól, ezért elment, és megragadta az oltár szarvait.*” S az 1.Kir 2,28-ban: „*Ezért bemenekült Jakab az Úr sátorába, és megragadta az oltár szarvait.*”

Az oltárszarv megjelenítése egy síremléken az ember azon reménységét fejezi ki, hogy bár a halál elől senki sem menekülhet el, Isten nem hagy bennünket annak hatalmában. Megragadjuk az oltár szarvait, mert ott Isten oltalma alatt állunk, így nem árthat nekünk semmi. Különösen akkor érezhetjük meg ennek érvényességét, ha tudjuk: az oltár a kereszténységben Jézus szimbólumaként jelent meg. Hiszen Jézusban adta meg Isten végérvényesen a „menedékjogot”, hogy erősen belekapaszkodhassunk ebbe a ténybe, és soha ne engedjük el. Ezt fejezi ki némán, mégis nagyon beszédesen az oltárszarvakkal díszített síremlék.

És még valamiről árulkodik ez a megjelenítés: az ember legmélyebben lévő gondolataiban, a lelkében jelen van a Krisztus Jézusban végbement váltságunk ténye. S bár ez nem mindig tudatosul, nem mindig kerül felszínre, lehet, hogy éppen egy síremlék megformálásakor jelenik meg. Az elkészült mű pedig hirdeti és továbbadja az utókornak az elődök reménységét. Ez is összeköti a nemzedékeket.

Sánta Anikó

(A tanulmány az *Evangélikus Hittudományi Egyetem gyakorlati teológiai tanszékére 1997-ben benyújtott diplomamunka figyelembevételével készült.*)

CORRIGENDA

Áprilisi számunk 157. oldalának 7. sora sajnálatos módon kimaradt, s ez értelemzavaró hibát okozott. A szöveg helyesen a következő:

„...míg a hellenista világnézetet nem váltja fel a keresztyén. A levél és a szakasz fő témája tehát a keresztyének felelőssége a társadalomban.”

K I T E K Í N T É S

NAGY GYULA

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

X. évfolyam 5. szám

- 1999. február - 1999. március -

A világ-ökumené hírei láthatóan jelzik, hogy már alig néhány hónap választ el minket az évezredfordulótól. Beszámolót adunk egy, a Szentföldön, Jeruzsálemben tartott, érdekes és jelentős tanácskozásról. Ezen keresztyén egyházak vezetői a zsidó és a mohamedán vallási közösségek delegátusaival együtt tanácskoztak a „világvége” új prófétáinak föllépéséről. Szó esett egyes szektás, apokaliptikus, rajongó kis csoportok várható veszélyes zavarkeltéséről főleg a Szentföldön, és ennek a veszélynek az elhárításáról.

Most közölt híryanagunk ugyanakkor – méghozzá a világ egymástól igen távoleső két pontjáról – arról is jelzést ad: a mai súlyos gazdasági és politikai feszültségek között mennyire aktuális és nélkülözhetetlen az egyházak belső megtérésre hívó szolgálata. Hírt adunk a konstantinápolyi pátriárka kritikai hangvételű fölszólalásáról a svájci Davosban, a Világ gazdasági Fórumon. És ami talán még ennél is figyelemre méltóbb: beszámolunk a világ egyik legismertebb és leginkább tisztelt politikusának, Nelson Mandela dél-afrikai köztársasági elnöknek, az egykori „apartheid-egyház” fokvárosi katedrálisában tartott fölszólalásáról. Ebben szinte prófétai hangon arra figyelmeztetett, hogy a világ társadalmában a szükséges gazdasági, politikai és kulturális megújulásának mennyire nélkülözhetetlen alapfeltétele a „lelki újjáépítés”, az ember belső megváltozása. Jó lenne, ha ennek az élete felét börtönben töltött, ősz államférfinak szavait másutt is megszívlelnék, a világ északi felében, Európa országaiban.

/A híryanag lezárása: 1999. március 20./

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(Kurd tüntetők az Egyházak Világtanácsa genfi központjában)

A genfi ökumenikus sajtószolgálat (ENI) részletesen beszámol arról, hogy *Öcalan* kurd vezető foglyulejtése után az Európa-szerte kitört tüntetések Genfben is jelentkeztek.

Február 19-én mintegy félszáz kurd behatolt a genfi Ökumenikus Központ épületébe, hogy sürgesse az Egyházak Világtanácsa közbe-

lépését vezérük kiszabadítására. *Raiser* főtitkár fogadta a tüntetők küldöttségét, majd sajtókonferenciát hívott egybe a központi épületben.

A nemzetközi sajtókonferencián először *Ishmael*, a tüntetők vezetője ismertette a követeléseiket, kérve *Öcalan* személyi jogainak tiszteletben tartását és Európa államainak közbelépését kiszabadítása érdekében. *Kristine Greenaway* EVT-igazgató ezt követően kijelentette, hogy az Egyházak Világtanácsa már évek óta foglalkozik a kurd nép nehéz sorsával és fölhívja tagegyházait: sürgessek kormányaiknál, hogy támogassák a békés politikai megol-

dás keresését a kurd nép sorsa ügyében.

A tüntetés során semmilyen erőszakos incidens nem történt. A sajtókonferencia után a kurd tüntetők csoportja békésen elhagyta az Ökumenikus Központ épületét.

Raiser főtitkár a tüntetés után nyilatkozatot adott ki: az Egyházak Világtanácsa az Európai Egyházak Konferenciájával együtt fölveszi a kapcsolatot a kurd kérdésben az Európai Unióval és más nemzetközi szervezetekkel, a kurd nép jövője és „legitim kérések” támogatása érdekében.

(ENI)

(A Biblia 2.212 nyelven a mai világban)

A Német Bibliatársulat közlése szerint 1998-ban a Szentírás és annak egyes részei 2.212 – az előző évnél 15-tel több – nyelven jelentek meg az egész világon. A szakértők szerint összesen 6.500 nyelv van. Ebből a legtöbb nyelvre lefordított és a legerjedtebb könyv a Földön a Biblia. A teljes Szentírás 366 nyelven, az egész Újszövetség további 928 nyelven olvasható. Az evangéliumok és más bibliai iratok még további 918 nyelven kerültek kiadásra.

(epd-w)

(A világ egyházai támogatják a „legalattomosabb fegyver”, a taposóaknak, nemzetközi betiltását)

A világ számos országában március elsején megszűntek az egyházak templomainak harangjai, figyelmeztetve, egyúttal ünneplve a halálos, „csendes gyilkoló” taposóaknak betiltásáról megkötött széleskörű nemzetközi egyezmény aláírását Ottawában. Az egyezményt az öt világrész 133 országának kormánya fogadta el. Ezek az „ördögi fegyverek” még ma is milliószámra rejtőznek a talajban láthatatlanul, és évente átlagosan 24-25 ezer embert – közöttük nőket, gyermekeket és fiatalokat – ölnek vagy csonkítanak meg, még a harcok, helyi háborúk befejezése után is.

Genfben dr. Rebecca Larson, a Lutheránus Világszövetség titkára kijelentette: a világ egyházainak ma mindenütt sürgető erkölcsi feladata a betiltásra irányuló világmozgalomnak teljes erővel történő támogatása. „Ha az utak, a földek el vannak aknásítva – mint ma a világ számos részében – az emberek még a harcok befejezése után sem élhetnek békében; a háború tovább öl a talajon keresztül”. Egyúttal fölhívta a világ egyházait az éberségre és az eddigi ártatlan áldozatok százezreinek segítésére.

(ENI)

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

(Levél a tagegyházakhoz – Közös húsvéti dátum valamennyi egyházban?)

Dr. Ishmael Noko, a LVSZ főtítkára, februárban levelet intézett valamennyi tagegyházhoz és LVSZ

Nemzeti Bizottsághoz. Ebben fölhívta őket, hogy foglaljanak állást azzal az ökumenikus javaslattal kapcsolatban (Aleppo – Szíria, 1997), amelyet az Egyházak Világtanácsa is támogat. Eszerint az eddig az ortodox és a nyugati egyházakban más-más időpontban ünnepelt Húsvétot az új keresztyén évezredben már közösen ünnepelejk a keresztyének, mindenütt a világon. Az új közös dátum pedig legyen a Niceai Zsinat (325) döntése szerint a tavaszi napéjegyenlőséget követő első holdtölte utáni vasárnap és hétfő (irányadó itt a holdtölte időpontja a jeruzsálemi helyi meridián szerint). A főtítkári levél javasolja, hogy ha az Egyházak Világtanácsa tagegyházai megegyeznek az új, közös húsvéti időpontban, a LVSZ tagegyházai is csatlakozzanak ehhez a megegyezéshez.

A főtítkári levél egyúttal felkérte a tagegyházakat arra is, hogy mielőtt más egyházakkal helyi vagy regionális „egyházközösségre” (full communion) lépnek, döntésük előtt kérjék ki a Világszövetség tanácsát ebben a kérdésében.

(lwi de)

(Lelkésznök ordinációja a legnagyobb indiai evangélikus egyházban)

Történelmi jelentőségű „áttörésként” értékeli a Világszövetség sajtószolgálat a „harmadik világban”, hogy február 20-án az indiai Evangélikus Andhra Egyházban első alkalommal, egyszerre 17 lelkésznot szenteltek föl, több mint 3 ezer hívő jelenlétében. Az Andhra Evangélikus Egyháznak 400 ezer tagja és 400 lelkésze van, és jelenleg is 70 teológusnő készül a lelkészi szolgálatra. Ez a szubkontinens legnagyobb evangélikus egyháza.

A februári esemény igazi jelentőségét az adja meg, hogy az ún. „harmadik világban” az evangélikus egyházak egy részében még viták vannak a nők lelkészi ordinációja kérdésében.

(lwi de)

(Viggo Mortensen Genfből hazatér Dániába)

Hét és félevesi szolgálat után visszatért hazájába a Világszövetség Teológiai Osztályának igazgatója, dr. Viggo Mortensen dán szisztematikus. A kilencvenes években világszerte megbecsült

szolgálatot végzett a Világszövetségben. Nemzetközi egyházi szolgálat után most átvette az ökumenikus tanszék vezetését Aarhus egyetemének teológiai fakultásán.

(lwi de)

VATIKÁN

(II. János Pál a keresztyén – mohamedán dialógusért)

A pápa – első alkalommal európai főpásztori látogatásai alkalmával – találkozni kíván nem csak a többi keresztyén egyház vezetőivel, hanem Kelet-Európa mohamedán kisebbségeinek képviselőivel is. „Bár a pápa távolabbi utazásai során az iszlám országokban találkozni szokott mohamedán vallási vezetőkkel is, Európában ez eddig nem történt meg, a jelentős számú mohamedán kisebbségek esetében sem” – mondta W. Miziolek lengyel római katolikus püspök a júniusra tervezett, újabb lengyelországi pápai látogatásról. Egyúttal közölte, hogy erre a főpásztori látogatásra meghívást kapnak Fehér-Oroszország és Ukrajna mohamedán közösségének vezetői mellett Oroszország és a Független Államok Közössége országainak mohamedán képviselői is.

Nagy figyelmet keltett februárban a világsajtóban is az a tény, hogy az iszlám legismertebb vezetője, Hatami iráni elnök látogatást tett a pápánál a Vatikánban. Ez volt az első alkalom, hogy egy ilyen magasrangú, világszerte ismert mohamedán vezető és a pápa találkoztak egymással Rómában.

(ENI)

(A pápa első romániai látogatása)

Bejelentették a Vatikánban, hogy a Román Ortodox Egyház hivatalos meghívására II. János Pál pápa májusban látogatást tesz Bukarestben. Közölték a Vatikánban azt is, hogy a látogatás ezúttal kizárólag a román fővárosra korlátozódik. A nagy többségükben Erdélyben élő római katolikusok és görög katolikusok nem találkoznak a római katolikus egyházfővel.

Ennek indoklásaként elhangzott, hogy ez az út nem a megszokott lelképásztori látogatás egy ország római katolikus híveinél. Célja elsősorban az ökumenikus kapcsolatok fölvétele egy jelentős,

nagy lélekszámú ortodox egyházzal a 2000. jubileumi év előkészítésére. És mint a genfi ökumenikus sajtószolgálat (ENI) értékeli a látogatást, ez lesz az első történelmi jelentőségű pápai látogatás Európában egy túlnyomó többségében ortodox lakosságú országban. Romániában a 23 millió lélekszámú lakosság 87 százaléka ortodox. A római katolikusok száma 1,5 millió, a különösen sokat szenvedett, az elmúlt kommunista diktatúra alatt üldözött görög katolikus egyházban pedig 700 ezer hívő él.

(ENI)

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

(Súlyos pénzügyi gondok az európai ökumenikus szervezetben)

Az Európai Egyházak Konferenciájának elnöksége március hónap végén Barcelonában tartja legközelebbi ülését. A 125 európai tagegyház genfi hivatalos lapja, a „CEC Monitor” arról tudósít, hogy bár 1998-ban a tagegyházak nagy része növelte anyagi hozzájárulását, még mindig mintegy 400 ezer svájci frank az egyházszervezet adóssága, jórészt az elmúlt néhány évről. Bár a genfi központ jelentősen csökkentette nemzetközi munkatársainak létszámát, a barcelonai ülésen további intézkedéseket kell tenni a pénzügyi egyensúly helyreállításához.

Az európai egyházi szervezet vezető testülete, a Központi Bizottság, szeptemberben Dániában tervezi legközelebbi tanácskozáását. Ezen az EEK 40 éves jubileuma és a genfi központ esetleges áthelyezése is fontos részei lesznek a megvitatandó kérdéseknek.

(CEC Monitor)

II. A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

(Az első közös protestáns-római katolikus Egyházi Napok terve – Berlin, 2003)

A két, majdnem egyenlő lélekszámú nagy egyház eddig külön-külön rendezte meg kétévenként tartott és százezres tömegeket mozgósító Egyházi Napjait Németországban. A két egyház szerve-

zőbizottságai és Berlin egyházi vezetői most bejelentették, hogy 2003-ban közösen kívánják megtartani az Egyházi Napokat az új keresztyén évezredben. Ez az új ökumenikus kezdeményezés a különböző egyházakban élő keresztyének jelentős ökumenikus közeledését és a keresztyén egység utáni vágyát van hivatva kifejezésre juttatni, jelentették be a két egyház rendezőbizottságai az év elején kiadott közleményükben.

Valószínű, hogy ezen az első ilyen ökumenikus találkozáson még nem kerülhet sor a közös találkozásra az Úr szent asztalánál. A Vatikán részéről még hiányoznak ennek a dogmatikai előfeltételei. De a várakozások szerint már a záróistentiszteleten megrendezhető lesz egy közös „ökumenikus szeretetvendégség” (agapé) a két egyház hívői között – jelentette ki Reinhold Frieling, az ismert német ökumenikus teológus.

(epd-w)

(Nő a püspökjelöltek között Bajorországban)

Mint már hírt adtunk róla, a második legnagyobb német evangélikus tartományi egyházban, a 2,7 millió hívőt számláló Bajor Evangélikus Egyházban április hónapban megválasztják a nyugalomba vonuló Hermann von Loewenich püspök utódját.

A püspökválasztó bizottság három püspökjelöltet nevezett meg, közöttük Bajorországban első alkalommal egy nő jelöltet is, Johanna Haberer lelkész, egyházi médiamegízott személyében. A másik két jelölt Johannes Friedrich nürnbergi esperes és Günther Wenz müncheni rendszeres teológiai professzor. Az új püspököt novemberben iktatják majd be hivatalába.

Amennyiben a lelkészjelöltet választják meg, Maria Jepsen hamburgi püspök mellett ő lenne a második női püspök az Egyesült Német Evangélikus Egyházban.

(ENI – epd-w)

(A „Reménység Kelet-Európának” egyházi segélyakció hatodik éve)

A német reformációi egyházak 1994-ben indították el a nagy gazdasági – társadalmi átalakulás súlyos gondjai között élő közép- és kelet-európai testvéregyházakért közös segélyakciójukat. A „Reménység Kelet-Európának” elne-

vezésű segélyszolgálat februárban, Dortmundban tartott központi istentisztelet és ünnepség keretében indította el ennek a közös szeretet-szolgálatnak a hatodik évét.

A közös megmozdulásban évek óta részt vesz a Német Protestáns Egyházsövetség (EKD), az Egyesült Német Evangélikus Egyház, a Német Diakóniai Szervezet, a Gusztáv Adolf Szervezet, a Luther Márton Szövetség és a protestáns szabadegyházak is. Az elmúlt öt évben ezek a nagy szervezetek együtt több, mint 9 millió márkát gyűjtöttek. A német protestánsok nagy segítőkészségéből egyedül 1997-ben több, mint 2 millió márka jutott 16 közép- és kelet-európai országban az anyagi gondokkal küzdő egyházaknak és gyülekezeteknek. A német egyházi segítség elsősorban a templomok renoválására és építésére, valamint különböző szociális és diakóniai célokra szolgált ezekben az országokban.

(epd-w)

(EKD-delegáció Indiában)

Első alkalommal tett látogatást Indiában a Német Protestáns Egyház hivatalos delegációja Manfred Kock egyházelnök vezetésével. A látogatás egyik oka és fő témája az idén India-szerte egyes fanatikus, fundamentalista hindu vallási csoportok által a keresztyének ellen elkövetett súlyos támadások voltak. Mint hírül adtuk, ezek során keresztyén templomokat gyújtottak föl, keresztyéneket gyilkoltak és sebesítettek meg.

Indiában ma 25 millió keresztyén él, ortodoxok, római katolikusok és protestánsok. A világ második legnépesebb országában azonban így is a lakoságnak mindössze 2 és fél százaléka keresztyén. Az indiai keresztyénség gyökerei a keresztyénség kezdetéig nyúlnak vissza. Az ortodox egyházban élő hagyomány szerint az első keresztyén gyülekezetet Indiában maga Tamás apostol, Jézus tanítványa alapította.

Rahman Narayan, India államelnöke kifejezte a német egyházi delegáció előtt, hogy a hindu vallási fanatikusok támadásait az indiai kormány is élesen elítéli, és mindent megtesz a keresztyének védelmére a hatalmas kiterjedésű országban.

(epd-w)

(Az ortodox ökumenikus pátriárka Davosban)

I. Bartholomeus, az ortodox egyházak ökumenikus pátriárkája (Konstantinápoly) idén részt vett és föl is szólalt a Davosban évenként megrendezett Világgazdasági Fórumon. A világszerte minden évben nagy figyelemmel kísért és a mai világ gazdasági és politikai vezetőinek elitjét összegyűjtő nemzetközi tanácskozáson a fő téma ebben az évben a globalizáció volt.

A pátriárka beszédében elismerte a széleskörű globális együttműködés nagy jelentőségét a gazdasági élet, a politika, a világkereskedelem és a kommunikáció területein. Ugyanakkor azonban *éles kritikát* gyakorolt a globalizáció világfolyamatának számos mai megjelenési formája fölött. Arra figyelmeztette a Davosban összegyűlt „gazdagokat és hatalmasokat”, hogy *a pénznek és a hatalomnak kell az embervilágot és a humanitást szolgálnia, nem pedig fordítva.*

Egyúttal hangsúlyozta a gazdasági és kulturális globalizáció és az „ökumenikus keresztyén globalizmus” közötti éles különbségeket, amely utóbbit az egyházak képviselnek. „Ebben a vonatkozásban *a keresztyén ökumenicitás a lényege szerint különbözik a mai globalizációtól.* Az előbbi alapja a testvér-szeretet és az emberi személyiség iránti tisztelet, amelyeket szolgálni törekszik. Az utóbbit viszont elsősorban a piac növelésére irányuló vágy motiválja és a különféle kultúrákat is egybe akarja olvasztani, mégpedig azoknak a meggyőződése irányában, akik ma a világ-közvéleményt irányítják” – emelte ki a konstantinápolyi pátriárka.

Egy ENSZ-delegátus kérdésére, hogy miben látja *a vallás szerepét a mai világban,* ezt válaszolta: „Amíg a körülöttünk élő embereket csupán individuumoknak tekintjük, a szegénység és a szenvedés nem szűnik meg. De ha az Isten képmására teremtett emberi lényeknek és testvéreinknek látjuk őket, akkor be kell töltenünk kötelezettségünket irántuk”. Végül fölhívta a világ Davosban megjelent vezetőit arra, hogy *„segítsék elő a szeretet globalizációját, ... az*

együttműködés és a közösség globalizációját, a versengés helyett”.

(ENI)

CSEH KÖZTÁRSASÁG

(Közvélemény-kutatás: a felnőtteknek csaknem kétharmada ateistának vallja magát)

A STEM közvéleménykutató intézet februárban Prágában közölt adatai szerint a közvélemény-kutatás során megkérdezett 18 éven felülieknek mindössze 35 százaléka, valamivel több mint egyharmada vallotta csupán azt, hogy hisz Istenben. Ez pedig azt jelenti, hogy a nagy többségük ateista vagy vallásilag közömbös. Az 1997-ben megkérdezetteknek még 52 százaléka látta értelmét az egyházak szolgálatának. Ma már Csehországban ez a szám 40 százalékra csökkent – közölte a kutatóintézet. És a megkérdezetteknek mindössze 38 százaléka vallotta azt, hogy keresztyén családból származik.

A közvélemény-kutató intézet szerint a csehek növekvő eltávolodásában a hittől és az egyháztól jelentős szerepe van többek között az állam és az egyházak között az utóbbi években növekvő feszültségnek is.

(epd-w)

MAGYARORSZÁG

(A magyar egyházi delegáció brüsszeli EU-látogatásának visszhangja)

A Nemzetközi Ökumenikus Sajtószolgálat (ENI – Genf) március elején részletes beszámolót közölt *Magyarország három történelmi egyháza és zsidó vallási közössége 12 tagú delegációjának „precedens nélküli látogatásáról”* az Európai Unió székhelyén. Kiemeli, hogy a magyar delegáció ökumenikus összetétele meglepetés volt az EU brüsszeli vezetői számára is. Ennek okát a beszámoló abban látja, hogy „az ökumenikus klíma” Magyarországon kedvezőbb, mint a szomszédos országokban, és az egyházak vezetői már előzőleg is együtt foglalkoztak az európai integrációs folyamat kérdéseivel.

A beszámoló egyúttal részletesen ismerteti *Harmati Béla* püspök nyilatkozatát a látogatásról. Ki-

emeli a nyilatkozatból többek között azt, hogy „az EU nem Isten országa, de ha hozzá tartozunk, ez jobb jövőt hoz az országunk számára”.

A genfi sajtószolgálat közli azt is, hogy a magyar delegáció látogatást tett az Európai Egyházak Konferenciája új brüsszeli titkárságán, és találkozott az EU Római Katolikus Püspöki Konferencia Titkárságának vezetőjével.

(ENI)

OROSZORSZÁG

(A szentek tisztelete a mai Orosz Ortodox Egyházban)

Két újabb hír is megerősíti, hogy a szentek tisztelete mennyire eleven egyházi tradíció a kommunista uralom után megújuló orosz ortodox egyházban.

Februárban a kegyetlen tél ellenére is ortodox hívők ezrei gyűltek össze egész Oroszországban és a FÁK országaiból egy 200 évvel ezelőtt élt, gazdagnak született, de vagyonát a szegények között szétosztó, szerzetesi életformában élő és 1988-ban szentté avatott asszony, *Szent Xenia sírjánál* Szentpétervár közelében. A szent emlékűnnepét minden évben mint a „szegények szentjének” ünnepét tartják meg az ortodox hívők.

Egy másik hír arról számol be, hogy *egy, II. Miklós meggyilkolt orosz cárt ábrázoló ikon* az egyik moszkvai templomban „mirrhát könnyezik”. A Szent Szinódus külön bizottsága jelenleg is vizsgálja ezt a bejelentett csodát. Ha azt hitelesnek találja, ez előkészítheti a meggyilkolt mártír cári családnak sokak által támogatott szentté avatási eljárását. A Szent Szinódus már 1996-ban foglalkozott a cári család szentté avatására irányuló nagyszámú kérelemmel, de úgy döntött, hogy csak többéves, hosszabb vizsgálat után dönt ebben a kérdésben.

(ENI)

(II. Alekszij pátriárka 70 éves)

Februárban ünnepelték meg Oroszországban *II. Alekszij* pátriárka 70. születésnapját. *Jelcin* elnök a legmagasabb állami kitüntetéssel adományozta az egyházi és világi életben egyaránt nagy tiszteletnek örvendő, 1990-ben megválasztott pátriárkának.

A pátriárkát méltató külföldi sajtóközlemények kiemelik, hogy II. Alekszjij kezdettől fogva megkísérlti egyházát távol tartani a politikától és a „kiegyenlítés személyisége” az orosz közéletben. Szerinte „az egyháznak erkölcsi befolyást kell gyakorolnia a legkülönbözőbb meggyőződések képviselőire a társadalomban”. Megemlítik, hogy az 1993-as katonai puccs alkalmával is közvetítő szerepe volt Jelcin és a felkelők között, a csecsen háború megindításakor pedig főlhívott a vérontás megszüntetésére. A múlt év végén szokatlanul éles szavakkal bélyegezte meg a „rettegetes szegénységet” és a „becsületesen megérdemelt munkabérek visszatartását” Oroszországban.

(ENI)

SZENTFÖLD

(Hatmillió zarándokot várnak az évezredfordulón)

Vatikáni becslések szerint a 2000. évben mintegy 6 millió keresztyén zarándok látogatásával kell számolni a Szentföldön, mindenekelőtt Jeruzsálemben, Betlehemben és Názáretben. Izrael államnak és a palesztin területeknek ezért megfelelően fel kell készülniük a látogatók rendkívül nagy számának fogadására.

Izrael ezzel szemben „csak” 3-4 millió zarándokkal számol a világ minden részéről. Eddig évente átlagosan 2-2 és fél millió keresztyén hívő kereste föl a bibliai szent helyeket az országban.

(ENI – epd-w)

(Tiltakozás az apokaliptikus szekták várható zavarkeltése ellen)

Február végén a keresztyén egyházak delegátusai és zsidó, valamint mohamedán vallási vezetők közös konferencián tiltakoztak azoknak a szektáknak a várható föllépése ellen, amelyek a „világ végét” és Krisztus visszajövetelét hirdetik a 2000. esztendőre.

Mind a római katolikus, mind a protestáns egyházak delegátusai hangsúlyozták fölszólalásaikban, hogy bár ezek a szekták csupán kis számú csoportokat jelentenek, mégis veszélyes zavart támaszthatnak az egyházak hívei között és veszélyeztethetik az eddigi jó kapcsolatot a keresztyének, a zsidók és az iszlám hívei között a Szentföldön.

Pietro Sambi pápai nuncius a tanácskozáson kijelentette: „A keresztyének számára a millenniumnak, elszakítva azt Krisztus születésének centrális eseményétől, kevés a jelentősége. A keresztyén kultúszoknak egy nagyon kis csoportja azonban megkísérlti „eltéríteni” a hívők ünneplését a 2000. évben és apokaliptikus eseménnyé tenni azt. Szerencsétlen dolog, hogy ezek a szélsőséges igények mégis olyan hatalmas média-nyilvánosságot kapnak, hogy az szinte elta- karja a szent év igazi spirituális értelmét”.

David Rosen jeruzsálemi rabbi kiemelte, hogy a keresztyének nagy többsége semmilyen veszélyt nem jelent országuk számára. „A veszély minden valószínűség szerint csak amerikai evangelikál csoportok nagyon kis számától jöhet.” Ő is elítélte, hogy ezek a csoportok olyan aránytalanul és irreálisan nagy figyelemben részesülnek a médiában. Dr. Mitkal Natour, az iszlám jog professzora csatlakozott ahhoz a véleményhez, hogy az új keresztyén millenium számukra nem jelent külön jelentős eseményt; de ha a keresztyének számára ez fontos dátum, az Izrael államban élő mohamedánok üdvözlök és tiszteletben tartják a keresztyének ünneplését.

(ENI)

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

(Kilenc amerikai protestáns egyház új „egyházközössége”)

Negyven éven át tartó teológiai dialógus után kilenc jelentős protestáns egyház, összesen 17 millió egyházztaggal, elhatározta, hogy „ökumenikus egyházközösséget” alakít a keresztség alapján, és esetleg egymás egyházi-lelkészi szolgálatának kölcsönös elismerésével. A kilenc egyház között van az Epizkopális (Anglikán) Egyház, a Presbitériánus Egyház, Krisztus Egyesült Egyháza, Krisztus Tanítványainak Egyháza és több metódista egyház is.

Bár az „egyházközösség” egyes részletkérdéseiben még eltérő vélemények vannak, a kilenc egyház St. Louisban tartott januári tanácskozásán küldötteik egyértelműen kifejezték, hogy a „konfesszionalista szembenállás

botrányköve” helyett Krisztusban való közösségük és egységük kifejezését tűzik ki célul maguk elé. A lelki egységnek látható módon való kifejezéséről, ennek módozatairól még további dialógusra van szükség. Az új észak-amerikai egyházközösség (communion) ideiglenes elnevezése: „Krisztus egyesülő egyházai” (Churches Uniting in Christ).

(ENI)

DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

(Nelson Mandela elnök országa lelki és erkölcsi újjáépítéséről)

Február elején, az új parlamenti ülészak megnyitása alkalmából, Dél-Afrika újjáépítésének programjáról mondott ünnepi beszédet Nelson Mandela államelnök a Holland Református Egyház nagytemplomában Fokvárosban.

„Első kormányzati feladatunk megváltoztatni és jobba tenni az alapvető emberi életfeltételeket házak építése, tiszta víz, elektromos áram, egészségügy, tisztességes nevelés és a biztonság által. Mégis mindennap egyre jobban megtanuljuk azt, hogy van még egy ennél is alapvetőbb feladata az újjáépítésnek, mielőtt országunkat teljesen egészségessé tesszük. Ez pedig az erkölcsi újjáépítés feladata. Mert a kormány és a felsőbbség legjobb törekvései is eredménytelenek maradnak, ha országunk népe nem tapasztalja meg az átalakulást önmagukban.”

Nelson Mandela, aki élete jelentős részét töltötte a megelőző fehér apartheid-uralom börtöneiben, és ma a Dél-afrikai Köztársaság világszerte megbecsült fekete államelnöke, kora miatt ebben az évben vesz búcsút országa aktív politikai szolgálatától.

(ENI)

ISZLÁM FENYEGETÉS?

Napjainkban a nyomtatott és elektronikus sajtóban rendszeresen felbukkan az "iszlám fenyegetés" réme, amely egyre inkább foglalkoztatja az e témakörben járatos szakembereket és a széles közvéleményt. Sok esetben ez bennünket is érint, amikor a terrorizmust, robbantásokat, szervezett bűnözést az iszlám hit és kultúra rohamos térfoglalásával azonosítjuk.

Gyakorlatilag az iszlám keletkezésétől kezdődően, tehát csaknem 14 évszázada állandó a konfliktus az iszlám és a Nyugat, az iszlám és a kereszténység között. E konfliktusok esetenként békés versengésben nyilvánultak meg, de inkább gyakran súlyos és hosszan tartó, nagy véráldozatokkal is járó fegyveres harcokhoz vezettek, amelyek háttérben olykor vallási, sokkal inkább azonban politikai, hatalmi, gazdasági és egyéb motivációk húzódtak. E konfliktusokért nem lehet egyértelműen bármelyik felet is hibáztatni. Mindkét fél szemében úgy jelent meg a másik, mint egy lényegi pontokon különböző kultúrájú, ráadásul fenyegető idegen, aki egészen más, mint amilyenek mi vagyunk, és aki állandó veszélyforrást jelent, akinek a támadására állandóan számítani kell.

Magam is, mint aki több mint 5 évet töltöttem az arab-iszlám világban, ebből egy évet a Kuvaiti Egyetem arab szakán, ahol arab nyelvet és iszlám történelmet hallgattam, úgy gondolom, hogy e kérdéssel komolyan foglalkozni kell. Ezzel a cikkemmel szeretnék néhány támpontot adni e téma vizsgálatához.

Bár ezt Magyarországon még nem érzékeljük, az iszlám térhódítása világszerte óriási. Ez a folyamat kialakulásától kezdve jellemző volt.

Az iszlám úgy tartja, hogy megalakulása előtt ún. "dzsáhilíja", a sötétség korszaka uralkodott. Történelmileg ekkor az Arab-félszigeten számtalan kisebb törzs állandó háborúskodásban élt egymással. A harcokat csak a rendszeres időközönként megismétlődő mekkai vásárok szüntették meg. Ekkor a törzsek felhagytak a csatákkal, és még az ellenségek is kereskedni kezdtek egymással. A VII. század első felében *Mohamed* ügyesen tudta maga köré szervezni az akkorra már a harcokban kifáradt összes(!) arab törzs vezetőjét.

A siker oka nagyrészt a hirdetett vallás egyszerűségében rejlik. Ez valóságos robbanáshoz vezetett az Arab-félszigeten. Kialakulása után az ezredfordulóig, tehát több, mint 500 éven keresztül a "Könyv népeihez" ("ahl al-kitab") türelmesnek bizonyult. A "Könyv népéhez" tartoztak az iszlámon felül még a zsidók és a keresztények is. Az iszlám a kinyilatkoztató vallásnak primátust ad, és az animista vallástól megkülönbözteti magát, valamint a bálványimádással is szembehelyezkedik. A XI. századig terjedő időszakot nevezhetjük az iszlám-arab fénykorszaknak, amikor az Abbászida dinasztia bagdadi központtal jól szervezett és hatékonyan működő Kalifátust hozott létre. Birodalmuk integrálja az arab világot. Fejlett öntözéses mezőgazdaság, és az akkori Európát messze meghaladó tudományos és társadalmi élet jellemzi. Fontos változást jelentett, hogy a XI. sz.-tól kezdve a Kalifa leghűségesebb katonái lesznek a testőrei, ezek pedig török harcosok voltak. Végül a törökök előre nyomulnak és a

török nomád uralkodók kerülnek hatalomra. A török középp-ázsiai nomád elit beszivárgásával megváltozott az arab társadalom, pl. a korábbi magas színvonalú növénytermesztést felváltotta a külterjes nomád állattenyésztés. A török nomádok a "dzsihádot", a "szent háborút" sokkal jobban kiemelték az iszlám tanításából, mint a vallási türelmet. Így alakult ki a keresztényüldözés is. Politikai hódításaik során elfoglalták a keresztény szent helyeket, és megtiltották azok látogatását. Ez okozta a keresztes háborúk megindulását.

Az iszlám fokozatosan agresszív és militarista jelleget öltött. Feledésbe merült, hogy a keresztények is a "Könyv népéhez" tartoznak.

Az évezred második felében az arab világ fokozatosan elszegényedett, kultúrája hanyatlott. A XX. sz. elején az egyre jelentősebb olajmezők megteremtették az alapot a nyugati hatalmak számára ahhoz, hogy gyarmatosítsák a Közel-Kelet országait. A szegény és primitív muzulmán lakosságban egyre inkább erősödött az ellenszenv a keresztény hódítókkal szemben.

Így eljutottunk a mai korig. Korunk neves arab politológusa, *Bassam Tibi* hármas periódusában

(1. A korai gyarmatosítás időszaka,

2. A nem nyugati világ kulturális áthatása,

3. Visszatérés a saját, indogén kulturális örökséghez)

beszél arról, hogy az iszlám fundamentalizmus elmúlt másfél-két évtizedében tapasztalható előretörése azt a szakaszt kíséri végig, amely az arabság szimbolikus értékű 1967-es katonai vereségével vette kezdetét. A muszlim teoretikusok jelentős része az iszlám világ kétségkívül súlyos gazdasági és szociális problémáinak (rendkívül nagy népszaporulat, romló életkörülmények, stb.) zömét az iszlám világ elnyugatiasodására vezeti vissza. A "nyugatiasodás" fogalma sokak szemében erősen pejoratív kicsengésű, a saját identitás, a saját kultúra elvesztésével azonosul. Vannak, akik magát a modernizációt is azonosítják a nyugatiasodással, ezért eleve szembe helyezkednek azzal.

Amíg az európai kultúra központi értéke és normája az innováció és a teljesítményorientáltság, az iszlám kultúráé a tradicionalizmus, a változatlan státus, a hagyományörzés. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen kultúra sokkal bizalmatlanabb az újjal, a változással szemben, számára a meglévő képviseli a jót, a biztonságot. Ez azt jelenti, hogy az iszlám kultúra értékrendjében a változatlan megelözi a változást, a hagyomány az újítást. Ténylegesen fenyegeti-e az iszlám civilizáció Európát? Közvetlenül aligha. Az iszlám Európában soha nem tudott igazán gyökeret verni, eltekintve Európa déli, az iszlám világgal közvetlenül érintkező részétől. Az iszlám rendkívüli expanziója mindig csak az Európán kívüli kontinensekre korlátozódott. *Samuel Huntington* a "Civilizációk háborúja?" című munkájában azt írja: "A világvallások közötti verseny új szakaszba lépett, és ebben az iszlám is új szerepet tölt be. Az iszlám a nyugati világ számára új kihívást jelent."

A mohamedánok jelenléte azonban ma már nem elhanyagolható, hiszen pl. Németországban több, mint 2 millió muzulmán él, és a protestáns gyökerű Egyesült

Államokban ez a leggyorsabban terjedő vallás! Ennek oka lehet a vallás egyszerűsége.

Aki az iszlám 5 alappilléret betartja, gyakorlatilag az összes elvárását teljesítette. Ezek a következők:

1 " Nincs más isten Allahon kívül, és Mohamed az Ő prófétája"

2 (Zakat) Alamizsna. Évi jövedelmük 2,5 %-át a szegények javára kell fordítaniuk.

3 (Hadzs) Mekka életük során való egyszeri megpillantása (ha lehetséges, ez nem kötelező)

4 (Szaláh) Imádság. Naponta ötször kell imádkozniuk.

5 (Ramadán) Böjt. Évente egy hónapon keresztül napfelkeltétől naplementéig tartózkodniuk kell minden élvezettől (ételtől, italtól is).

Jellemző az is, hogy az iszlám a nyugati társadalmakban azokban a rétegekben terjed rohamosan, amelyek egyébként is különböznek az uralkodó keresztény többségtől, így véljük megtalálni saját identitásukat az adott társadalmon belül. Például az Egyesült Államokban a feketék között a legjelentősebb a muzulmán hit terjedése. Legutóbb Magyarországon, Pándon több mint húsz cigány család tért át az iszlámra és vettek fel arab neveket. Így a társadalmi különbségek vallási és kulturális szinten is megjelennek, és várhatóan feszültségeket okoznak.

Mi okozza a két vallás oly súlyos ellentéteit?

Mindkét civilizáció (nyugati és iszlám) az univerzalizmusra törekszik. A Nyugat-központú világrendszer kialakulása óta a nyugati ilyen, magát univerzálisnak tartó civilizáció az a civilizáció, amely a tudományt, a technikát állítja a középpontba, szükségképpen nem is lehet más, mint univerzalizmusra törekvő, saját magát tartva "a" civilizációnak, olyan értelemben is, hogy a létező legmagasabb rendű kultúrának tekinti a magát.

Bassam Tibi abban látja az iszlám és kereszténység közötti fő különbséget, hogy előbbi organikus, míg utóbbi egyházi/templomi vallási rendszer. Az iszlám organikus vallási rendszer jellege abban nyilvánul meg, hogy az élet valamennyi területét átfogja, azokra vonatkozóan előírásokat tartalmaz. Egy organikus vallásban a vallás és a társadalom szorosan összefonódik, szoros a kapcsolat a szakrális jog és a társadalmi struktúra között. Az iszlám nagyon is "evilági" vallás. Nem véletlen, hogy az iszlám központi elemét a "sárja" és az iszlám vallásjog, a "fiqh" képzik. Ezzel szemben az egyházi/templomi vallási rendszerek a társadalmon belül képeznek egy önálló rendszert.

Az iszlám organikus vallás jellegéből következik az is, hogy az iszlámban nem válik ketté a szakrális és a szekuláris, nem különül el egymástól a szorosan vett vallás és a politika. Jóllehet a keresztény Nyugaton is gyakran használták fel a vallást politikai célok érdekében, az iszlám esetében a vallás és a politika szoros összefonódása mintegy automatikusan következik az iszlám sajátosságaiból.

Az iszlám és a kereszténység közötti feloldhatatlan konfliktust azonban a két vallás egyaránt univerzalisztikus jellege adja. Mindkét vallás az egész emberiséghez szólónak tekinti magát. Mint láttuk, az iszlám maga "a vallás", s a kereszténység is mindenkihez szól, amit jól mutat pl. a katolikus elnevezés is. Két, az emberiség egészéhez szóló vallás között természetüknél fogva csak kibékíthetetlen lehet az ellentét. Ráadásul mindkét vallás határozott küldetésstudattal rendelkezik. Mivel az igaz hitet

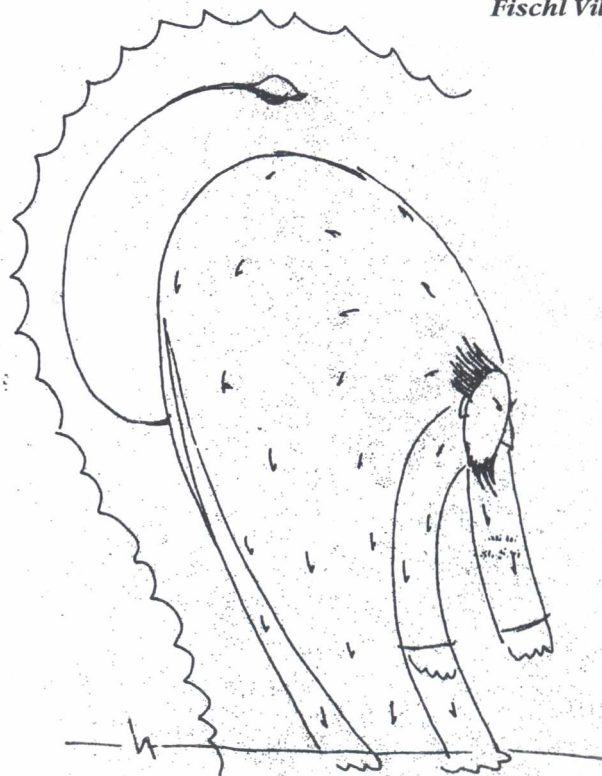
képviselik, mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a nem igazhitűeket megtérítsék.

A tunéziai fundamentalista Rasid Ghannusi fogalmazta meg, hogy nem lehet pozitív és negatív módon kategorizálni a két kultúrát. A jóság erői itt is, és ott is léteznek. Ezeknek az erőknél kell párbeszédet folytatniuk,

Véleményem szerint nem kell feltétlenül a konfliktusok megszüntetésére törekedni, hanem kezelni kell tudni azokat, összpontosítani arra, hogy a lehető legkevesebb kár következzen be. Az iszlámra azonban nem csak mint "mumusra" kell tekinteni. Ha a muzulmán hívek imádságára és áhítatosságára gondolunk, vagy arra, hogy az egyszerű emberek életében milyen fontos szerepet játszik az Istennel való viszonyuk, ezek feltétlenül elgondolkodásra intenek bennünket.

A fentiekből is láthatjuk, hogy a kereszténység és az iszlám között aligha beszélhetünk párbeszédéről, inkább a konfrontáció lenne a helyes kifejezés. A közeledést a kölcsönös előítéletek sokasága is gátolja. Mégis szükséges a véleményalkotás és az állásfoglalás. Fokozottan figyelniük kell arra, hogy terjedő vallással állunk szemben, és a történelmi tapasztalatok is intenek minket arra, hogy mi is komolyan vegyük a missziós munkát. Mindannyian tudjuk, hogy hazánk a többi kelet-európai országgal együtt az elmúlt évtizedek ideológiai központosítása és egyoldalúsága miatt is missziós területnek számít. Ebben a munkában ki kell használnunk a hagyományosan adott helyzeti előnyünket. Függetlenül az iszlámtól, nem szabad könnyelműen venni semmiféle más vallási vagy világnézeti áramlatot, amely szűkíti a keresztény közösségek életét. Ezek közül több a társadalomra is veszélyes lehet. A lelkeseknek és a gyülekezetek vezetőinek nagy a felelőssége abban, hogy a saját környezetükben, falvaikban, gyülekezeteikben aktív és magával ragadó munkát fejtsenek ki, hogy a kereső és lelki táplálékra szoruló embereknek tudjanak szolgálni, segítséget nyújtani, iránymutatást adni, és ne kelljen azoknak társadalmunktól, hagyományainktól idegen lelki táplálékkal élniük.

Fischl Vilmos

FIGYELŐ

Levéltárunk rejtőzködő értékei

(Ordinációs matrikulák)

Evangelikus Országos Levéltárunk sok értékes anyagot őriz. Ezek közé tartoznak az ún. *ordinációs matrikulák*, a lelkészavatási anyakönyvek.

Egyházi törvényeink kezdettől fogva kitérnek a lelkészavatásra, mert csak ennek megtörténtével végezhetnek lelkészi szolgálatot azok, akik erre készültek. Legújabb törvénykönyvünk 62.§ a./ pontjában kizárólag a püspök megbízásaként említi, „*hogy felavassa a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészjelöltjeit azok vizsgálása után*”. Am volt olyan időszak, amikor vitatták ezt, mint pl. a Bükön 1646-ban tartott gyűlésen. Máskor pedig, amikor a püspököt, szuperintendenst valami akadályozta, illetve a püspöki tisztt nem volt betöltve, a lelkészavatást az esperesek, seniorok is elvégezhatték. Így történt a 16-17. század fordulóján, amikor a kálvinistává lett *Beythe István* lemondott szuperintendensi tisztről, s Dunántúl lelkészei nem töltötték be helyét. A fősenior (senior supremus) hatalmazták fel a lelkészavatásra. Később *Szenczi Fekete István* püspök szomorú hitehagyása következtében állott elő újra ilyen helyzet, és emiatt 70 éven át (1673-1742) ismét az esperesek látták el Dunántúlon a lelkészavatás feladatát.

Az ordináció legrégebbi rendjét nem ismerjük, mert az ún. *Keresztúri Agenda*, mely 1598-ból való, nem említi a lelkészavatást. De az egyházkerület 1600-tól vezetett jegyzőkönyvének élén feltüntették a latin nyelvű lelkészavatási áldást. (Magyarul:)

„*En N. esperes törvényes jogaimnál fogva az anyaszentegyház szokása szerint Téged N. felhatalmazlak Isten igéjének és a szentségeknek kiszolgálására. Indulj tehát és hirdesd az Isten országa rád bízott titkát. Az örök Isten, Jézus Krisztus Urunk atyja vezessen téged Szentlelkével, hogy szolgálatodat gyümölcsözően végezd. Az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.*”

Régi törvényeink közül a *Keresztúri Kánonok* (1598) tartalmazzák a lelkészavatás előírását a 15. cikkelyben: „*... kiváltképpen az új tanítóknak ordinálásában – mert ez a szuperintendensnek tiszte – az több atyafiaknak, s kiváltképpen a senioroknak ítéletek és examenjek accedálván legyen az meg...*” Vagyis a lelkészavatást az esperesek véleményezését és vizsgáztatását tudomásul véve végezheti a püspök. A 23. tc. pont mondja ki, hogy „*az ordinandusok examinálásában a legelső a seniorok legyenek.*”

A fél évszázaddal régebbi ún. *Baranyai Kánonok* (1554) 35. pontja pedig így fogalmazott: „*Akik lelkesszé akarnak lenni, kívánjuk, hogy a felszentelés előtt a skolabeli mesterektől megegzamináltassanak.*” A vizsga minimális anyagát és feltételét is felsorolja a következő pont: „*...miért, hogy sok az aratás, kevés az arató, nem mindnyájan lehetnek jó deákok, és félelmes helyek is vannak: ha erkölcsében, magaviséltében jó, és tudja az magyar írást, érti a keresztyénségnek fundamentumát, olvassa az magyar bibliát – bátorságosan felszentelhetik.*”

Mindkét kánon egyik zárópontjában kinyilvánítja a következőket: „*...azt akarjuk, hogy minden rendbéli tanító nevét aláírja...*” Ez az aláírás elkötelezettséget, engedelmiséget és a hitvalláshoz való hűséget jelentette.

Dunántúlon meg is tartották ezt a rendet, és 1596-tól kezdve az *Egyesség könyvének* (Formula Concordiae) magyar példányát írták alá a felavatottak. Az aláírás szövegét mindenki egyénileg formulázta. Úgy gondolom, ebből alakulhatott ki más püspökségek gyakorlatában az ordinációs anyakönyvek használata, mégpedig úgy, hogy a felavatottak maguk írták meg életrajzukat.

Különböző írások, hosszabb-rövidebb életutak sorakoznak egymás után ezekben a „gyűjteményekben”. Előfordult az is, hogy pl. a Bányai Egyházkerület 19. századi anyagában valaki a szuperintendencia hivatalosai közül másolta be az ordináltaktól kapott adatokat. A háborús évek nehézségeit jelzi, hogy az 1944/45-ös években avatottak postán küldött életrajzi beszámolóit egyszerűen beragasztották az anyakönyv lapjaira. Így maradtak meg az utókor számára. Sajnos, a régi szép gyakorlat a „modernizáció” jegyében feledésbe merült a második világháborút követő időkben. A lelkészavatásban részesültekről csupán kartonlapok, vagy kitöltött űrlapok maradtak, s maradnak. A száraz adatok mellől hiányzik a szív, az egyéniség, a személyiség jellemzője.

Mivel egyházjogunk alapelve szerint az léphet lelkészi szolgálatba, aki belső és külső elhívással (interna et externa vocatio) rendelkezik, vagyis egyfelől hitbéli, tudásbéli felkészültséggel, másfelől valamely gyülekezet meghívásával bír, ezért a régi életrajzokban felsorokolnak azok az iskolák, egyetemek, városok, ahol az illető a kellő képzését megszerezte, valamint azok az egyházközségek, amelyek szolgálatba állították őket.

Ezért tartalmaznak értékes történeti adatokat ezek az

ordinációs matrikulák. Óriási anyagukból szeretnék a továbbiakban néhányat esetleg gyülekezet-történeti tisztázás kedvéért is bemutatni, s ezzel az egyháztörténeti emlékekhez néhány adalékkal hozzájárulni. Bakonycsernye, Harta, Csömör első lelkészeiről lesz szó példaképpen az alábbiakban.

BAKONYCSERNYE evangélikusai nemrég iktatták be új lelkészüket. A község történetét már régen megírta *dr. Heinczinger János* orvos, a gyülekezet volt felügyelője. (Bakonycsernye múltja a telepítéstől 1848-ig, Bakonycsernye, 1974.) Ebben bemutatja, hogy Dunántúlra ezt a részét valamikor az ország egyik igen tekintélyes történelmi családja, a katolikus *Zichy* család birtokolta. A török kiűzése után, amikor műveletlenül maradtak a földek, több munkáskézre lett szükség. Más birtokosokhoz hasonlóan a Zichyek is a Felvidékről telepítettek jobbágyokat. Elsősorban Nyitra megyéből jöttek családok, ahol előbb *III. Nádasdy Ferenc* hitehagyása, majd kivégeztetése következtében a lutheránusok elvesztették biztonságukat. Az új birtokosok és jobbágyaik között elszaporodtak a viszályok. Amazok iparkodtak minél több haszonhoz jutni az egyre kisebb telkekre szorított zsellérektől. Megromlott a közbiztonság, sőt az egyes községek között is olykor véres határviták támadtak. A nyitraiak könnyen hajlottak a köztük megjelent toborzók biztatására, mivel szabad vallásgyakorlással kecsegtették őket, szívesen jöttek velük még az Auszriából hitük miatt kiűzött anabaptisták, sőt a Csehországból menekült husziták is. Közéjük tartozott pl. az a *Janda Tamás* takács, aki 1430-ban *Csernyén* hunyt el 46 évesen az anyakönyv szerint.

A szerző megemlíti Bakonycsernye evangélikus lelkészeit is. Elsőnek SCHWARZWALDER JEREMIÁST nevezi meg, mint aki Pozsonyból érkezett 1725-ben Csernyére. *Szeniczai Bárány György* a Tolna-Baranyai esperesség történetében azonban azt írja, hogy Schwarzwalder az 1719-ben alakult varsádi német gyülekezet első lelkésze volt. (Payr: Egyháztörténeti emlékek 355.) Nem Pozsonyból való tehát, hanem, mint a neve is jelzi: a Fekete-erdő vidékéről, Württembergből származott, és onnét jött a német telepésekkel együtt. Iskolázott, tanult ember lehetett, de hivatalos ordinációban még nem részesült. Így néhány egyháztag elkísérte Körmöcbányára, ahogy *Krmann Dániel* püspök 1720. szeptember 29-én lelkészé avatta. Schwarzwalder egyébként az avatási feljegyzés szerint 1684-ben született, apja Schwarzwalder Mihály, anyja Kühlmann Zsuzsanna. (EOL G.I.43.sz.) A lelkes varsádiak templom építésébe is fogtak, ám a pécsi katolikus püspök letartóztatta, fél évig fogságban tartotta. Csak azzal a feltétellel engedték szabadon, hogy megígérte: többet nem prédikál Tolna megyében. 1722-ben mégis MAJOSON, majd egy év múlva GYÖNKÖN találjuk. Ez utóbbi helyen a magyar gyülekezet nem elégedett meg gyenge, hibás magyar beszédével, és ezért innét ment át 1725-ben BAKONYCSERNYÉRE. Persze itt a szlovák nyelvel kellett megbirkóznia. Ez úgy látszik könnyebben ment, mint Gyönkön a magyar, s így öt évig tevékenykedett közöttük betegséggel küszködve. Gyógykezelésre 1731-ben Mórra ment, ahol – a varsádi anyakönyv bejegyzése szerint – a kapucinus barátok gyógyítás helyett megmérgezték. Feleségével, a tési származású Dénes Saroltával együtt a csernyei temetőben pihen.

A csernyeiiek úgy tudják, hogy második lelkészüket Vágújhelyről került hozzájuk. Az ordinációs anyakönyv-

vek azonban pontosítják a helyzetet: VRÁTHELY ILLÉS (Elias Vrathely, vagyis amint Payr Sándor jegyzi: Uráthelyi Illés) csupán Vágújhelyen született. Apja Vrathely Márton, édesanyja Jelinek Éva. Szülővárosában *Turzó János* keze alatt, Selmecen *Pallionis János* conector, majd *Clementis János* rector irányításával tanult. Pozsonyban a neves *Bél Mátyás* és *Marth János* tanította, aztán anyanyelve gyakorlása végett két évet a pápai ref. kollégiumban töltött. A trencsényi Ivanocban nemes ifjak nevelését vállalta, s végül a dunántúli SZÁK ev. gyülekezetében, s ennek filiájában, KOCS-on lett „concionátor”, vagyis prédikátor. Innét SZÁK-ról hívták meg tehát a csernyei lutheránusok, és Csetneken ordinálták 1731. decemberében. *Tóth Sípkovich István* feljegyzéseiből tudjuk (Payr i.m. 327.o.), hogy Vrathely Illés 1739-ben TORDAS-ra távozott, mert ott *Batis István* elhalálozásával megüresedett a lelkészi állás. Csernyére pedig ekkor BUKOVSZKY GYÖRGY került Győrből, ahol addig tanárként tevékenykedett. Ő a wittenbergi egyetemre még 1735. május 3-án „Túróc megyei hungarus”-ként iratkozott be. Túrócban született 1710-ben, szülei Bukovszky György és Rohácsik Katalin voltak. Iskoláit Sopronban, Győrött végezte. (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár XIV. 159. o.) Idehaza vizsgáztatták és a szokásos rend szerint 1740. ápr. 20-án ordinálták a csernyei lelkészi hivatalba.

Ordinációs anyakönyveink így segítenek a sokszor feledésbe merülő múltat tisztázni.

HARTA az elmúlt esztendőben ünnepelte a település és a gyülekezet 275 éves jubileumát. „Adalékok Harta történetéhez” címmel már 1983-ban készült egy kiadvány (Válogatta és összeállította Gallé Tibor), amelyben *dr. Schmell Péter* levéltári kutatások nyomán alaposan feldolgozta a település történetét. *Sárkány Tibor* esperes, akkori hartai lelkész pedig az ev. gyülekezet múltját foglalta össze. Sorra vette az ott szolgált lelkészeket is. A gyülekezet első lelkészeként bizonyos *Szalay Sámuel* említi, aki 1724/25-ben élt Hartán. Sajnálatos módon ordinációját sehol nem találtuk; így valószínű az, amit 1879. szeptember 16-án tartott „canonica visitatio” jegyzőkönyve említ: tudniillik, mint tanító fogta össze a frissen letelepedett evangélikusokat.

„Őt a Németországban született GAUB MÁTYÁS-követe, aki 1726-1730-ig szolgált a gyülekezetben” – olvashatjuk Sárkány Tibornál. A név azonban elírás, mégpedig az 1879-es jegyzőkönyv tévedésének átvétele. Ugyanis az EOL G. I. Ord. Akv. 48. sorszám alatt a felavatott éppen saját kezűleg jegyezte be adatait: (magyarul:) „Én GAUPP JAKAB FRIGYES a sváb Ulm város körzetében születtem, Gaupp Jakab és Wolf Mária Magdaléna gyermekeként. Tanulmányaimat a hazai gimnáziumban, Tübingenben és a szászországi Hallében végeztem... A Kis-hartai egyházba törvényesen meghívtam, és a papi rendbe főtisztelendő Antoni Sámuel püspök úr által 1726. július 1-én Csetneken felvételtem.” Más forrásból pontosan tudjuk, hogy Gaupp 1704 karácsonyán született Biberachban, vagyis épp ott, ahol az első nyomtatott toborzó röplapokat közzétették 1718-ban az áttelepülők hívogatására. („Adalékok... Harta” 76.o.) Hallei teológusként hívták pásztoruknak a Hartára telepedettek a 22 éves fiatalembert. Bő három évig szolgált itt a Duna melletti községben, amikor Kis-tormásra hívták, majd Varsádra a Tolna-Baranyai egyházmegyébe. Sárkány Tibor szerint 1730-1733 években valószínűleg újra csak tanítója lehetett a hartai gyülekezetnek. A Tolnába távozott Gaupp helyett azonban Gyönről jött át Hartára

1730-ban egy lelkész-tanító, RICHARD RUDOLF személyében. Amint elődje az Ulm környékéről való telepésekkel, RUDOLF pedig a hesseni áttelepülőkkel érkezett magyar földre. A gyönki hívekkel azonban nézeteltérése támadt, s úgy látta jónak, hogy elfogadják a távolabbi Hartán a lelkészi szolgálatot. Az itteni mocsaras, Duna-áradásoknak gyakran kitett területen némsokára megbetegedett, és 1733-ban el is hunyt. (vö. Deutsches Luthertum in Ungarn, Düsseldorf 1955. 62. o.)

Rudolf utódja is Tolna megyéből, Varsádról jött, mégpedig *Bárány György* esperes veje: TIEFTRUNK Konrád Lipót. Tőle maradt fenn az első anyakönyv, és az ő idejében tartották az első püspöki vizitációt Hartán 1741. nov. 21-én. (EOL Bányai Eker. vis. jkv.) Ebből a ránk maradt feljegyzésből tudjuk meg, hogy Tieftrunk Lipót nyolc évvel azelőtt javította az imaházukat, amikor ehhez száz bécsi tallért gyűjtöttek engedéllyel, s a többi a község adta össze. A hívek általában „birodalomból” való németek. Harangjuk is van, de nincs nagyünnepi offertórium. A község a lelkésztől illő mérsékletet, türelmet, emberséget kívánna, ám ennek hiánya miatt idegenkednek tőle. *Johann Jakob Kunz* (és nem „Gunst”) rector lemondott. Figyelemreméltó a jegyzőkönyv további megállapítása is: „A szláv telepések között vannak, akik saját anyanyelvükön szeretnék hallani a prédikációt...” A helyi lelkész azonban ezt nyíltan ellemezte, így „*akadályozva a szlávok gyarapodását.*” A lemondott rector illetményét *Benkovich Máté* javaslatára visszatartották, amit a lelkész ugyancsak nem helyeselt, mert saját fizetéséhez akarta volna azt csatolni. Félő, hogy elharapózik a gyűlölködés – zárul a jegyzőkönyv.

A soproni származású Tieftrunk-ról *Zoványi* még azt tudja (Egyháztörténeti Lexikon 638. o.), hogy hazai tanulmányai után 1727-ben az altdorfi egyetem hallgatója volt, s Hartáról 1752-ben szülővárosába vonult vissza.

Utána Hartán 1752 májusától QUIRSFELD DÁNIEL foglalta el a lelkészi állást. Születési helyét eddig ismeretlennek tartották. Quirsfeld azonban 1742. szeptember 15-én a wittenbergi akadémiára iratkozott be, és így jegyezték fel: „Daniel Quirsfeld Cassoviensis ex Comitatu Abaujvariensis”. Tehát Kassán született! (Majd’ fél évszázaddal később, 1789. október 14-én szerepel a wittenbergi anyakönyvben „Godofredus Quirsfeld Hartha, Pestiensi Hungarus” – valószínűleg Dániel unokája lehetett.)

Quirsfeld Dániel 1752-ben jelentette a birtokos Ráday-családnak, hogy új lakosok, emigránsok érkeztek Hartára. Növekedett a gyülekezet, lassanként szűknek bizonyult a templom is. Hosszabb utánajárás és szorgos munka eredményeként 1759-ben felépítették második imaházukat. Ám a következő év kezdetén, 1760. január elsején az anyakönyvbe jegyezte fel a lelkész szívbeli nagy fájdalmát: sok jó igyekezetével szemben rosszindulat volt a hívek válasza.

A hartaiak magatartása több lelkészt is megsértett. Sejtethően Tieftrunk is megbántódva vonult vissza. Quirsfeld veje és utódja WEISS JÁNOS FRIGYES is csak kilenc évig pásztorolta őket, majd a Pozsony-megyei Bazinba távozott 1784-ben. Az ő utódja FABRICZY János lett. Nagyszlaboson született Fabriczy, vagyis KOVÁCS András esperes és Herdt Rozina fiaként. Hamar árván maradt és iskoláit elvégezve Modor és Szlabos iskoláiban tanított, végül aszódí rector lett. Innét hívták Kis-Hartára lelkésznek, ezért ordinálták 1784. április 29-én Selmecen.

Az egyházközség vezetőinek viszonya később kinosan megromlott vele, úgyhogy 1809-ben panaszt emeltek *Ócsai Balogh Péter* országos felügyelőnek írt levelükben. (EOL AGE I. d 2,15 és 3,11) Két év múlva pedig egyenesen azt kérték tőle, hogy „*méltóztasson... tisztelendő urunktól megszabadítani, ... hogy valahára békességben maradhassunk, mert tüzes és mérges ember, két esztendeje még az iskolát sem vizitálja...*” Az országos felügyelő felszólította a lelkészt a viszály rendezésére, végül a távozásra. A szomorú történet azzal zárult, hogy Fabriczy János 1813-ban Budára költözött.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára (Pest, 1851, hasonmás 1984) c. könyvében terjedelmes cikkben foglalkozik „Kis-Hartával”. Úgy mutatja be, mint az egyik legnevezetesebbet hazánk helységei közül, ahol a kitartó szorgalom csodát művelt. Úgyszólván semmiből, a mocsár lepte pusztán rendes négyszöget képező, egyenes utcákkal ékeskedő, és értelmes polgárokból álló virágzó község született. Bámulandó a szorgalmuk – foglalja össze *Fényes Elek*.

Az a feltevés, vajon nem ez a „bámulatos szorgalom” ütköztette össze a gyülekezetet és a lelkészeket sorozatosan? A megállást, ünnepet nem ismerők a szorgos munka mellett nem tudtak időt szakítani a templomra, a lelki életre. A Hartán szolgáló lelkészek valamennyien a pietizmus hatása alá kerültek, komolyan vették az ünnepszentelést, a hitélet gyakorlását. Gaupp a pietizmus központjában, Halléban tanult, Tieftrunk apósa a magyar pietizmus egyik fő képviselője volt, Weiss János Frigyes a tolnai lelkészek közül érkezett Hartára, s bizonyára hatással volt rá az ottani szellemiség. Komolyan vették az igehallgatást, a gyermekek oktatását, a konfirmációt és az egyéni hitbeli döntést. Bárány György a lelkészek szívére helyezte a személyes lelkigondozást, a házi áhítatokat, s a gyülekezet tagjait naponkénti reggeli áhítatra hívogatta.

Viszont a nehéz gazdasági munkában elfáradt emberek nem tudtak ennek eleget tenni. Talán ebből keletkezettek a feszültségek. Hogy a zinzendorfi pietizmus valamiképpen hatott Hartára, az egy egész különös apróságban is észrevehető. Az 1787-es urbáriális összeíráskor a temetőt „Gottesacker” néven említik. Ez az elnevezés más német származású településen nem található. De a hermhutiak még ma is „Gottesacker”-nek nevezik a templomtól messzebb eső temetkezési helyeiket, és nem „Kirchhof”-nak, amely a templom körüli területet jelezte. (vö. Kluge Ethimologisches Wörterbuch. Berlin, 1934)

CSÖMÖR a török idők után ugyancsak újratelepített helységeként lépett be a hazai egyháztörténetbe. Keletkezését 1720-ra tették, bár anyakönyvei csak 1916 óta vannak, mert hosszú évtizedeken át Cinkota filiájaként éltek. Csömört valamikor szlovák, magyar és német családok lakták.

Legelső lelkésze SZÉRMAY ISTVÁN lehetett, aki az ordinációs anyakönyv (EOL G I 119.) szerint a Zólyom megyei Geczelfalván született Szérmay Mátyás és Monitoris Zsuzsanna gyermekeként. Előbb Korponán volt rector, majd Felső-Micsinye filiájába, CSERÉNYBE hívták meg lelkésznek. 1706. szeptember 16-án ordinálták Selmecen. Csupán három évig szolgálhatott itt, mert a Rákóczi-szabadságharc kudarcai következtében 1709-ben exiliumba kényszerült. Csak a szatmári béke után tért vissza a száműzetésből, s így került 1712-ben CSÖMÖRRE, Pest megyébe. A környék földbirtokosai, a Beniczky család Micsinyén is érdekeltek voltak, onnét

telepítettek Cinkotára jobbágy-családokat. (Blatniczky: 300 éves a cinkotai egyház. Ev. Naptár 1999.)

A csömöri evangélikus gyülekezet keletkezését tehát korábbra tehetjük az eddigi 1720-as évnél, és 1712-re valószínűsíthetjük. Szérmay István másfél évtizeden át vezette, gondozta a gyülekezetet, azután BÉR lelkésze lett 1724-ben. Ekkor került Csömörré az új lelkész, JAKOBEI SÁMUEL. Róla csak annyit tudunk, hogy édesapja is lelkész volt. JAKOBEI PÁL, s hasonló nevű fivére pedig 1719-ben Wittenbergben tanult. Jakobei Sámuel csupán három évig maradt Csömörön, s akkor BÉNYÉRE költözött.

1730. március 31-én avatták csömöri lelkésszé LÁNY JÁNOST. Az új lelkész Breznóbányán született Lány András és Laudis Magdolna fiaként. Iskoláit Rahón, Keviben és Neztpálon végezte, majd ő is a wittenbergi egyetemre indult, hogy teológiai tanulmányait kiegészítse. Hazatérve sokféle megpróbáltatáson esett át, különféle bánthatlanságokat kellett elszenvednie, míg végre Csömörré ordinálták. (Pronay-Schmall: Egyháztört. eml. Bp. 1905. 205.o.)

A Pest megyei hivatalos összeírásakor 1733. évi március 3-án Csömör így szerepelt: „Parochia cum Predicator aque oratorio A.C.”, vagyis Ágostai Hitvallású lelkésze,

imaháza és parókiája van. A bányai egyházkerület szuperintendenciája 1741. június 21-én tartott canonica visitatiót, s ennek feljegyzéseiben található az, hogy miután Csömörön az elmúlt évben pestises pusztító betegségben elhunyt Lány János lelkész és az iskola tanítója is, a földesúr rendelkezése nyomán azóta Cinkotára járnak át a hívek istentiszteletre. Fél évszázad múltán pedig Cinkota leánygyülekezetévé vált Csömör.

A századunkban újra önállósult evangélikus gyülekezetéről, mely egyre virágzóbb és tekintélyesebb lesz, ezidén bizonyára sokat fogunk hallani, olvasni, mert ők adnak otthon július 2-4-ig a 2. Országos Evangélikus Találkozó számára. Annak idején a püspökök rendelkezése folytán minden gyülekezetnek meg kellett írnia a 20. század első felének a történetét. Valószínűleg lesz ilyen kérdés most a század, sőt ezredév végén is az utolsó ötven év történetének feljegyzésére. Amikor elővesszük gyülekezeteink történetét, talán vethetünk egy pillantást a régmúltra is, és az esetleges hiányosságokat kiegészíthetjük, helyreigazíthatjuk országos egyházunk levéltárának ordinációs anyakönyvei segítségével. Ehhez igyekeztem néhány példát felmutatni.

Bencze Imre

KÁLDY ZOLTÁN

Káldy Zoltán 1919. március 29-én született Iharosberényben, Magyarországon. 1937-41 között a pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni Evangélikus Teológiai Karán tanult, és ezek után 1941-ben avatták lelkésszé a Magyarországi Evangélikus Egyházban. Miután Pécsen szolgált segédlelkészként, majd lelkészként, a Tolna-Baranyai Egyházmegeje esperese lett 1954-ben. 1958-ban a Déli Egyházkerület püspöke, majd 1967-ben budapesti székhellyel püspökelnök lett. Más egyházak vezető embereivel együtt helye volt a magyar parlamentben is. 1984-ben a Lutheránus Világszövetség (továbbiakban LVSZ) hetedik, budapesti nagygyűlésén őt választották meg a Szövetség elnökének. 1987. május 17-én hunyt el agyvérzésben - az LVSZ első olyan elnökeként, aki halálakor még hivatalban volt. 1960-ban elvette *Esze Magdolnát*, aki később közgazdaságtant tanított Budapesten.

Káldy Zoltán és korának körülményei

Az akkori magyarországi, és ezen belül az egyházi helyzet ismerete nélkül nem lehet objektív képet festeni Káldy Zoltánról mint püspökről, vagy mint az LVSZ elnökéről. Ezeknek a sokszor drámai körülményeknek a leírása megtalálható az LVSZ hetedik, budapesti nagygyűléséről készült beszámolóban. Fontos még *Ordass Lajos* püspök a Szövetség korai éveiben betöltött szerepének, és a II. világháború utáni Magyarországon az egyház helyzetének megismerése.

Káldy püspöki karrierje mintegy 30 esztendő t ölelt át, Ordass hősies törekvésétől kezdve (amellyel a Magyarországi Evangélikus Egyháznak megfelelő szerepet akart volna biztosítani a sztálini hatalom idején) a 80-as évek közepéig tartott.

Akkor már az általános enyhülés időszaka tartott, mégis egészen a 80-as évek végéig semmilyen jel nem utalt volna Ordass esetleges rehabilitációjára. Egész püspöki munkája során arra törekedett Káldy, hogy az egyházat egy szocialista államban megőrizze. Természetesen támadták belülről is, olyan kritikusok, akik a marxista kormánnyal kapcsolatban tanúsított álláspontját bírálták. Gyakran vádolták azzal is, hogy a marxistáknak segít a teljes hatalom gyakorlásában.

Káldy csak mindezen háttér és ellentmondás tükrében érthető meg, és még így sem garantálható a teljes pontosság és objektivitás. Az ellentmondásokat és kétértelmű dolgokat is el kell ismerni Káldy saját életében és nemzetközi egyházi szerepét illetően is.

Élete és működése

Káldy Zoltán édesapja evangélikus lelkész volt, így már hazai környezete, otthon és az iskolában, a teológiai tanulmányokat tette természetessé számára. A soproni teológiai fakultás a nemzetközileg ismert pécsi Erzsébet Tudományegyetem része volt. Káldy itt ismerkedett meg a német Luther-tanulmányokkal, a svéd liturgiái megújulással és az ébredés hatásával a finn teológiára és egyházi életre. A mozgalmak valóban nagy hatással voltak a fiatal lelkészre, gyakran hívták meg prédikálni ébredési és evangélizációs alkalmakra is. Sokak bizalmát nyerte így meg az egyházban, és 1958-as, Déli egyházkerületi püspökké választása nagy reményt keltett. Mégis az a választás egy hátrányos, ha nem fenyegető háttérrel történt.

1957 novemberében, a magyar forradalmat követően az Állami Egyházügyi Hivatal tárgyalásokat kezdeményezett a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetőivel, más

ügyek mellett személyi kérdésekben is. A tárgyalások megfeneklettek azzal, hogy egy állami hivatalnok lett felelős átmenetileg az egyházi ügyekért.

Káldy, a Tolna-Baranyai Egyházmegye esperese hajlandónak mutatkozott egy kompromisszumra, mely Ordass püspök püspöki tisztétől való lemondását is magába foglalta. 1958 júniusában Ordass elmozdították hivatalából, és még ugyanazon év novemberében Káldyt iktatták be a Déli Egyházkerület püspökének.

Első feladatai közé tartozott az állam által elfogadhatatlannak tartott lelkészek eltávolítása hivatalukból.

Bár ennek a Káldy által elfogadott kompromisszumnak a fő pontjai ismertek voltak általában a nyilvánosság előtt, mégis sokan üdvözölték püspökké választását az egyházon belül. Nagyra értékelték mint igehirdetőt, és sokan vélték úgy, hogy egy ilyen időben, amikor erős állami kontroll volt érvényben a közélet sok területén, ezzel a kompromisszummal az egyházon még erősebben gyakorolt szigorításokat hátrította el.

Káldy számára világosnak kellett lennie, hogy nemzetközi és ökumenikus körökben Ordass püspök az LVSZ legteljesebb bizalmát élvezte. A Szövetség Végrehajtó Bizottságának 1959 februári, bécsi éves ülését követően Káldy a bizottság vezetőivel találkozott: *Franklin Clark Fry-jal*, az LVSZ amerikai elnökével, *Bo Gieritz* svéd püspökkel és az LVSZ főtitkárával, *Carl Lundquistel*. Ők Káldy számára világossá tették, annak ellenére, hogy Ordass Lajos szinte házörizetben volt, megmarad a Szövetség alelnökének és a Végrehajtó Bizottság tagjának, bár hivatala feladatait ily módon nem tudja ellátni.

Püspöksége korai éveit teológiai álláspontját tekintve Káldy döntő változásokon ment keresztül. Fokozatosan átgondolta saját "pietista tendenciáit", melynek során az evangélicizációs igehirdetést sterilnek, régimódinak, pontatlannak és reakciónak ítélte. Ennek megfelelően elkezdte újraértelmezni saját teológia álláspontját, egy úgynevezett "diakóniai teológiát" hirdetett meg, amelyet ő fémjelzett. Ez a teológia az egyház életében egyesítő ideológiaként szolgált, képessé téve az egyházat egy szocialista államban való dinamikus szolgálatra.

A 60-as években Káldy ezt az álláspontját néhány nyilvános alkalommal is közzétette. Amikor a pozsonyi Teológiai Fakultás - az akkori Csehszlovákia területén - díszdoktora lett, őt lehetőséget látott az egyház számára a modern társadalomban:

- az egyház, mint uralkodó a társadalomban, hierarchikus
- az egyház alkalmazkodik a társadalomhoz, és így elkerüli az ellentéteket
- az egyház, mint gettó, elszigetelve a bűnös társadalomtól
- az egyház, mint a politikai ellenállás ereje, kockázta egy esetleges üldöztetést is a politikai diktátorok részéről
- az egyház, amely a diakónia útját járja, amely szolgálat hatalom gyakorlása nélkül, az evangéliumot a szereteten és cselekvésen keresztül adva át.

Káldy tétovázás nélkül ez utóbbit választotta a felsorolt lehetőségek közül. Idővel ez a diakóniai teológia az eredetnél jóval nagyobb teret kapott, egy óvatosan irányított egyház-politika jelmondataként, melyhez való ragaszkodást elvárták minden teológiai hallgatótól, professzortól és lelkésztől.

Világos, Káldynak mint teológusnak és egyházi vezetőnek a politikája hozzájárult az egyház belső stabilitá-

sához. Ez olyan nyilvánvaló tény, mely a magyar egyház életének bármely más vasfüggöny mögötti országbeli egyházzal való összehasonlításában megállja a helyét. Magyarországon pl. az egyházi használatra írott könyvek nyomtatása lehetséges volt: a Biblia új fordítása, új énekeskönyv, új, egységes agenda egyházi használatra; bibliai kommentárok. Mindezek mellett Káldy el tudta érni, hogy a lelkészek magasabb fizetést és nyugdíjat kapjanak, valamint a templomokat és egyházi tulajdonokat renováltatni tudta.

Ezekben az években az ő egyházának kapui nyitva álltak. A Teológiai Akadémián Budapesten a laikusok számára egy 3 éves képzést vezettek be. A Szövetség és nyugati testvéregyházak támogatásával számos templom, gyülekezeti központ, lelkészlak épült és került felújításra. 1979-ben, Budapest szívében protestáns múzeum nyílt. Luther Márton születésének 500. évfordulóját megünnepelelték. Mégis a Magyarországi Evangélikus Egyháznak ebben az időben a legfontosabb megvalósított vállalkozása az volt, hogy elsőként lehetett a "marxista világban" egy öt kontinenst átfogó LVSZ-gyűlés helyszíne. 114 városi és vidéki gyülekezettel való találkozás eredményeként "Budapest 1984" felejthetetlen esemény lett minden külföldi résztvevő és a vendégül látó egyház számára is, annak komoly belső megerősödését segítve.

Káldynak két fő egyházpolitikai célja volt. Először, hogy belülről erősítse meg a gyülekezeteket, az evangélium hirdetésének sokféle módjával, közöttük értendők az előbb tárgyaltak. Másodszor felismerte a hazai egyház, a világban levő lutheránus egyházak és az LVSZ közötti szoros kapcsolat létét fontosságát. Ez a két törekvés meghatározó volt egész életében és egyházi munkásságában.

Egy évtized leforgása alatt az 50-es évek végétől a 60-as évek végéig az LVSZ genfi titkársága és Káldy püspök közötti kapcsolat drámaian megváltozott. Ez az időszak az LVSZ-ben a kelet-európai egyházak felé egy általános változás ideje volt, nagyobb nyíltság felé való törekvés. Ennek eredményeképpen a Káldy iránt való bizalom megnövekedett, és számos fontos pozíciót kapott az LVSZ kormányzó testületeiben. Már 1963-ban a Szövetség stábjának javaslatára az LVSZ Jelölő Bizottságában és a Sáfársági és Evangélicizációs Bizottságban működött. Az eviani nagygyűlésen alelnök lett az Egyházi Együttműködési Bizottságban, ahol Josiah Kibira elnök és Gunnar Stolsett, a másik alelnök mellett dolgozott. A dar es salaami gyűlésen az LVSZ Végrehajtó Bizottságába választották be, és 1984-ben, a Magyarországi Evangélikus Egyház által szervezett budapesti gyűlésen az LVSZ elnökévé választották.

Káldy hatásának növekedése az LVSZ-ben többet mutatott, mint akár személyes ambíciókat vagy akár az LVSZ döntését arra nézve, hogy az egyik legnagyobb közép- és kelet-európai tagnak növekvő figyelmet szenteljen. Káldy jelentősen kiemelkedő személlyé vált a Szövetségen belül, olyan módon, melyben tükröződött az általános politika hosszú távú változása. Egy példa különösen jellemző. Káldy az LVSZ vezető testülete előtt, az 1975-ös amszterdami VB ülésén előadott tanulmányában dolgozta ki a diakóniai teológiáról szóló nézetét, kimutatva annak a krisztológiával és ekkleziológiával való kapcsolatát. Krisztust, mint Kyriost és Diakonost látta, és azt kereste, hogyan lehetne kifejleszteni egy hasonló kapcsolatot az evangélium hirdetésére és a keresztény hit cselekvése között.

„Ez Jézus életének egyik legbelső titka, hogy ő egyszerre, egy személyben, egyenlően Kyrios és Diakonos...” (§37)

Az világos, hogy a kozmikus krisztológia nem lát el bennünket a világról szóló krisztokratikus látásmóddal, de támogatja az erőfeszítéseinket - Luther tanításában a „két birodalmat” illetően is -, hogy intenzívebbé tegyük a cselekedetekben való részvételünket, hogy a világot a Kyrios szuverenitása alá rendeljük, az evangélium hirdetése és a szeretet cselekvése által.”

Káldy elszántan törekedett összekapcsolni a diakóniai teológiát a kereszt útjának megfelelő tiszteletével. Ezzel az állítással Káldy ugyanazt a pozíciót foglalta el, mint az etiópai Mekane Yesus Evangélikus Egyház és Josiah Kibira tanzániai püspök, akit hamarosan az LVSZ elnökévé választottak. Szövetséget sürgettek egyik oldalról a közép- és kelet-európai lutheránus egyházak, másik oldalról a világ fennmaradó kétharmadában levő testvéregyházak között. Ennek a törekvésnek az LVSZ életében kimagasló szerepet szántak.

Nem lehet kétséges, hogy az egyházak szerepe a kritikus szerepe is, mivel különböző társadalmi körökben szolgálnak; még lényegesebb azonban az a szerepkör, hogy a szolgálaton és szereteten keresztül hozzájáruljanak a jobb társadalmi rendhez.

Vagy, fogalmazzuk ezt korunk nyelvén így: a humanizáció nélküli misszió csonka. Ez egy olyan lecke, melyet az ázsiai és afrikai egyházaknak meg kell tanulniuk.

Káldy mint az LVSZ elnöke

Ilyen módon volt teológiai kapcsolat és együttműködési kötelék Káldy és az afrikai egyházi vezetők, mint például Josiah Kibira, a Tanzániai Evangélikus (Lutheránus) Egyház püspöke, és Emmanuel Abraham, a mekane yesus etiópai Evangélikus Egyház elnöke között. Ez a kapcsolat is, melyet „szövetségnek” nevezhetünk, segít elmagyarázni, miért volt Káldy képes az LVSZ 1984-es hetedik, budapesti világyűlésén az elnökválasztáson a szavazatok többségét megkapni. Káldy elnökké választása mégis ellentéteket váltott ki.

A magyar püspök érdekelt volt az elnökké választásban, és jelölését támogatta azzal is, hogy nyilvánosan felidézte a Szövetség azon szokását, miszerint az mindig a vendégül látó egyház egy vezető emberét választja elnöknek. Sok kérdés merült fel a VII. nagygyűlés delegátusai részéről e szokás létjogosultságát, megtartását illetően. Sőt mi több, nyomásról szóló vádaskodások hangzottak el az LVSZ stábjáról, melyeket széles körben közölt a sajtó, sőt még azt is, hogy Káldy manipulál. Ezen felül a média is nagy figyelmet szentelt azoknak a magyar püspök ellenében hangoztatott vádaknak, amelyeket egy magyar lelkész, *Dóka Zoltán* hangoztatott, aki erőteljesen kritizálta Káldy-t, és aki műveit Káldy miatt nem publikálhatta. Ez a figyelem talán az alapvető dolgok átgondolására gyakorolt erős hatást. Mindenesetre a Szövetség Káldy püspök mellett döntött, aki át is vette a hivatalt, mint az LVSZ hetedik elnöke.

Elnökként Káldy nagy energiával és elszántsággal látott feladatához, fontos utazásokat tett az Egyesült Államokba és a Vatikánba. Mégis, túl rövid ideig volt hivatalában ahhoz, hogy áttörést érjen el a szívéhez legközelebb álló kérdésben: az állam és egyház jobb kapcsolatának kérdésében Kelet- és Közép-Európában. 1985 de-

cemberében az LVSZ egyik genfi üléséről hazajövet a zürichi repülőtéren agyvérzést kapott, 1987 májusában halt meg, és posztját az egyik alelnök vette át: *Johannes Hanselmann*, a Bajorországi Evangélikus Egyház püspöke, aki az 1987-es viborgi, dániai Végrehajtó Bizottsági ülésen vette át a hivatalt. Ez volt az első olyan alkalom, amikor nem nagygyűlés alkalmával választottak elnököt.

Működésének egyéb területei

Káldy részt vett számos nyilvános megmozdulásban, és néhány ökumenikus szervezeten belül pozíciót kapott. Kezdvé 1960-ban, amikor a prágai Keresztény Békekonferencia aktív résztvevője lett, majd 1963-ban beválasztották a Magyarok Világszövetségének elnökségébe, amelyet eredetileg a II. világháború előtt alapítottak, és az 50-es években éledt újjá. Ez természetesen kommunista vezetésű politikai szervezet volt, amely olyan vezetőket akart életébe bevonni, akik nem voltak kommunisták, mivel a nyugati országokban élő magyarokkal akart jó kapcsolatot kiépíteni.

1971-ben Káldy a magyar parlament tagja lett, ez nem számított ritkaságnak a magyar egyházak akkori püspökei között. A parlament persze - a biztonság kedvéért - évente csak kétszer, vagy háromszor ülésezett, akkor is azért, hogy a kommunista bürokrácia által benyújtott törvényeket elfogadja és jelentéseket kommentáljon. Jelentős kommunista stratégia volt az, hogy együttműködő egyházi vezetőket ajánlanak megválasztásra a nemzeti parlamentbe.

A magyar állam többször kitüntette társadalmi szereplései elismeréseként. 1969-ben a Munka Érdemrend arany fokozatát, majd a Magyar Népköztársaság Zászlórendjének első fokozatát kapta. Tiszteletbeli teológiai doktorátust kapott a pozsonyi Evangélikus Teológiai Akadémiától, a kolozsvári Protestáns Teológiától és a debreceni Református Teológiai Akadémiától. A prágai Keresztény Békekonferencia és az Európai Egyházak Konferenciájának vezető tagja volt. 1963-ban az EVT Központi Bizottságának lett tagja, és két választási periódusban is megtartotta hivatalát.

Korának férfija

Mint már említettem, rendkívül nehéz Káldy munkájáról és tevékenységéről, az LVSZ hetedik elnökéről objektív értékelést készíteni. Sikereit is el kell ismerni, de a kritika hangját is meg kell szólaltatni. Amikor ez az írás (1996-ban) készül, erős a hajlam arra, hogy minden kompromisszumról, melyet a szocialista uralom alatt levő Közép- és Kelet-Európa országaiban az állam és egyház között kötöttek, elítélően nyilatkozzunk. Ezért is nagyon fontos az igazságot keresni Káldyval kapcsolatban, és bemutatni őt először is abban a történelmi, egyházi, társadalmi, politikai közegben, amelyben élt. Miközben éretlennek és minden végső ítéletet nélkülözőnek tűnhet a róla kialakított vélemény, meg kell említeni néhány olyan elemet, melynek segítségével jobban megértjük munkáját és működését.

Legelőször is fontos emlékezetben tartani, hogy elvi szinten az LVSZ hivatalos politikájában, személyzetében és tagegyházaiban a kapcsolat alapja az egyházak közötti kölcsönös együttműködés. Ezért az LVSZ a helyi egyházi vezetőktől igyekezett irányítást kapni. Ez a tény feszültségben van a titkárságnak azzal a kötelezettségével, hogy

szolidaritást mutasson mindazok iránt, akik a totalitárius államok elnyomottai vagy áldozatai.

Másodszer pedig nyilvánvaló az az elvárás, hogy a leheletnyi különbségtétel maximumát tegyük akkor, amikor az egypártrendszerű államok egyházainak nyilvános szerepét taglaljuk. Továbbá az is nyilvánvaló, hogy az LVSZ öt évtizede alatt bizonyos változások figyelhetők meg Közép- és Kelet-Európa egyházaiban, és ezen egyházaknak az államuk marxista kormányával való kapcsolatában. Káldy esetében különösen fontos felhívni a figyelmet a "hidegháborús" helyzet és a "kis lépésekkel" történő kiengesztelődés ideje alatti változásokra, mely először az akkori NSZK kancellárja, *Willy Brandt* kampányának volt sikeres része.

Harmadszorra az is fontos, hogy a 60-as évek végén és a 70-es évek elején, amikor Káldy püspök az egyház élén állt, és az LVSZ-ben nagyobb szerepet játszott, egy olyan globális tendencia uralkodott, mely támogatta az "emberarcú szocializmus" és az egyházak közötti megértést és együttműködést. Ez az LVSZ-nek ebben az időszakban egy fontos területet jelentett - a Tanulmányi Osztály "Kína Tanulmánya" csak egy példa erre - és racionális választ ad arra a helyeslésre és elvárásra, mellyel Káldyt sok egyházi vezető fogadta, és nem csak a déli féltekén.

Végül fontos tudatában lennünk a magyar történelem jelentős eseményeinek, melyek részletezése túlmegy ennek az analízisnek a körén. Ennek a történelemnek az összefüggésében lényeges az, hogy nem Káldy Zoltán volt az egyetlen, aki az állam és egyház közötti szoros együttműködést választotta. Más magyar egyházi vezetők is hasonló helyzetbe kerültek - köztük a római katolikus és református egyház képviselői is.

Ez a néhány megjegyzés nem ad végső képet Káldy Zoltánról, "korának férfiáról". Az ő hagyatéka - egyházának, nemzetének, és az LVSZ-nek - még feldolgozásra vár. A jelen munkára vonatkozó döntő dolog az, hogy szerepét kétértelmű és összetett korának keretein belül lássuk.

Jens Holger Schjorring (Aarhus, Dánia), dr. Nagy Gyula (Budapest) és Terray László (Rade, Norvégia) jegyzeteinek felhasználásával.

Megjelent: *From Federation to Communion. The History of the Lutheran World Federation.* Szerkesztette: Jens Holger Schjorring, Prasanna Kumari, Norman A. Hjelm. Fortress Press: Minneapolis, 1997. 552. old. 464-471.

Fordította: Deák Ágota teol. hallgató

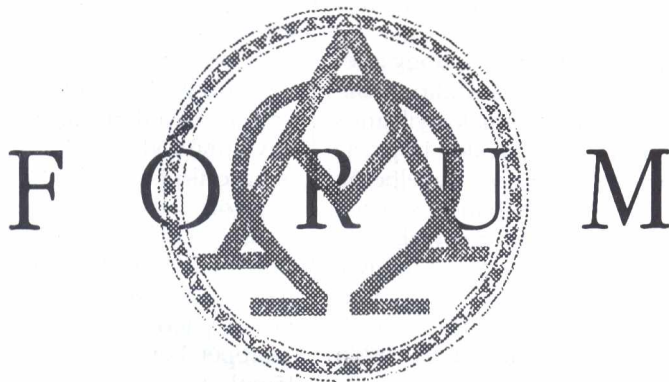
Tíz évvel a rendszerváltás után - társadalmi kihívás és a teológia felelőssége

**Posztgraduális tanfolyam az Evangélikus Hittudományi Egyetemen
1999. június 21-25.**

Ez alatt a négy nap alatt előadások és szemináriumok adnak lehetőséget arra, hogy egyház és társadalom változó világának tapasztalataira a teológia szemszögéből reflektáljunk. Vendégeink, előadóink különböző területekről érkeznek hozzánk, hogy ezekben a napokban velünk együtt gondolkodjanak. Néhány nevet már most megemlíthetünk: **Kovács Attila** (Kolozsvár) témája *erdélyi örökségünk a liturgia, az istentisztelet, az igehirdetés és az imádság terén*. **Rüdiger Lux** (Lipcse) *Az újjáépítés képei - Zakariás látomásai* címmel tart három előadást és egy szemináriumot; **Christian Möller** (Heidelberg) *A lelkigondozó egyház - megfontolások egy poimenikus ekkleziológiához* témakörében négy előadással és egy szemináriummal készül. **Folker Siegert** (Münster) témái: *Jézus és a zsidók a logion-forrásban; Izrael Pál teológiájában - Róm 11 új felfogása; A negyedik evangélista és a zsidósággal szembeni jánoszi polémia* (két előadás, egy szeminárium). **Andrej Hajduk** (Pozsony) is igent mondott meghívásunkra, azonban témát még nem nevezett meg. A rendszeres teológia témakörében még nem kaptunk konkrét visszajelzéseket.

A tanfolyam utolsó napja fakultatív jelleggel rendelkezésére áll minden résztvevőnek a személyes kutatásra és az esetleges tapasztalatszerésre.

Szeretettel várunk minden érdeklődőt. Kérjük, mielőbb jelezzék részvételi szándékukat az Evangélikus Hittudományi Egyetem rektori hivatalában, ahol minden további információval szívesen állunk rendelkezésre. (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel: 3636-451, fax: 3637-454)

"A Biblia Kódja"

Megjegyzések egy 20. századvégi bestsellerről

A könyv Michael Drosnin amerikai újságíró *"The Bible Code"* c. 1997-ben megjelent munkájának magyar fordítása. Ez 1999-ben Budapesten jelent meg a Vince Kiadó Kft. kiadásában. Fordítója Kertész Balázs.

A magyar kiadás borítójának hátlapján amerikai újságok idézeteivel igazolják, hogy bestseller könyvről van szó. Ezt igazolja ennek a magyar kiadásnak az impresszuma is, amely szerint a Hittudományi Egyetem könyvtárának példánya "az 1. kiadás utánnomása".

Mivel valószínű, hogy sok lelkészünknek és a Biblia iránt érdeklődő, bibliaolvasó gyülekezeti tagjainknak is kezébe jutott ez a könyv, szükséges néhány megjegyzést fűzni hozzá.

Jellemző az előre írt két *mottó*:

"Te meg, Dániel, zárd el ezeket a szavakat, pecsételd le a könyvet a végső időkig."

DÁNIEL KÖNYVE 12:4

"Különbséget tenni múlt, jelen és jövő között - illúzió, ám makacsul tartja magát"

ALBERT EINSTEIN, 1955

Ez mindenesetre némi utalás arra, ami korunknak, a 20. század végének újra problémája lett: vajon nem érkezünk-e el az idők végéhez?

Először álljon itt néhány idézet a könyv bevezetéséből.¹

"Ez a könyv tudósítja először a nagy nyilvánosságot a Bibliában rejtőző kódról, amely több ezer évvel a Biblia megírása után bekövetkezett eseményekről számol be...."

"Mindössze annyit jelenthetünk ki biztosan, hogy a Biblia tartalmazza ezt a megdöbbentő rejtjelezést, és rábukkantunk némely félreérthetetlen utalásra jóval későbbi eseményekre, melyek pontosan a jövődőlésnek megfelelően következtek be...."

"Ezt a történetet is igyekeztem úgy kezelni, mint pályafutásom többi anyagát: nyomozó riporterként. Öt évet fordítottam a tények vizsgálatára."

"Semmit sem alapoztam a hitre...."

"Nem vagyok rabbi, sem pap, sem Biblia-tudós. Nincsenek előzetes elképzeléseim, melyekhez igazítani akar-nám a tényeket. Csakis az igazság vezérel."

"Ez a könyv nem az utolsó szó, - hanem az első tudósítás."

1. A "kód"

A könyv szerzője és azok, akiket a *"Biblia kódja"* ügyében megkérdezett, ill. akik az egész módszert alkalmazták, az ÓSz héber szövegét az eddig ismert legrégebbi kéziratok beosztásához képest is *gyökeresen megváltoztatják*. A régi kéziratokban a szöveg egy-egy sorban kb. 30-60 betűből, és kb. 30 sorból álló oszlopokban található. A számítógépes feldolgozás érdekében folyamatosan írták át a szöveget, a könyvben található ábrák kiszakított részek, nem világos, hogy a vizsgálat alapjául szolgáló szövegben hol kezdődik és hol ér véget az új beosztású sor, és hogy mekkora egy ilyen "kiterített" lap. A könyv függelékében közölt tanulmányból² kiténik, hogy a számítógép számára pl. a Genézis szövegét "egy hasábhengerré" formálták, ezzel az így keletkezett írat jobb és bal oldala egymás mellé került. Ezután úgy illesztették össze, hogy az első sor vége a második sor elejéhez kapcsolódjon. Így az egész olyan lesz, mintha a szöveget egy sorba írnák, és utána ezt az egy sort spirálisan feltekernék egy olvasóhengerre. Ez adott lehetőséget aztán arra, hogy az egymástól megállapított távolságban levő betűk helyzetéből vonjanak le következtetéseket, ill. az így egymás mellé került betűket olvassák össze megfelelő szavakká.

Ehhez hozzá kell tenni még azt is, hogy a mássalhangzós szöveget folyamatosan, az ábrákból megállapíthatóan szóközök és kihagyások nélkül írták le.

Csak példának mondom, hogy ilyen formán az a szöveg, amiben Drosnin másokkal együtt a *"Jichaq Rabin"* és a *"gyilkos aki gyilkolni fog"* szöveget egymással keresztezve kimutatja, a következő, elején-végén csonka sorokból áll:

² Doron Witztum, Eljahu Rips és Yoav Rosenberg: Ekvidisztáns betűsorozatok a Teremtés könyvében (*kivonat a Statistical Science 1994. Vol. 9 No. 3, 429-438*) i.m. 215kk lp

¹ 11k lp.

5Móz 2,32 itt van a **J**
 4,41-42 itt van a *gyilkos aki gyilkolni fog* és
 itt van benne a **C**
 7,19-20 itt van a **H**
 11,1 itt van a **Q**
 13,11-12 itt van az **R**
 17,5-6 itt van a **B**
 21,4-5 itt van a **J**
 ami olvasható **I**-nek is
 24,15 itt van az **N**

A függőleges sor tehát **JCHQRB**JN, magánhangzókkal ellátva: **Jichaq Rabin**

Kétségtelen, hogy így a héber szövegből ki lehet olvasni, amit az író kimutat: *a gyilkos aki gyilkolni fog* mondat keresztezi a függőlegesen olvasható **Jichaq Rabin** nevet.³

2. A Biblia eredeti szövege és a kód

Az azonban bizonyos, hogy az ilyesfajta olvasási mód *lényegesen megváltoztatja az egyébként értelmes szöveget*. Például az 5Móz 4,41-42 megcsonkított szövege a BHS kritikai kiadása szerint ezt tartalmazza: "...hogya oda menekülhessen *a gyilkos, aki* nem szándékosan *gyilkolja meg* embertársát." (A héber szövegben a "nem szándékosan" a "meggyilkolja" után áll.) A héber persze megengedi "a gyilkos, aki gyilkolni fog" fordítást, de világos, hogy a "kód" alkalmazásával a mondat eredeti értelme nem lesz fontos. Hogy világos legyen előttünk a "kód", álljon itt néhány mondat a könyvből: *"A kód megtalálása érdekében Rips (ez a kódot felfedező matematikus) kiiktatta a szavakat elválasztó közöket, és az egész Bibliát egy 304 805 betűből álló sorozattá konvertálta. Ezzel végül is a Tórának a régi bölcsék szerinti eredeti formáját állította vissza. A legenda szerint így kapta Mózes a Bibliát az Úrtól - folyamatosan, a szavak törése nélkül....A számítógép az egész Bibliát - 304 805 betű teljes füzérét - hatvannégy 4772 írásjel hosszúságú sorra osztotta."*⁴ Kétségtelen, hogy a régi szövegek általában nem írták külön a szavakat, hanem csak a későbbi másolók (a zsidó hagyomány "szóförim"-nek nevezi őket, ezt mi általában "írástudók"-nak fordítottuk) választották szét a szavakat, a "naqdáním" (pontozók, punktátorok) jelölték ki a magánhangzókat, és a "maszóréták" írták a margójegyzeteket és a könyv mondatainak számát közlő záró mondatokat.

Nyilván ezek adták meg a szakaszbeosztást is. Az elérhető legrégebbi kéziratok (pl. a qumráni szövegek) már a szavakat különválasztva és a szöveget hasábokra osztva tartalmazzák. Világos tehát, hogy Rips valami zsidó hagyományra hivatkozva⁵ írta át a ma zsidó és keresztyén teológusok által használt, és "eredeti"-nek minősített szöveget. Az így kialakított szöveg alapján írja Drosnin, hogy ez *"Egy másik Biblia a Biblia mögött. A Biblia nemcsak könyv - egyúttal számítógépes program is."*⁶

3. A kód olvasása

A könyvben található illusztrációk azt mutatják, hogy *hol egyenes vonalban, hol függőlegesen, hol ferdén átlósan* jelölik ki azokat a betűket, amelyek a kívánt szöveget adják. Ráadásul *hol a héber olvasásmód* szerint jobbról balra, vagy alulról felfelé, *hol pedig a mi olvasásmódunk* szerint balról jobbra és felülről lefelé olvasva mutatják ki a kívánt neveket és eseményeket.⁷ Azt hiszem, hogy egy matematikus számára ez nem jelent nehézséget, és ebben nem lát semmi különbséget a többféle olvasási mód között.⁸

Az ilyen szöveg-átalakítás után keres *összetartozó szavakat* a számítógép segítségével. A kérdés persze az, hogy miképpen határozza meg, jelöli ki, hogy milyen szavakat kell megkeresni. Én úgy látom, hogy ez attól függ, hogy mit akar megtalálni. De ezt a keresőnek magának kell meghatározni. Az egyik vizsgált példában a **Jichaq Rabin**-t kereste meg. Így jutott a jelzett eredményre. Azt hiszem, *itt van a módszer egyik gyengéje*. Az eljárás kiindulópontja mindig egy olyan kifejezés, név, vagy adat, amit előre meg kell határozni, tehát nem véletlenül bukkan rá a kereső az adatokra, hanem tudatosan meghatározza, hogy milyen eseményt találjon meg a formailag átalakított szövegben.

A Rabin-esetből (amiről elfogadom, hogy előre "tudta" Drosnin, mert nem tudom ellenőrizni kijelentésének valóságát) kiindulva valószínűnek látszik, hogy a többi "felfedezett", "dekódolt" eseményt is reális lehetőségnek tartja, másrészt néhány olyan eseményt is "megtalált" az ÓSz szövegében, ami már megtörtént. Ez utóbiakról nincs mit mondani itt, ezt a régi írásmagyarázat "vaticinium ex eventu"-nak nevezte. De amit az *atomholocaust*-ról, a *lepecsételt könyv*-ről, *Armageddon*-ról, az *Apokalipszis*-ről és a *végző napok*-ról ír, az mind megtalálható a Biblia hagyományosan olvasott szövegében is, csupán az évszámokat teszi hozzá.

Az *évszámok* megállapítása az apokaliptika körébe tartozik, és olyan régi, mint az apokaliptika irodalma. Régtől fogva izgatta az emberek fantáziáját a világ végének, Isten országa eljövételének az időpontja. Mindenféle számítási módot felhasználtak ennek kiderítésére. Most az eddigiekhez hozzájön ez a "kód", azaz a számítógép használata. Mt 24,36kk, és főleg ApCsel 1,6k arról tanúskodik, hogy Jézus tanítványai is szerették volna tudni a titkot, bizonyos, hogy ez a kortársaiknak is kérdése volt. Jézus feljegyzett szavai szerint ez Isten titka. Nem valószínű, hogy a számítógéppel meg lehetne határozni az időpontot.

Itt legtöbbet az 5756, 5757 szerepel, ami megfelel a mi 1995 körüli éveinknek.

(Pl. a "tNSTH" betűket jobbról balra 5757-nek olvassa. Ez a következőképpen jön ki:

H (hé)	számértéke	5
T (tav)	"	400
S (sín)	"	300
N (nún)	"	50
t (tét)	"	7

⁷ Pl. az idézett Rabin-gyilkosság szövegben a "Rabin" felülől lefelé, a "gyilkos, aki gyilkolni fog" balról jobbra (14.lp). A 16. lp-on "Amir" jobbról balra ferdén felfelé, "5756-ban" btsnv, számértékben: -ban200+500.50.6 balról jobbra, "Tel-Aviv" ferdén lefelé jobbról balra. Számítalan ilyen példát lehetne még hozni.

⁸ ez valószínűleg abból következik, hogy a betűk permutációját és kombinációját veszik figyelembe, nem az olvasási módot.

³ i.m. 14.lp. Számítalan ilyen helyet megvizsgáltam, helyszűke miatt ezeket nem közölhetem. Technikai okokból átirással közlöm a héber betűket ill. szavakat.

⁴ i.m. 24k lp.

⁵ ezt még ellenőrizni kell

⁶ i.m. 24. lp.

A hagyományos használat szerint az egyes értékeket összeadták és így jött ki a megfelelő szám. Ez itt $5+400+300+50+7=762$ lenne. A könyv szerint (természetesen fordított olvasással) $5-400+300-50-7=5757$. Ez két módszernek, az összeadásnak és a helyi érték szerinti számértéknek a kombinációja. Miután utánaírtam, megállapítottam, hogy a mai izraeli és más zsidó szövegekben így jelzik az évszámokat.

Itt kell megjegyezni, hogy a leolvasásnál vegyesen használja a modern héber, meg a bibliai héber szavakat. Ez persze a mássalhangzós szöveg olvasásánál lehetséges.

Egy kis gyűjtemény a modern héber szerinti olvasásból:

CLF - céláf mesterlövész 98.lp
MLHMT "LM - milhemet olma világháború 111.lp
KVKB - kókáb aszteroida 134.lp
KKB SBjt - kókáb sábit üstökös 137. lp
MHSB - mahséb számítógép 89.lp
CFN TNK cöfen tanak Biblia-kód 89. lp

4. A kód "szerzője"

Érdekes, hogy a könyvben többször, többek véleményeként találjuk azt, hogy a "Biblia Kódja" Isten műve. Mások szerint is egy emberinél magasabbrendű szellemiség műve.⁹ Az indoklás: 3000 évvel későbbi események ilyen pontos leírását ember nem adhatta. Így a hívők egy újabb "istenbizonyítékot" látnak ebben, mások azt, hogy voltak, vannak az embernél magasabbrendű lények. A könyv szerzője azt mondja magáról, hogy nem vallásos, soha nem hitt Istenben, és hivatásánál fogva szkeptikus. Ő csak belecsöppent ebbe az egészbe, de kénytelen volt elfogadni a Biblia-kód létezését.¹⁰

5. A könyv szerzőjének véleménye

A könyv befejezésében azt olvassuk, hogy a szerző szerint két nehézség merült fel: nem készíthetett személyes interjút a kóddal, és nem ellenőrizhette a jövőre vonatkozó tényeket. Egyelőre kideríthetetlen az, hogy vajon ez a "Biblia-kód csupán tudományos mázt ad az ezredvégi hevületnek, vagy még éppen időben figyelmeztet a nagyon is valóságos veszélyre."

Így fejezi be:

"A kód nem 'igaz' és nem 'téves'. Valószínűleg arról tudósít, ami megtörténhet, nem pedig arról, ami megváltoztathatatlanul be fog következni.

Minthogy azonban nem hagyhatjuk elpusztulni a világunkat, nem tehetjük meg, hogy tétlenül várakozunk - abból kell kiindulnunk, hogy a jelenlegi valóságunkra vonatkozik a Biblia-kód figyelmeztetése."¹¹

6. Összefoglalás

Ez a könyv már megjelenésekor, 1997-ben nagy vitát váltott ki. Az internet Yahoo/CNN interactive/World News oldalán rátaláltam egy 1997. június 4-i cikkre, amely Eliyahu Ripsnek (akire Drosnin többször hivatkozik) kritikus megjegyzését tartalmazza a Biblia Kódja-könyvvel kapcsolatban. Rips azt mondja, hogy a

kód alapján lehetetlen a szó szoros értelmében a jövőre vonatkozó jövendöléseket megállapítani. Drosnin könyve tartalmaz néhány olyan példát a kód alapján, amelyek statisztikailag jelentősek, de néhány olyant is, amelyek nem azok. Az a probléma, hogy laikusok, akik ezt a könyvet olvassák, nem tudnak a dolgok között különbséget tenni (azaz: nem tudják megkülönböztetni, hogy melyik példa igaz, melyik nem).

Az 1997 óta megjelent cikkek és könyvek között böngészve rájön az ember, hogy Drosnin könyvének aktualitása főleg az ezredvég hangulatából adódik. De nemcsak ezért, hanem a Biblia-szemléletéért is fontosnak látszik néhány teológiai megjegyzést fűzni ehhez a "best-seller"-hez. A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány ilyen megjegyzés, amely talán segít a lelkészeknek abban, hogy mind a maguk, mind a hozzájuk forduló kérdéseire valami feleletet találjanak.¹²

a) Nem tartom valószínűnek, hogy a Biblia bármelyik könyvét eredetileg egy hosszú sorban írták volna le.

Még ma is helytálló az a megállapítás, hogy a görög szövegektől eltérően (amelyeket a középkorig szóközök, vagy elválasztójelek nélkül folyamatosan írtak le) "a héberben semmi pontos bizonyíték nincs a scriptio continua-ra. A Siloah-felirat és a Samáriai Osztrakonok világos elválasztó jeleket tartalmaznak, a Lákisi Osztrakonok pedig sok helyen. A quadrátírásban, ahogyan az újonnan felfedezett kéziratok tanúsítják, rendszeres a szóközök alkalmazása, és ez olyan ritkán marad el, hogy kétségtelenül megállapítható, hol végződik egy szó, és kezdődik a másik."¹³

b) Nem vonom kétségbe, hogy a matematika, a számítógépek használata és fejlődése nagy jelentőségű és fontos ismeretekre vezetheti el az embereket.

Természetes, hogy Drosnin több szakértőt megkérdezett, és jó, hogy könyvének függelékében, ha kivonatossan is, közli azt a tanulmányt, amely a "Biblia-kód" alapvető iratának számít. A könyvből az is kiderül, hogy a megkérdezettek között vannak hívők és nem hívők. Azt azonban nem tette meg Drosnin, hogy a könyv függelékében egy biblia-tudós, teológus szakértőnek ezzel a témával kapcsolatos tanulmányát is közölje. Márpedig, mivel a Bibliáról van szó, ezt is meg kellett volna tennie.

c) Nem vonom kétségbe azt, hogy korunk eseményei, katasztrófái, tragédiái figyelmeztető jelek, amelyeket a hívő emberek, a keresztyének "az utolsó idők" jeleinek tarthatnak. De ez nem az évszámokkal függ össze.

Már csak azért sem, mert, ahogyan a 3. pontban már említés esett róla, a végső napok-ról, az apokalipszis-ről és Armageddon-ról a Bibliában a hagyományos módon olvasva is sok kijelentést találunk. A "böaharít hajjámim" a próféták gyakori kifejezése (pl. Ézs 2,2 stb), az apokalipszis a Jelenések könyvének görög neve, és amit tartalmilag mond az utolsó idők borzalmairól, az mind Dániel könyvében (pl. 10-11 rész) mind a Jelenések könyvében (6 és következő részek) egyszerű olvasással is megtalálható, még az atomholocaust¹⁴-ra is találunk utalást 2Pt 3,10-ben, amely Ézs 34,4 "modernebb", Kr.u. 2. századi értelmezése.

¹² Természetesen ezek az én véleményemet tükrözik, amelyekről lehet vitázni, bár nem hiszem, hogy túl sok időt kellene eltölteni ezzel.

¹³ Ernst Würthwein Der Text des Alten Testaments 4. Aufl. Stuttgart 1973 106.lp

¹⁴ i.m. 161.lp

⁹ i.m. 47.lp

¹⁰ i.m. 11k lp

¹¹ i.m. 163k lp

Arról pedig bibliaismerőknek nem kell bővebben szólni, hogy az utolsó napoknak "jelei" lesznek, amelyek figyelmeztetnek Isten közelgő ítéletére. Az persze Drosnin elképzelése, hogy a kódokból kiolvasható figyelmeztetések arra lennének jók, hogy esetleg elhárítsuk a "katasztrófát", mert amennyiben Isten ítéletéről van szó, azt a Biblia kijelentései szerint nem tudja senki "elhárítani".

Ami pedig az időpont meghatározását illeti, abban nem láthatunk mást, mint a régi kísérletezések folytatását, amiről az előbbieken már volt szó. Az Ósz apokaliptikus kijelentéseiben olyan időmeghatározások vannak, amelyeket korabeli beavatottak érthettek, de ma már csak találgatni lehet (pl Dán 12,7). A konkrét történelemben előremutató időmeghatározások pedig olyan számok, amelyek vagy azt fejezik ki, hogy hosszú idő (1Móz 15,13 400 év), vagy azt, hogy kb. két nemzedék (pl. Ézs 7,8 65 év, Jer 25,11-12 és Dán 9,2 70 év), de eddigi ismereteink szerint nem precíz, hanem csak körülbelüli utalások. Az "Isten országának eljövételére", az utolsó ítéletre vonatkozó kijelentések nem tartalmazznak konkrét időpontot, bármennyire izgatta ez mindig is az emberek fantáziáját. Erre vonatkozólag csak azt találjuk, hogy egyedül Isten tudja a "mikor"-t (vö. Mt 24,36 és ApCsel 1,7). Isten "időszámítás"-ról pedig a Bibliában azt találjuk, hogy az más, mint az emberé (Zsolt 90,4 1Pt 3,8). A Bibliának betűhalmazát átalakított szövegéből csak egy újabb találgatás adódik.

d) Nem hiszem, hogy az emberi tudás legmagasabb fokán is eljuthat Isten közvetlen ismeretére. Ősi igazság az, hogy az ember olyan akar lenni mint Isten, isten akar lenni, de Isten istenségéhez hozzátartozik az is, hogy nincs kiszolgáltatva még a számítógépeknek se.

Abban a vállalkozásban, hogy a Biblia szövegének átalakításával valami mást, többet akar az ember megtudni, mint amit a szöveg mostani formájából kiolvashat, nem láthatunk mást, mint azt az ősi kísérletet, hogy az ember át akarja lépni a teremtettségében adott határt (1Móz 3,5). A "határon túli" dolgokból utólag, bizonyos

események elmúltával megtudhatunk egyet-mást,¹⁵ de ez is attól függ, hogyan viszonyulunk a számunkra adott ki nyilatkoztatáshoz.

e) Nem hiszem azt sem, hogy az ember legmagasabb fokú ismeretével el tudja kerülni Istent, meg tud szabadulni az Isten előtti felelősségtől.

A Bibliából hagyományos olvasással megtudhatjuk, hogy az ember nem kerülheti el Istent, mert nincs a világmindenségben egy talpalatnyi hely sem, ahol nem lenne az úr, ahol nem lenne ott az Isten. Valójában minden ilyen vállalkozás, mint ez a Biblia kódja-kutatás, tudatos vagy tudat alatti "elbújni" akarás (1Móz 3,8) az Isten elől. Mi, teológusok, lelkészek, keresztyén hívő emberek csak ezt láthatjuk az olyan kísérletekből, amelyek többet, mást akarnak megtudni annál, ami számunkra adatott a Szentírásban.

Ez a könyv érdekesítő, egy újságíró szenzációs alkotása. Két év óta sokakat érdeklő vitatéma.¹⁶ Sok kutatót kínál a számítógép szakértőinek, matematikusoknak és a Biblia tudósainak, amennyiben ráadják erre a fejüket. Az a kérdés, hogy nekünk megéri-e sok időt tölteni ezzel.

A könyv befejező gondolatai¹⁷, amelyek elárulják; hogy a szerző szerint is nagy a bizonytalanság ebben az ügyben, legfeljebb ő azt gondolja, hogy "még nem" tudunk eleget, - minket arra intenek, hogy alázatosaknak kell maradnunk. Nekünk ahhoz kell tartanunk magunkat, hogy "A titkok az ÚRéi, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a miénk és a fiainkéi mindörökké, hogy teljesítsük ennek a törvénynek minden ígését." (5Móz 29,28)

Muntag Andor

¹⁵ vö. 2 Mózes 33,23 (a „hátról” azt jelenti, hogy nincs közvetlen istenmegismerés). Jn 2,22

¹⁶ vö. az Interneten search/yahoo/bible code alatt egyre bővülő irodalmat

¹⁷ vö. az Összefoglalás előtt a 163k lp-ról közölt idézet

Megszívlelendő emlékek 1999. március 15-én

Sárszentlőrinc és környéke nemzeti ünnepén elhangzott előadás

Március 15-e nekünk örömnemünk: nemzeti érzést, hazaszeretetet, a szabadság megbecsülését táplálja. Lelkesítő ilyenkor legnagyobb költőnkre, *Petőfi*re, társadalmunk legnemesebb tetteire, a jobbagység felszabadítására gondolnunk. Válogathatunk ilyenkor az ünnepi témákban. Ez évi visszaemlékezésünkre ráveti azonban ányékát nagy költőnk halálának s a szabadságharc leverésének 150. évfordulója. Bár ez a téma is fájdalmasan kiterjedt, emlékezzünk most azokra a szenvedésekre, melyek a katonáskodó *Petőfi*t sújtották.

Katonasorsa

A fiatal *Petőfi* még 17 éves sem volt, amikor önként beállt katonának. A szép Tirolba vágyott, ehelyett soproni, horvátországi, gráci kaszárnyákban töltötte idejét. A soproni laktanyáról írja: „Strázsáltam, vagy főztem a kukoricagombócokat közlegénytársaim javára, s mosogattam a vasedényt oly téli hidegben, hogy a mosogató-ruha ujjaimhoz fagyott... A káplár „menjen kend”-je lehajtott a

havat kihordani a kaszárnyaudvarból...” (Úti jegyzetek 1845.) Grácban tifuszban megbetegedett, s a katonarvos emberségének volt köszönhető, hogy az megkönyörült rajta, és leszereltette a vézna fiút. *Petőfi* később így emlékszik katonaeveire: „Hat esztendeig (1839–1844) voltam Istentől, embertől elhagyatott földönfutó; hat esztendeig volt két sötét árnyékomban: a nyomor és a lelki fájdalom... az élet legszebb szakaszában... tizenhatodik esztendőmtől a huszonkettedikig.” (Úti levelek, 1847.)

A szabadságharcban

Petőfi 1848. karácsonyán jelentkezett a fegyveres szolgálatra, amikor levelet írt *Kossuthnak*, kérvén: „Nevezzen ki azon táborhoz, melynek legnagyobb s legnehezebb tennivalói lesznek, mert az én erélyem és bátorságom ott éri el tetőpontját, ahol mások kétségbeesnek... e kérelmemre semminemű önrédék, egyedül a hazaszeretet ösztönzött.” Már január első napjaiban jelentkezett a helyettes hadügyminiszternél, *Vetter* tábornoknál, aki valami miatt – talán nem előírásos öltözéke, vagy a hangneme miatt

legorombította és elutasította. Petőfi erre ismét Kossuth-hoz fordul: „*Csak arra kérem Önt, tetessen Bem táborához; ha dicsőséggel nem harcolhatok, gyalázatot sem akarok nevemre hozni, s mostanában gyalázat nélkül csak Bem mellett lehet az ember*”. Petőfi addig Bemmel nem találkozott, csak erdélyi sikereiről hallott, s hallotta híret forradalmár múltjának, emberi közvetlenségének. Kossuth futárként küldi Petőfit Bemhez, 50.000 pengőforintot bíz rá, amit a költő el is juttat a tábornokhoz, s ott marad mellette. Bem apó, aki minden magyar tábornoknál jobban felismeri Petőfi értékét, különféle ürügyekkel igyekszik távoltartani őt a csatától. Gyakran küldi futárként Debrecenbe, máskor Petőfivel fordíttatja a levelezését, kiáltványait – ugyanis Bem nem tudott magyarul – segédtsíztjévé teszi meg, akit vagy az irodában lehet tartani, vagy ilyen-olyan paranccsal vissza lehet küldeni az első vonalból – s mindezt olyan tapintattal, hogy Petőfi nem vesz észre belőle semmit.

Sajnos, a debreceni hadügyminisztériumban nem Bem-féle emberek ülnek. *Mészáros Lázár* altábornagy, hadügyminiszter nem tűri, hogy tisztjei kihajtott gallérral, nyakkendő nélkül járjanak. Amikor Petőfi így jelenik meg előtte, felszólítja, hogy vagy öltözködjék az előírások szerint, vagy mondjon le. Petőfi az utóbbit választja, s lemondó levelében megjegyzi: „*Én tettem már annyi szolgálatot a hazának, hogy nekem meg lehetne azt engedni, hogy a hazát nyakravaló nélkül védhessem; ha Önöknek másképp tetszik, ám legyen meg az Önök akarata...*” Gúnyos versben is megemlékszik az esetről:

„Honszeretet, bátorság s más, mind kőfic: az a fő
A katonának, hogy nyakravalója legyen.
Mészáros Lázár, akitől én ezt tanulám, s ő
Tudja, hogy a legfő a hősben a nyakravaló,
Mert hisz az ő hada, mely oly hőslég megfutamult volt,
Egytől-egyig mind nyakravalóban vala.”

Bemnek persze esze ágában sincs Petőfi lemondását elfogadni, sőt április 10-én újra felterjesztette századosi kinevezését. Ki is tünteti Petőfit, aki így emlékszik az esetre: „*Saját kezével tűzte mellemre az érdemjelt Bem, bal kezével, mert jobbja még föl volt kötve, s ezt mondá: Bal kézzel tűzöm föl, szívem felöli kezemmel! S midőn elvégezé, megölelt, hosszan és melegen ölelt! Én ezt feleltem: Tábornokom, többel tartozom Önnek, mint atyámnak; atyám csak életet adott nekem, Ön pedig becsületet*”.

Áprilisban Bem felkéri *Vécsey Károly* tábornokot, hogy az Arad körüli egységeinek egy részét küldje hozzá Lugosra. Vécsey megtagadja a rendelkezés teljesítését. Bem dühbe gurul, és a Honvédelmi Bizottmánynak írt jelentésében Vécseyt, a későbbi aradi vértanút hazaárulónak, „gyáva és tehetségtelen tisztnek” nevezi, és leváltását követeli. A levelet Petőfi fordította, ezért a hadügyminisztériumban olyan rosszindulatú híresztelések kelnek lábra, hogy az egész Vécsey elleni támadás Petőfi ötlete és kezdeményezése. Mindez akkor derül ki, amikor Petőfi legközelebb Debrecenbe megy. Előbb nem érti, hogy miért fogadja Kossuth olyan hidegen, majd *Klapkánál* fény derül a vádakra, s ő hiába adja tisztí becsületszavát, nem hisznek neki. Ezután benyújtja lemondását, s Klapka, aki ekkor ideiglenes hadügyminiszter, elfogadja azt.

A lemondással egyetlen jövedelmétől, tisztí gázsijától fosztja meg magát és családját, s hamarosan nélkülöznie kell. Májusban meghalnak szülei is, előbb az apja, majd egy hét múlva az anyja, a magánéleti problémákat csak fokozzák a politika hírei: május 22-én Varsóban *Ferenc József császár és Miklós orosz cár* találkoznak, és megegyeznek a magyar

szabadságharc közös leverésében. Május 30-án *Haynaut* nevezik ki új osztrák fővezéremek. Petőfi május 27-én *Arany Jánoshoz* írt levelében így ír: „*Eredj el Szentpáli parancsnokhoz, és kérd meg őt igen szépen a nevemben hogy a lovamat adja el árverés útján. Légy jelen te is az árverésen, s megmondhatod a vevőknek, hogy az a ló Bem csatalova volt, ő adta Petőfinek, s Petőfi most eladja, hogy az árán kenyeret vegyen magának*”. Júliusban Petőfi levelet ír *Szemere Bertalan* miniszterelnöknek, mellékeli hozzá a *A honvéd* című versét, ezzel a javaslattal és meg nem tört önérzettel: „*Én versemet kinyomatom a saját költségemen, s Önt kérem a magam és a nemzet érdekében, hogy abból bizonyos példányokat rendeljen meg... Ezáltal egyrészt talán szaporodni fog a hadsereg lelkesedése, másrészt segítve lesz egy írón, ki buzgó és szakadatlan hazafiúi fáradozásáért még nem kapott egyéb jutalmat, mint lelki sebeket és naponként nehéz gondokat afölött, hogy lesz-e holnap mit ennie neki és családjának...*” Akármilyen hihetetlen is, az országos zűrzavar napjaiban Szemere Bertalan hozzájárult a versnek 25 000 példányban való megvételéhez, s a költő kapott 500 forintot, ami átmenetileg kihúzza a csávából. De Petőfi ír *A honvéd*-nél jobb verset is, bár ez már nem jelenhetett meg. Az osztrák-orosz közös támadás hírére félretesz minden sérelmet, s így riasztja nemzetét:

Föl a szent háborúra!
Itt a próba, az utolsó
nagy próba:
Jön az orosz, jön az orosz,
itt is van már valóba'
Eljött tehát az utolsó
Ítélet,
De én attól sem magamért,
Sem hazámért nem félek.
Föl hazámnak valamennyi
lakója,
Ideje, hogy tartozását
Minden ember lerója;
Ki a házból, ki a síkra
Emberek,
Most az egész Magyarország
Legyen egy nagy hadsereg!
Minden, ami szent előttünk,
Kockán van,
Ha a világ támad is meg,
Győznünk kell e csatában;
Ha miljomnak el kell veszni,
Vessen el!
Ki fogna most fukarkodni
Életével, vérével?
És te Isten, magyarok nagy
Istene,
Légy népeddel, hű népeddel,
Jó népeddel, légy velem!
Tedd hatalmad fiainak lelkére,
Világdöntő haragodat,
Fegyvereink élére!

Petőfi már civilként került ismét Bem táborába: Erdélyt biztonságosabbnak tartotta, mint a császári csapatok támadta Magyarországot. Itt érte utol a halál. Életének utolsó perceit máig homály fedi.

Csepregi Béla

A múlt hibáit igyekezzünk kiküszöbölni!

Válasz Detre, János *Hozzászólás* c. cikkéhez*

Meglepődve olvastam, hogy hozzászólásomat *Krähling Dániel: Demokrácia és hatékonyság az egyházban* című cikkéhez Detre János – továbbiakban: a szerző – alapcikknek tekintette. Így a „Hozzászóláshoz” (Hozzászólás – Koczor György: Talán mégis jók az egyházi törvények? c. cikkéhez) érhető módon csak néhány alapvető mondatban rögzítem ellenvéleményemet.

Ellentmondásnak minősítette a szerző írásomban két álláspontomat. Az egyik mondanivalóm: „Az új törvénykönyvben egy olyan egyházi rendszer épül fel, amely már a XXI. század reménysége” s ennek a mondatnak rövid kifejtése volt. A másik részlet a demokráciával történő visszaélések rajza, hogy az egyházban a hangsúly az Isten országában megvalósuló testvéri közösségre essék. Ez a két álláspont nem hogy nem ellentmondás, de a maga összefüggésében nagy remény a mai és a jövő egyházában. Csak az összefüggéseket tartsuk meg és ne torzítsuk el!

Második pontjában bizonyára egy zárójeles megjegyzésemet bírálja a szerző, amely egyházunk pénzelosztási rendszerét kifogásolja. Közben az esperesi értekezleten résztvevő espereseket említi, mint a pénzelosztást befolyásoló jelenlevőket. Érvelése szemléletesen éppen azt az egyértelmű helytelen pénzelosztási rendszert említi kívánatosnak, amelyből már napjainkban igyekszik egyházunk kiemelkedni. Itt említem meg, hogy a szerző hozzászólásában többször személyes tájékoztatlansággal vádolja kérdésselvetéseimet. Számomra a múlt és a jelen

küzdelmében a csendes sokaktól tájékoztatást szerző gyakorlat, majd korszerű kifejtés a kötelező. A fenti kérdésben is alapos hozzáértők véleménye teremtette meg számomra a véleményalkotást.

Ugyanez háttérzi a harmadik pontjában felvetett kérdéskört is. Véleményem szerint jelentős hiányosság, hogy a számvevőszék választott testülete évekig nem ül össze. Ez hiányosság akkor is, ha vezetője pénzben is mérhető áldozatokat hoz munkájukért. Nem nehéz belátni, hogy a számvevőszék munkájához elemi módon hozzátartozik valamennyi tagjának – s nem csupán a kiválasztottak – bevonása, s a tapasztalatok közös megőrzése.

Közismert, hogy a fenti kérdések nem tartoznak, s nem is tartozhatnak a jogrendszer súlyponti problémáihoz. A szerző záró mondataiban ezekhez még az új törvény néhány hibáját részletezi. Természetesen magam is ismerek hasonló hibákat. Az egész törvényanyag szükeken jó színvonalához, létrejöttének, újdonságainak jelentőségéhez azonban nem fér kétség. Közel áll hozzám is az a nézet, hogy az utókor is „rendszerváltó zsinatnak” tekinti az új törvényeket létrehozó zsinatot.

Koczor György

* Lp. 1999. 63. old.

A közvetítés művészete

Mindenekelőtt szeretném elmondani Önöknek, ritkán vállalom el, hogy előadást tartsak. Nem az én műfajom. A beszélgetést, riport készítését, tudósítást, kommentálást, közvetítést vállalom, van benne némi gyakorlatom. Most mégis kivételt tettem. Először is *dr. Szabó Lajos* rektor úr ide hívott, a Teológiára, ahol néhány igen fontos évet töltöttem el, és nagyon jól éreztem magam. Másodsor, a téma miatt, istentisztelet közvetítés – amit öt éven át csináltam a Magyar Rádióban, s végül azért, mert *először nyílik alkalmam arra*, hogy egyházi felkérésre, ha röviden is, de nyíltan és őszintén beszélhetek ennek az öt

évek az előzményéről, a munkáról, és arról, amit két éve mindenki megkérdez – miért nem csináljátok?

Az előadásom javasolt címe, ami a meghívóban szerepel: *a közvetítés művészete*. Ez egy kicsit fennkölt. Mégis, – tartsanak nagyképűnek – de olyan színvonalon sikerült ezt a feladatot végezni férjemmel, a szerkesztő *Rados Péterrel*, hogy hallgatók, egyháziak még külön szavakkal is illették. Én erre büszke vagyok. Én ezt igazi misszionáriusnak tartom, és most már azt is tudom, hogy misszionáriusnak lenni nem könnyű... Hogy is kezdődött?

Ugy kezdődött, hogy az ateista, kommunista Magyar Rádió, rendszerváltás ide, rendszerváltás oda, nem akart élő istentiszteletet közvetíteni. Ponto-

san tudták, miért. Azért, mert az istentisztelettől ki-
ütést kapnak, azt valami ósdi, áporodott, idejétmúlt,
lejárt lemeznek tartják, amire semmi szükség. Hozzá-
teszem, mindezt előítéletről mondják, hiszen életük-
ben nem vettek részt semmilyen istentiszteleten. Az
első adástól még ennél is jobban féltek, hiszen nincs rá
befolyásuk. Nem is volt élő istentisztelet közvetítés a
rendszerátváltás első évében! Mi ugyan követeltük
belülről, az egyházak, felekezetek kívülről, de még
gyenge volt a hangunk. A rádiós vezetők ránk se
hederítettek, a maguk átmentésével voltak elfoglalva,
s egyébként is ahhoz voltak szokva, hogy ami egy-
házi, vallási, az tizedrendű, az nem partner.

Első lépésként 1990. november 22-én levelet ír-
tunk a Magyar Rádió akkori elnökéhez, *Gombár Csa-
bához*, akiről megjegyzem, hogy *Csurka István*, az
MDF akkori alelnöke ajánlotta az elnöki posztra. „A
Magyar Rádióban nincs gazdája és műhelye az egy-
házi műsoroknak. Az egész magyar társadalmat ateis-
tának, vagy enyhébb esetben a vallás iránt közöm-
tósnek tekinti a Rádió, és műsorait is ebben a szel-
lemben készítik és sugározzák. Ez nem tartható több
okból, nagy az igény, mind az egyházak, mind a hívő
emberek részéről, hogy a Magyar Rádióban is a hívő
emberek arányuknak megfelelően hallgathassanak
vallási műsorokat. Be kell mutatni a különböző fele-
kezetek mai életét, törekvéseit, működésüket, az élő
magyarországi egyházakat. Nem tehetünk úgy, mint
az elmúlt évtizedekben, ha a Rádióban nem sugár-
zunk műsort a hívőknek, akkor hívők sincsenek!
Felhívjuk elnök úr figyelmét arra, hogy határozott és
részletes elképzelésünk van arról, hogyan szervez-
nénk meg a vallási műsorok szerkesztőségét a Magyar
Rádióban.” Hát sikerült feljelenteni magunkat! Persze
válasz nem érkezett, telt az idő. A háttérben viszont
már szervezkedtek. Élére kívántak állni az elkerülhe-
tetlennek. Sajat szájízük szerint akarták alakítani az
egyházi műsorokat, benne az istentisztelet közvetíté-
seket is. Idézek az elnökségi értekezlet jegyzőköny-
véből. „A vasárnap reggeli Petőfi műsorban kialakult
arányoknak megfelelően *(ez a pártállami félórát
jelenti)* közvetítünk istentiszteletet, URH sávon *(ezt
senki nem hallgatja!)* az egyházak által limitáltan
kijelölt budapesti helyszíneken.” *(Azaz nem élő adás,
csak budapesti helyszínen, egy-kettő, előre fölvéve, fél-
órára megvágva!)* Gondolják végig. Ennek a tervnek a
beterjesztője, majd a megbízott felelős szerkesztő
Rapcsányi László volt! Hát kérem, így kezdődött, így
indult. Nem fűzők hozzá kommentárt.

Az egyházak, felekezetek együttesen határozottan
tiltakoztak. És eredményesen. *Szeretném hangsú-
lyozni, ha az egyházak fölismerik saját társadalmi
súlyukat, és határozottan, bátran, eltökélten merik
hallatni hangjukat, bárki van kormányon, akkor
sikerük lesz, odafigyelnek rájuk, társadalmi elismert-
ségük nő. Ez missziói kérdés is. Megismételtem, ha me-
rik hallatni hangjukat, ha vállalják a szolidaritást,
ha nem hagyják cserben saját embereiket.*

Szóval megkezdődhetek az élő istentisztelet köz-
vetítések. Lehetőség nyílt arra, hogy megszervez-
zük, kialakítsuk egy teljesen új, élő műsorközvetítés
rendjét, módját, hogy korszerű legyen, mindenkihez
szóljon, mert ugye közszolgálati rádióról van szó,
nem az egyház saját rádiójáról. Szóljon az adás hívő-
höz, nem hívőhöz, határon innen és határon túl élő-

höz egyaránt. Öreghez és fiatalhoz, és az egyházaktól
rég elszakadt középkorostályhoz is.

Munkánkba nem mertek beleszólni. Azt tehetünk,
amit akartunk. Persze lépten-nyomon akadályokat
gördítettek elénk. Nem biztosították a normális és
minimális munkafeltételeket. Ám ha időben mindenre
odafigyeltünk, mindenről írást készítettünk – ehhez
kellott a rádiós tapasztalat, a jó helyismeret – akkor
meghunyászkodtak. Még az is előfordult, megvan a
dokumentációja, hogy *nagypénteket későbbi idő-
pontra akarták tetetni*, de aztán az alelnök úr levében
elismerte, hogy tévedett, nagypéntek az bizony éppen
azon a pénteken van. Nagyon nehéz volt, mégis jó
volt együttműködni lelkészekkel, gyülekezetekkel,
presbitériumokkal. És millióra dagadt a hallgatóság,
és jöttek a levelek, telefonok. Persze az elvtársaknak
is. De kit érdekelt. Legalább első kézből tudhatták
meg, hogy átszakadtak a gátak...

*Az volt a célunk, hogy kiderüljön, az istentisztelet
életünk része*, az istentisztelet nem együgyű emberek
összejövele, az istentisztelet mi vagyunk, az isten-
tiszteleten bárki részt vehet, az istentiszteleten jó ott
lenni, jó énekelni, jó belőle tanulni, jó érteni a litur-
giát. *A lelkész értelmiségi ember*, tanult, képzett, tudós
ember, nem rosszabb a pártállam értelmiségénél, itt él
közöttünk, gyarló, mint bárki más, de *értelmiségihez
méltó helye van a társadalomban*, s van véleménye a
rábízott emberek ügyeiről, ismeri a társadalom fontos
problémáit, arról van álláspontja, és annak súlya van.
Amit elmond az ígéhirdetés keretében, az bárkinek
tanulságos lehet, *s a gyülekezetek ügye is közügy*,
hiszen *teljes jogú tagjai a társadalomnak, állampol-
gárok*. S végül, de nem utolsó sorban az volt a célunk,
hogy kiderüljön, *mi azt gondoljuk*, abban hiszünk –
egyedül Istené a dicsőség! Igen, mi ezt komolyan így
gondoljuk!

Közvetítések előtt mindig találkoztunk a lelké-
szekkel. Lelkes, jó partnerek voltak. Megfogadták
tanácsainkat. Közös volt a siker. Hamarosan a kétmil-
liós hallgatottságon is túl voltunk. A Rádióban hithű,
elkötelezett moszkoviták állítottak meg, és kérdeztek,
érdeklődtek, tettek személyes négy szemközti vallo-
másokat. Megnyíltak. Óriási sikere volt a bevezetők-
nek. Ezek két-három percesek voltak. Meg akartam
szólítani a hallgatókat, a rádió mellé ültetni. Máshogy,
mint a többi műsor. *Nem akartam mellébeszélni, nem
akartam mézes-mázos lenni*, ahogy egy kedves idős
lelkész mondta – „Anna, maga megkínálja a hallgatót”.
Igen, ez a lényeg. *Megkínáltam a hallgatót*. Ehhez
kaptam tálentumot. Azután pedig lelkiekben és szak-
mailag végig követtem egy élő mikrofon mellett az
istentiszteletet. Ha bármilyen malőr közbejött, mindig
készek voltunk közbeavatkozni, segíteni. Néha szük-
ség volt rá. A botlásból, a tévedésből, egy-egy zökke-
nésből is lehet erényt kovácsolni, ha ért hozzá az
ember, és ha partner a hallgató. És így volt. A végén
mindig rövid egy-két percben elbúcsúztam a hallga-
tótól. Úgy mint a vendégtől az ember. Jól érezték
magukat, *eljöttek ismét. Ez volt a titok, a közös tit-
kunk a hallgatóval. A szobájában, a rádióban azt
hallgat, amit akar*. Lehet, hogy utána éppoly ateista,
istenkáromló, hitetlen, mint a korábbi években, de
nekünk van egy órára egy titkunk. S nekünk itt van
reményünk, hogy később több lesz ez, mint egy óra.

*Fontos hangsúlyozni, hogy ezek élő közvetítések.
(Az adásvezető szerkesztő Rados Péter ezt mindig*

külön kiemelte.) Sokaknak fáj ez! Hogy hétről-hétre más helyszínről jelentkezik. Ez óriási kincs! Ezt minden körülmények között meg kell védeni! Tudniuk kell, hogy ez nemcsak annyi, hogy a Rádió odakapcsol, és aztán minden megy magától. Itt minden apró mozzanatra figyelni kell, különben kiderülhet, nem ér el a kábel a szószékig, gerjedhet a mikrofon, nincs kapcsolat az adóval, érintkezési hiba van... szóval sorolhatnám a véletleneket. Mi nem hagytuk magukra a lelkészeket. *Mi nem voltunk hályogkovácsok, nem voltunk kollaboránsok. Az élő közvetítésekre profi módon fel kell készülni.* Ennek szabályai, törvényszerűségei vannak. Ha ezek figyelmen kívül maradnak – az kudarcc – végső soron az egyház kudarca. Hiszen a közvetítés az egyház névjegye. Bizony az élő közvetítést fel lehet venni magnóra, lehet utána értékelni. Kiderül – elnézést a kifejezésért – a „lelkész-szakma számára”, mit tud a másik. *(A katolikusok a kezdetektől fogva rögzítik, elemzik az igehirdetéseket, különösen a protestánsokét. És nálunk?)* A reformáció lehetményeseinek nincs módja kitérni a Rádió, azaz a tömegkommunikációs eszköz lehetőségére elől. Az élő istentisztelet közvetítés – közszereplés. A hallgató elvárja, hogy a lelkész profi közszereplő legyen, úgy tegye a dolgát, hogy büszke lehessen rá, versenyképes legyen, hiszen birtokában van mindannak, ami egyben kötelességévé is teszi, hogy alkalmas és alkalmatlan időben egyaránt szóljon, és éljen az egyidejűség lehetőségével, a sajtószabadság lehetőségével, azzal, hogy nincsen cenzúra, hogy senki nem kéri be, sem előtte, sem utána, az igehirdetést le sem kell írnia, hiszen ő tudja a „különb út” titkát.

5 évig tettük a dolgunkat. *Nem akartuk abba hagyni.* Am közeledtek a választások. A rádiós vezetők és sűgók fölmérték, 3 millió hatszázezer a nyugdíjasok száma, sok a választójogú fiatal. Lépni kell.

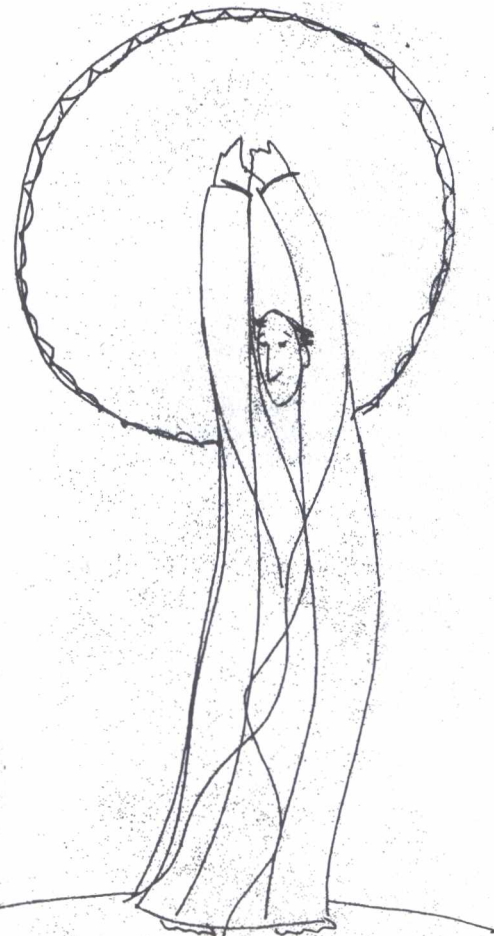
Ellehetetlenítettek, megaláztak bennünket. Ehhez felhasználták az egyházak együttműködni kész embereit, és a hallgatást, a szolidaritás hiányát is a maguk hasznára fordították. Van egy határ, amikor az ember azt mondja, NEM! S mi azt mondtuk: NEM! Sikerült tönkretenni a munkánkat. Aki nem hiszi, kapcsolja be a rádiót, érdeklődjön a hallgatottsági adatokról. Azóta is sok telefont, levelet kapunk. Ezek erőt adnak.

Végezetül és befejezésként egy idős evangélikus lelkész hozzánk írott leveléből olvassuk:

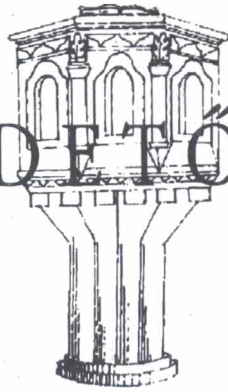
„Nagyon hiányzik nekünk a vallási félórából Anna testvérünk meleg, hitből fakadó bizonyágtétele, amellyel evangélikus egyházunk életéből, szívünkhöz közel álló és ismereteinket felújító tudósítást kaptunk. Nemcsak nekünk, de volt gyülekezetünk templomos tagjainak, továbbá barátainknak is hiányzik a rádiós istentiszteleteink bevezető és záró, az Igére hangoló és annak továbbvitelére kérő mondatai. Nagyon hiányzik annak a gyülekezetnek a történetét ismertető, lelkészét bemutató, meleg hangú beszámoló. Hiányzik az a pontosság, amely a Péter vezette stábbal zavartalanul odafigyelővé tudta tenni a hallgatóságot, a beteget éppen úgy, mint az otthonában kényelmesen pihenőt. Miért váltak meg e nemes szolgálattól? Míg élünk nem feledjük számunkra nagyon megtisztelő barátságukat. Urunk áldását és kegyelmét kérjük életükre.”

Lengyel Anna

(Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a *Tükörkép* c. prédikációs kötet bemutatóján elhangzott referátum szerkesztett változata. A bemutatóról ld. Lp. 99/142-144. old.)

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Húsvét utáni 5. vasárnap

Jak 1,22-27

Exegézis

Ne csupán feledékeny hallgatója... A magyar nyelvben számos kifejezés szemlélteti azt a jelenséget, amikor valaki meghallgatja ugyan a hozzá intézett szavakat, de az elmondottak nincsenek rá semmilyen hatással: „Az egyik fülén be, a másikon meg ki...”; „mintha csak a falnak beszélne az ember”; „pusztába kiáltott szó, amit mondanak”; „olyan, mint a falra hányt borsó...” A Jakab leveléből vett perikópánk rámutat arra a szomorú tényre, hogy megtörténhet, és meg is történik ez közöttünk Isten igéjével is. Szól, hirdettetik, hallgatjuk. De azután fülünkön be...

A tükröben megnézett arc példájával Jakab ugyanezt a gondolatot szemlélteti. A tükröződő ábrázat – odébbállva semmi maradandó nyomot nem hagy hátra a tükrön. Még az ember emlékezetében is csak egy futó, múltó emlékkép marad, amely gyorsan a feledés homályába vész.

Beletekinteni – paraküptein – ezt a hatásában sokkal mélyebb mozdulatot állítja szembe Jakab a feledékeny, felületes hallgatással ill. nézéssel. A szó jelentése: valami mellett megállni, föléhajolva alaposan megvizsgálni. Mintha az egyébként negatív töltésű mondás: „aki örvénybe néz, azt elragadja az örvény”, itt pozitív jelentést kapna: aki figyelmesen belátekint Isten igéjébe, azt magával ragadja annak a jó cselekvésére lendítő, boldogító ereje.

A szabadság tökéletes törvénye – nehéz e szavak hallatán megállni, hogy evangélikus teológusként ne gondoljunk Pál apostolra. Fogalmainkat, melyek a „szabadság” illetve a „törvény” szóhoz kapcsolódnak, erősen meghatározza a páli teológia. Eszerint Krisztus keresztje felszabadít az üdv elérése érdekében a törvény betűjéhez való görcsös ragaszkodásból – az önként vállalt krisztusi törvény megtartására. Bár Jakab szóhasználata más, a lényeg úgy érzem, nála is hasonló. A szabadság tökéletes törvénye Jézusban ismerhető meg, aki a régi Tóra igazán helytálló értelmezője. A jézusi törvény úgy ad szabadságot, hogy az embert – hatása alá vonva – belülről változtatja meg, s mozdtítja a jó cselekvésére, immár nem külső kényszer, de szabad belső indíttatás útján.

Tevékeny megvalósítóivá így válhatunk, s így kell, hogy váljunk a nem csak hallgatott, de meghallott Igének. Jakab néhány konkrét példát is említ, melyek levele címzettjeinek – de talán nekünk is – megfontolandó üzenettel bír:

1. Aki kifelé kegyeskedő, de szívében a pletyka, intrika munkálkodik, az nemcsak másokat csap be, de önmagát is megcsalja.

2. Aki azt hiszi, hogy lehet Istent tisztelni a másik ember tisztelete nélkül, az is nagyot téved. (Özvegyek és árvák – azok, akiknek segítségre van szükségük ahhoz, hogy jogaikat és igazságukat érvényesíteni tudják.)

Hidverés

Több igemagyarázó megjegyzi, hogy a perikópa mintha nem nagyon kötődne Rogate, az imádkozás vasárnapjának homiletikumához. Valóban, a szöveg egyszer sem tartalmazza az „imádság” szót, és nem is utal imádkozókra. De mi is az imádság? „A lélek lélegzetvétele” – vallja az ősi definíció. Vaiahányszor ezt a frapáns megállapítást hallom, sápadt városlakók jutnak az eszembe, akik hátrahagyva a füstös, zajos környezetet, mélyet szippantanak az erdő, a hegyek, a tavak friss illatából. S mire hazamennek, már pirospozsgásan, jólesően elfáradva is felüdülten, szinte kicsérélt emberekké lesznek. – Mennyire más persze, ha ugyanezen a tájon gyorsvonattal robob keresztül az ember. Legfeljebb egy-egy elmosódó, felületes pillanatkép az, amit magával vihet, de nem jut el tüdejébe a kinti friss levegő.

Lélekben igazán lélegezni, felfrissülni, felüdülni vágyó megállni tudás kell! Ha kell, meghúzva a robobó vonatok vészfékét. Megállítva a mindennapok rohanásra sürgető stopperóráit. Odaszánva az időt, a figyelmet. Nem egy felületes pillantást vetve csupán az Isten Igéjére, de fölé hajolva, komolyan belemerülni annak életeket formáló, fel-megszabadító üzenetébe. Bizonyos tekintetben ez is imádság: a lélek lélegzetvétele.

Ahol pedig az Ige tisztító levegője át tudja járni az ember életét, ott mindez nem marad nyomtalanul. De tettekben, gyümölcstermő cselekedetekben mutatkozik meg. „Cselekedni az Igét” – mondhatnánk talán így is: annyira magunkhoz engedni azt, hogy egzisztenciálisan megragadjon, felrázzon, és mozgásba hozzon. *Eduard Thurneysen* egyik prédikációjában arra mutat rá, hogy az Ige olyan hatalom, amely fogságba ejt, de nem vak erőszakkal – ebben is különbözik az emberi hatalmasságoktól – hanem a szabad akarat lendítő erejével.

Ha összegezni kellene tömören az eddig elmondott gondolatokat, talán így tudnám a legjobban megfogalmazni: A jó cselekvése hitből fakad, a hit pedig hallásból támad. Ezért a halló fül és a tevékeny kéz elválaszthatatlanok!

Az igehirdetés felé

Jakab egészen konkrét példákon szemlélteti, mit jelent igazán meghallani és cselekedni az Igét. Az igehirdetésben mai, saját környezetünkben vett példák jó szolgálatot tennének. Sajnos sokszor könnyebb olyan illusztrációkat felsorolni, melyekben élvezhetetlen gyümölcsök árulkodnak a felületes igehallgatásról. Mikor egyháztól messze pottyant fiatalok mesélik a számukra tasztívó vált emlékeket a békülni nem tudó, intrikus, ám templomos „ősökről”. Mikor gyülekezeti perpatvarok, szeretetlenség, békétlenség láttán az ember elszomorodva kérdezi: hát így tanultuk a Krisztust?

Talán mégis jobban motivál, ha igyekszünk olyan pozitív példákat felidézni, amikor az Ige üzenetének személyes meghallása valóban tettekben megnyilvánuló termést hozott. Akár a jól ismert történelmi példákra utalva, akár mai eseteket elmondva. Példákat arra, hogy olykor mégis megtörténhet a csoda, hogy Isten ereje rajtunk, gyengécske embereken keresztül hat, működik, főként ha tudunk kellőképpen figyelni rá. Talán a jó példa „ragados” is lehet!

Iff. Cselovszky Ferenc

Mennybemenetel ünnepe

ApCsel 1,1-11

1. Mennybemenetel ünnepe

Megélt ünnepeink általában a történelem és saját életünk kapcsolatának kérdését hozzák felszínre. A "mi történt?", "hogyan történt?" formában megfogalmazott történelmi hűség iránti igény egzisztenciális érdeklődéssel vagy kíváncsisággal egészül ki: "mire kötelez?", "mennyivel jelent többet?" a jelen ünnepe, ha a múlt egy kitüntetett pillanatára emlékezünk, és egyben a "bizonyágtévők fellegeire", akik az azóta eltelt időben ugyanezen a napon ugyanezt tették. Vannak olyan ünnepek, ahol a történelmi hűség, vannak, ahol a jelenben való értelmezés, és vannak olyanok is, ahol inkább a bizonyágtévők bizonyosságának tettei játszanak főszerepet. Mennybemenetel ünnepe e harmadik típusba esik. Üdvtörténelmileg már Pünkösöd után vagyunk - ahogy Lukács is az ApCsel megírásakor -, nehéz volna úgy átélni Jézus "felemeltetését", mintha erről nem tudnánk. Eljátszhatunk a gondolattal, nagy empátiával érdekes és érdemes is belehelyezkedni képzeletben a tanítványok akkori és ottani szerepébe - ha a mennybemenetel történetisége egyáltalán szempont-, de ez nem a mi szerepünk. A mi szemünk előtt nem vitetik Jézus mennybe, és az is kérdés, hogy szükség van-e arra, hogy legalább "lelki szemünkkel lássuk" a történetet? Az üdvtörténet legrövidebb korszaka, ez a Jézus feltámadásától mennybemenetelig tartó 40 nap kerül legritkábban gondolataink, elmélkedéseink, imádságaink előterébe. Pedig keresztény tanítás szerint Mennybemenetellel, e zárónappal szűnt meg Isten érzék(szerv)i megtapasztalhatósága a földön. Nem hiányzik? Pogány vágyakozásnak tűnhet, ha vele szembe az Isten "lélekben és igazságban", "az igaz hitben", "a Szentlélek erejében" való keresését és imádatát helyezzük, és az Isten megtapasztalása utáni vágyat a kissé gyanús "misztika" körébe utaljuk. Ha viszont az úrvacsora jézusi, páli vagy lutheri sajátosságait nézzük, mindegyikük számára fontos a "testközelség", amely egyben ízelítő, előkép is a jövődö mennyei boldogságról.

2. A perikópa verscei

1. Az első könyvét Jézusról írta Lukács, most folytatja. Jézus feltámadása után negyven napon át megjelent tanítványainak, beszélt velük (vagy hozzájuk?), a Lélek eljövételéről szóló ígéretet tett, majd "felemeltetett". Ezután - retorikusan - valami másnak kellene következnie, de Lukács változatlanul Jézusról ír. Előző könyvére tett utalását nem választja el valamely szempont szerint jelenlegi írása céljától, tartalmától vagy műfajától, hanem összeköti a kettőt Jézus történetében. A történetíró Lukács keze alatt így lesz a két történet eggyé.

2. "egészen addig a napig..." Nestle 26. kiadásának szövegtörzsében az "anelémfthé" = "felvitetett" a mondat végére került. Ez nemcsak az olvasó kíváncsiságát kelti fel, hanem egy ideig a mondat utolsó szavának elolvasásáig - eschatologikus hangulatot is ad a mondatnak. "Megbízást adott" "entellomai", vagyis megparancsolta; elrendelte. Ez a szó szerepel a missziói parancsban is, vagyis önmagában utal a "megbízás" jellegére. A megbízást a szöveg szerint akkor kapják a kiválasztott apostolok, amikor az erőt még nem kapták meg hozzá. Jézus és a tanítványok történetében a kiválasztás végzője az általános szokástól eltérően nem a tanítvány, hanem a mester. A kiválasztott apostolok szűk köre kap Lélek általi megbízást Jézustól.

3. Lukács hangsúlyát jelzi, hogy nem halála vagy feltámadása, hanem szenvedése után mutatja meg Jézus a tanítványoknak, hogy Ő él. Ő él = pontosabban "Ő élő" ("heauton zónta"), ezzel a participiosus formával fejezi ki az ÚT mindazt, ami hangsúlyosan

Istentől kapja létezését: élő víz, beszéd, stb. A sok bizonyíték itt is a jel értelmében áll. "tekmérion" =jel, ismertetőjel, bizonyíték, bizonyosság. A negyven napon át tartó megjelenés nem "jelenés". Ezt húzzák alá az előbbiek, és az, hogy Jézus az Isten országáról beszél. (Arról, ami az Isten országával kapcsolatos. A fordítás "dolgoiról" szava félrevezető lehet, a görögben nem szerepel). Jézus tehát folytatja, amit mindig is tett, ezzel az utolsó - koncentrált - napokban összefoglalja addigi tetteit is.

4-8. Lukács saját evangéliumát is alakítja annak megfelelően, ahogy a történetek értelme kirajzolódik előtte. Az általa itt idézett mondatokat nem, vagy nem így találjuk evangéliumában. Érdekes "párbeszédet" találunk Lk 24,36-53-ban, Jézus feltámadása utáni megjelenéséről és mennybemeneteléről. A párbeszéd látszólag párbeszéd csak, a tanítványok megrettenek és félelmükben semmit sem szólnak. Lukács ApCsel elején hasonlóan tömör stílusban foglalja össze a történeteket. A "történet" Lukács itt bemutatja módszertanát: az evangélium- (vagy ApCsel) írás nem tényszerű történelmi anyag összeállításának kérdése, hanem (le-)írójának szempontjait is tükrözi. Az evangéliumból azt idézi, ami valamely ok miatt fontos kérdést jelenthetett számára vagy írása címzettjei számára. Erre utalhat az, hogy a 6. versben szereplő "amikor együtt voltak" időmeghatározás nem feltétlenül egyezik a 4. vers "amikor együtt volt velük" meghatározásával. ("együtt volt velük" = "szünalizó", valószínűleg "együtt étkezni", "együtt sőt enni".) Lukács kiemelt szempontjai: a tanítványok maradjanak Jeruzsálemben; a jánosi és a lélekkeresztség különbsége és összetartozása; a messiási várakozás idejére irányuló érdeklődés; és a misszió a hozzá szükséges erő megadásával. ("nem ebben az időben állítod fel újra..." ebben az időben = "en tó kronó toutó"; felállítani, helyreállítani = "apokathisztanó". "időkről és alkalmakról" = "khronouz é kairousz"; "erőt kaptok" = "lémpszeszthe dünamin".)

9-11. Jézus a tanítványok szeme láttára emeltetik fel (nem aktívan "mennybe megy", ahogy az ünnep elnevezése fejezi ki) és felhő (az Úr jelenléte vö. Ex 13,21, vagy pszichologizálva: Jézus távolodásával együtt látásuk is homályosul, vagy fizikailag: addig nézték, amíg csak láthatták?) takarja el őt szemük elől ("atenizó" = feszült figyelemmel nézni). A tanítványok tovább szerettek volna így ott maradni, mint ameddig láthatták Jézust. Végül két fehér ruhás férfi szólítja meg őket és arról beszélnek, hogy Jézus úgy jön el, mint ahogy felmenni látták őt.

3. Gondolatok a perikópáról

Az ApCsel első soraival gondoskodik Lukács arról, hogy az evangélium és e könyv között összefüggést teremtsen. Ehhez egyetlen, egyszerű írói eszközt használ: a történet leírásának folytatását. A perikópában Jézus utolsó földi napjainak és az Isten országáról szóló kijelentéseinek összefoglalását adja, mindvégig a tanítványokkal való kapcsolat kiemelésével. Ennek lényegéhez tartozik, hogy ahol a Jézus történetéről szóló evangélium végződik, a tanítványok önálló, de nem magukra hagyott élete elkezdődik. Jézus gondoskodott választottai "felkészítéséről", ezután rájuk vár, hogy kérdéseikben "jézusi" módon gondolkodjanak, válaszoljanak, döntsenek. Szent helyen, közösen készülvé kell vámiuk arra, hogy "Szentlélekkel kereszteltesse meg". A Szentlélekbe való bemeletkezés misztikus jellegéből következik, hogy a tanítványok teljes személyiségükkel és jelenvalóságukkal, feszült figyelemmel várhatták az ígéret beteljesülését. Racionalizálás vagy pszichologizálás nem vezet közelebb annak megértésére, amire vártak. Talán csak a zsoltár emlékeztetükbe vésődött szavai fejezik ki: várták az Urat, mint "örök a reggelt". Ebben a feszült várakozásban (vagy csak Lukácsra hat saját szerkesztésének hangulata és ezért korábbi kérdést is idéz?) eschatologikus kérdések fogalmazódnak meg bennük, amelyek konkretizálását Jézus elutasítja, és figyelmüket a közelebbi jövőre irányítja: a Szentlélek isteni erőt ad majd nekik, hogy tanúi legyenek lakóhelyüktől kezdve egészen a föld végső határáig.

A kép, mely a 9. versről következik, olyan, mintha egy görög drámában még a darab vége előtt kitolnák a "deus ex machinát". A tanítványok döbbenetben és bémultan állnak, megszokták, hogy volt segítségük eddig, valaki, aki egész életüket áthangolta, kérdezni és

válaszokat találni tanította őket, és most ezt a biztonságot jelentő alakot felhő takarja el szemük elől. Valami baj van ezzel a képpel, ezt jelzi az is, hogy a mennybemenetelnek nincs jó szimbóluma. A földbe nyomódott két meztelen lányom kedves, trefás hatást kelt, de értelmet csak az általa jelölt szándékolt tartalom ismeretében tudunk neki tulajdonítani. Általános zavarodottság, értelmezhetetlenség, az érzések helyére pillanatokon belül betörő vákuum, bénultság, "feszülten néztek az ég felé" ... mintha a meg nem található jelképet helyettesítő két lányom megfejthetlensége is erről a kuszaságról árulkodna. Lehet, hogy a kép mégis jó? Jelképnek nem mondható, mert a jelzett helyét vákuum tölti ki, így lett egy kép, amely önmagában semmit sem mond. Lehetne most valamit mondani?

Csak a beavatottnak. Két férfi, egyikük, vagy mindkettő egykor talán Ábrahámot is meglátogatta Mamré tölgyesében, harcolt Izraellel a Jabbók révénél, együtt volt Dániellel és társaival a tüzes kemencében. Ők adják meg a cselekvéshez szükséges pillanatnyi útmutatást, az ő segítségük kell, hogy a választott szereplők az üdvörténet egyik korszakának végén meg tudjanak tenni még annyit, hogy nemsokára az új korszak szereplőivé válhassanak. Nem főszereplők lesznek, de nélkülük történet sem volna. Nem főszereplők, de a történet értük folytatódik.

Béres Tamás

Húsvét utáni 6. vasárnap

1Pt 4,7-11

Pillantás a textusra

A Péter levélnek ez a szakasza az apostoli pareinézis láncolatába illeszkedik be. A levél címzettjei, a kisázsiai gyülekezetek, a pogány, hellenista környezetük hatásaitól nem mentesek, azzal újra és újra összeütközésbe kerülnek. A jézusi úton járás sok feszültség forrásává lehet: megaláztatás, gúny, szenvedés is vár azokra, akik a Feltámadottat követik életükkel, tetteikkel. A levél ebben a nehéz helyzetben igyekszik útmutatást, segítséget nyújtani a keresztyéneknek. A szenvedésnek van értelme, lehet reménységgel viselni a megpróbáltatásokat, és mindezek közben számot adni arról, hogy Valaki már előbb, mindannyiunkért elszenvedte a legnagyobbat, ártatlanul, csupa szeretetből. Isten szenvedő Fiára nézhetünk: ez elég erőt adhat arra, hogy saját szenvedéseinket, a megpróbáltatásokat reménységgel hordozzuk.

Alapigénken ez a motívum, amely szinte az egész levélen végighúzódik, nem kap hangsúlyt.

A végidőkre, Krisztus közeli parúziájára való utalással (7. v.) az író célja valószínűleg az lehetett, hogy a szenvedésben, üldöztetésben való kitarásra buzdítson, hiszen mindennek a vége már közel van! Ez az "apokaliptikus" gondolat tulajdonképpen az őskeresztyén prédikációk egyik alapelemét jelentette és a tradíció részét képezte, textusunkban egy új homiletikai impulzusként értelmezhetjük. Az író ezt a gondolatot sem folytatja, hanem rátér a gyakorlati kérdésekre, a keresztyének egymás közötti viszonyára. Ebben a szakaszban a "gyülekezet-etika" kézikönyvének egy fejezetével találkozunk. Hangsúlyos az "egymás" kifejezés; a keresztyének közösségében nem lehet Robinson-szigeti individuumként élni, a szótárból hiányzik ez a szó: "magam". A Krisztust visszaváró kisázsiai gyülekezetek kisebbségként, egymásra utaltan éltek mindennapjaikat, számolva azzal, hogy mégis a világ előtt, a nyilvánosság előtt vannak, és életük prédikál elsősorban Arról, akihez tartoznak. Ebben a textusban azonban a levél írója intelmeivel most kifejezetten a gyülekezetek belső, egymás közötti szolgálatát, feladatát célozza meg. A 8-11a-ig terjedő versek etikai színezetű mondanivalóját egy szép doxológia zárja le 11b-ben. Ez a himnikus forma azonban ebben az esetben - formakritikai

kutatások szerint - nem egy hosszabb szakasz záradéka, hanem csupán ez az öt versből álló szöveg-egységet kerekíti le.

A 7. vers második fele a parúzia várásának összefüggésében a józan, bölcs és éber életvezetésre teszi a hangsúlyt. Ez az imádkozás feltétele. Nagyon fontos téma Péter számára az imádság, mint a keresztyén életgyakorlat nélkülözhetetlen eleme. A másik sarkalatos pont a szeretet és az ebből fakadó tettek. A 8. és 9. versben külön hangsúlyt helyez erre a szerző. Teljesen reális megközelítés az, hogy éppen a szeretet kitartó, szívós, intenzíven gyakorolható jellegére, lényegére fordítja a figyelmet. Az őskeresztyén gyülekezetek szituációját alapul véve, mindez nem is ragadható meg másképpen. A vendégszeretet komolyan vétele, és specifikusan keresztyén gyakorlata, a nyitott kapuk, szívek a másként gondolkodók, az idegenek, a "másik" előtt, ma már számunkra marginális kérdéssé vált (sajnos).

Érdekes megemlíteni, hogy a jó püspök egyik fontos ismertetőjeleként is a vendégszeretetet említik (1Tim 3,2, Tit 1,8). Ami a zúgolódást (morgást) illeti: az idők nem változtak e tekintetben. Az a hagyományos gondolat pedig, hogy a szeretet sok bűnt elfedez, kiegyenlít, semmissé nyilvánít, megbocsát, kompenzál, a szeretet lényegének és értelmezésének egy mély számunkra talán már ismeretlen - megközelítést adja. (Párhuzamok vonhatók: Péld 10,12: "minden hűtlenséget eltakar a szeretet", valamint Jak 5,20, Lk 7,47 - ez utóbbit Origenész magyarázatában tartalmilag szorosan 1Pt 4,8-hoz kapcsolja.)

Ez a néhány pareinétikus gondolat némi bepillantást nyújt számunkra az őskeresztyén gyülekezetek életébe és mindennapjaiba. A következő két versben (10-11a) a karizmákra és az ezekkel való szolgálatra irányítja a levélíró a figyelmet. A diakónia az a feladat, küldetés, amely egytől egyig minden keresztyén ember sajátja (és életformája) a neki adatott talentumok, kegyelmi ajándékok alapján. Ebben az összefüggésben jól felismerhető a páli teológia hatása. 1Pt 4,7-11 vázlatos "gyülekezeti etikájában" most két karizmat nevez meg a Péter levél, az igehirdetést és magát a gyülekezeti szolgálatot (asztalnál, gyengébb testvéreknél, stb.) A két szolgálati területen Istenre tekintve, Őelőtte és Vele együtt munkálkodva tud csak a Jézus nyomában járó embertársai javára lenni, azzal, hogy Isten igéjét hirdeti és szolgálatát is a tőle kapott erővel végzi. A sáfárok (ügyintézők, a szó jó értelmében vett ügy-nökök, mai divatos szóval úgy is - mondhatnánk: menedzserek), akik számára nem rutinmunka, nem szükségszerű kötelesség az, amit végeznek, és végezniük kell, hanem belső, személyes meggyőződésük alapján egyszerűen csak teszik a dolgukat. Az így megvalósuló, tettekben mért szeretet Isten országának növekedéséről tanúskodik. Mindezeket túl pedig Isten dicsőségét hirdeti, ahogyan az az igazságszót lezáró doxológiában is szerepel.

Pillantás az igehirdetés felé

Mielőtt a prédikációra tekintünk, nézzünk először kicsit magunkba is. Sáfárok vagyunk mindannyian, ez az elhivatásunk, a munkaköri leírásunk, az életprogramunk. Gokat beszélünk a szolgálatról a szószékeken. Szinte öt mondatonként visszatér ez a gondolat. Szolgálunk és védünk, szolgálunk istentiszteleten, betegágnál, ifjúsági körben. Van egy éjjeliőr ismerősöm, ő is szolgálatban van - éjszakánként. Talán a sok "szolgálat - szolgálat" helyett néha alkalmazhatnánk más kifejezéseket, mert nagyon elkopnak. (pl egyszerűen csak azt mondhatnánk: végzem a munkám, teszem a dolgom.)

A bibliai sáfárok, az őskeresztyének, mindazok, akik a Mester nyomába szegődtek, is csak hétköznapi egyszerűséggel munkájukat, feladatukat végezték. Szeretetből. Talán néha azért egy kicsit noszogatni is kellett őket. Mindenesetre, "mindenki másképp csinálta", de mégis ugyanazt. A józan, két lábbal a földön járó, de szemével az égre néző élet ismertetőjele ez.

Jó újra és újra kicsit magunkra figyelünk. Gyülekezeteinkre, közösségeinkre. Hajlamosak vagyunk arra, hogy a hangsúlyt a külvilágra, a gyülekezetek keretein kívüli életre, mint fontos szolgálati területre tegyük. És csak erre. Mondván: magunk között majd csak "elüzemelünk" valahogy. Pedig milyen fontos ez az oldal

is! Megdöbbentő élmény vasárnapi istentiszteletre jönni és leülni a templompadba valaki mellé, aki pl. még csak arra sem méltat, hogy biccenten egyet felénk. Bár mi a kölcsönös köszönés érdekében már annyi mindent megpróbáltunk. (Krákogtunk, kacsintgattunk, köszönést mormoltunk, stb.) Vagy olyan kínos helyzet is előfordul(hat) ugye, hogy a törzspadhoz szokott gyülekezeti tag egyszerűen felállítja az idegeneket, akik el merészelték foglalni a helyét. És ezen persze mélységesen fel is háborodik.

Ebből a két sarkalatos példából kitűnik, hogy van azért gyülekezeten belül is épp elég tennivaló. Jó, hogy ezen a vasárnapon most magunk között, "magunkról, magunknak" szól az ige, és talán el is talál bennünket.

Egy másik gondolat, ami az igehirdetésre nézve figyelmet érdemel: Isten sokféle kegyelméről van szó ebben az igezakaszban. Az ajándékok különböznek, de Akitől mindezt kapjuk, ugyanaz. Tegnap, ma és minden időben. A sokszínűség ebben a világban, emberek között, közösségekben Isten egyik legnagyobb, legötletesebb ajándéka. Az egység, az összhang soha nem az egységesítést, uniformizálást jelenti. Épp ellenkezőleg. A szívárvány színeinek egymásra épülő harmóniájából táru elénk valami csodálatos összhang. "Egymás": ez a szó a mi szótárunkból sem hiányozhat. Az az Isten fog össze, kovácsol egybe bennünket, aki mindannyiunkat személy szerint ismer, elfogad, és akit egyáltalán nem zavar, hogy nem vagyunk tucateberek. Az igazi közösség az Ő elfogadó, nagy szeretete által, és arra épülve jön létre. Ebben a munkában mindannyiunknak megvan a sáfárkodási szakterületünk.

Végül egy utolsó gondolat. Ne felejtünk el Neki adni hálát mindezért. Jó, ha egymást biztatjuk, dicsérjük. Szármakat ad. De mindez még kevés. A dicséretre nem Istennek van szüksége, ezzel nekünk segít, hogy megtaláljuk a Vele való kapcsolatunkban rendeltetési helyünket. És ha megtaláltuk, akkor önkéntelenül is felhangzik a Benne, Vele való öröm dala, a magasztalás szavai. Mert valóban Övé az ország, a hatalom és a dicsőség. Mindörökké.

Vázlat:

Magunkról magunknak

- Gyülekezeti életünk belülről (őszintén az örömekről, gondokról)
- A sáfárok tiszte
- Sokféle ajándék, egy ajándékozó
- Mindenért hála és magasztalás

Varga Gyöngyi

Pünkösöd ünnepe

ApCsel 2,1-13

Mottó: A Mester mindig udvariasan fogadta az egyetemi professzorokat, akik meglátogatták, de sosem válaszolt a kérdéseikre, és nem merült bele teológiai spekulációikba. Tanítványainak, akik nagyon csodálkoztak ezen, így magyarázta meg:

- Hogy tudna valaki az óceánról mesélni a kútban lakó békának, vagy az istenről beszélni azoknak, akik beszűkített magukat saját fogalmaikba?

(Anthony de Mello)

Pünkösöd extázisa – és értelmezésének nyomorúsága

Bevezetőül: a Lélek kiadásáról szóló textusunk magyarázata elé nagyon kívánczik Kempis Tamás híres mondata, mutatis mutandis: „Inkább kívánom érezni a töredelmet, mint tudni annak meghatározását.”

Szövegünk nyelvi egyszerű: eseményleírás, hosszú felsorolással. A különböző fordítások összecsengenek, értelmezési nehézségnek nyoma sincs.

Ismerhetjük az ószövetségi párhuzamokat. Pünkösöd: eredetileg aratói ünnep, később Izrael ekkor ünnepelte a Sínai-hegyi

szövetségkötést. Most a Lélek erejében Istennek új népe születik, immár népi korlátok nélküli egyetemes eklézsia.

A teofániák: szél, tűz – szintén ismerősek az Ószövetség történeteiből. Mózes lángoló bokra, a füstölgő Hóreb; Illés hegyei: a kármeli tűz, a hórebi szellő; Elizeus tüzes harci szekerei; Ézsaiás füsttel fátyolozott temploma, ajkat tisztító parazsa; Ezékiel elragadtatása; Jób különösen vigasztaló Istene a viharban; a Zsoltárok képei...

A párhuzamok említésekor a folytonosság felismerése mellett láthatjuk a különbségeket, amelyek lényeges teológiai mondanivalót hordoznak. Mózes megközelíthetetlen lángoló bokra az Örökkévaló fenségének, elérhetetlenségének jele. Itt a lángnyelvek közel jönnek: leszállnak az apostolokra. Illés kármeli istenítéletének tüze pusztító tüzé lesz a próféta lelkében, és lemészárolja Jahve ellenségeit. Az új Pünkösöd lángnyelvei a Kereszt városának sokaságához utalják az apostolokat: sokféleképpen szólnak – sokakért.

De textusunk megértésében a liturgiátörténeti, vallástörténeti párhuzamok említése nem nyújt lényegyet érintő segítséget. Az első Pünkösöd, a Szentlélek kiadására Lukács leírása szerint: hatalmas erejű, misztikus és extatikus élmény azoknak, akiket érintett. Magához az élményhez kívülállóként nem juthatunk közelebb az értelem analitikus képességeivel. Beszélhetünk előzményeiről és következményeiről – az analitikus megközelítés lehetőségei ebben ki is merülnek – de a dolgot magát ezzel nem ragadhatjuk meg.

A pünkösdi elbeszélés szereplői három részre, egy istenire és két emberire oszthatók: a Lélek, az apostolok és a sokaság. A Szentlélek isteni valósága megfoghatatlan az analízis számára, az apostolok misztikus élménye csak átélhető, de lényegében közvetíthetetlen – kívülállóként marad nekünk a sokaság pozíciója: „Álmélkodtak mindnyájan, és nagy zavarban kérdezték egymástól: - Mi akar ez lenni?”

Hogyan tekintünk ma egy „legendásan túlszínezett” karizmatikus eseményre?

Az első Pünkösöd karizmatikus esemény. Mai megértését akadályozza korunk „egyenlősítő” gondolkodása. Az egyenjogúság tudata a jog világából áterjedt életünk más területeire is. Kortársaink többsége így gondolkodik: „csak az létezik, amit mindenki érezkelhet”, „csak azt fogadom el valóságként, amit én magam is átélhetek”. E felfogás hamissága nyilvánvaló, hiszen ennek alapján példának okáért a 20. századi természettudomány majd minden felfedezését (relativitáselmélet, határozatlansági reláció, káosz-elmélet, stb.) kihajthatnánk az ablakon, mert meghaladják a legtöbb ember mindennapi tapasztalatokon alapuló világképét és felfogóképességét.

Nem véletlenül kérdezi meg kortársainak írt könyvében Hans Küng: PÜNKÖSD – TÖRTÉNETI ESEMÉNY? (Küng: Credo, Győr 1997, 172.o.) A kérdésre végülis óvatos igenlő választ ad: „A Szentlélek hatására ott éppenséggel megtörténhetett a világ végére számító 'gyülekezet' szerveződése – lelkesült, karizmatikus kísérőjelenségek között.” Válaszában a Lélek hatása mellett a világvége várása magyarázó okként szerepel. Jellegzetesen mai szemlélet ez: a Szentlélek felfoghatatlan működése mellé oda kell illeszteni egy másik elemet, ami által a rendkívüli jelenség értelmezhető lesz az úgynevezett történeti gondolkodás számára.

A pünkösdi esemény mibenlétéhez a történeti hipotézisalkotás nem visz közelebb. Inkább segít, ha felidézünk két emlékezést. Mert Jézustól tudjuk, hogy a szél ott fú, ahol akar. Meglátogathat sokakat, s megérinthez egyéneket.

Az egyik emlékezés Pascalé. Ez az a híres szöveg, amit halála után találtak meg. Bevarta kabátjának bélésébe, hogy közel legyen hozzá, és emlékeztesse:

„Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákób Istene, nem a filozófusok és tudósok Istene.

Bizonyosság. Bizonyosság. Érzelem, Öröm, Béke.

Jézus Krisztus Istene.

Deum meum et Deum vestrum.

Istened az én Istened lesz.

A világ és minden felejtése Istene kívüül.

Ő csak az Evangéliumban tanított utakon található meg.
 Az emberi lélek nagysága.
 Igaz Atyám, a világ nem ismert meg téged, de én ismertelek téged.
 Öröm, Öröm, Öröm, örömkönnyelek.
 Elszakadtam tőle.
 Derelinquerunt me fontem aquae vivae.
 Istenem, elhagysz engem?
 El ne szakadjak tőle örökre.
 Ez az örök élet, hogy ismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldtél J.K.-t.
 Jézus Krisztus
 Jézus Krisztus
 Elszakadtam tőle. Elmenekültem tőle, lemondtam róla, keresztre feszítettem.
 Soha ne szakadjak el tőle.
 Csak az Evangéliumban tanított utakon tarthatjuk meg őt.
 Teljes és édes lemondás..."

A stílusára kényes francia, az egzakt matematikus, az igényesen gondolkodó filozófus *Blaise Pascal dadogása* megmutatja a Lélek érintésének az emberi lélekre gyakorolt extatikus, azaz önmagunkból kimozdító hatását.

A másik emlékezés *Mauriac-é*:
 „Úgy hiszem, Pünkösdi napja volt, vagy legalábbis a pünkösdi időben voltunk. Nem emlékszem, hogy írtam-e, olvastam-e, avagy imádkoztam. Hirtelen térdre zuhantam, mintegy valamiféle ismeretlen erőtől kényszerítve, és valamiféle heves boldogság kerített hatalmába. Sítam, anélkül, hogy letörültem volna könnyeimet. E naptól kezdve Pünkösdi a legkedvesebb ünnepem lett. Ha idegállapotom, nem pedig a Lélek kényszerített térdre, hogyan magyarázható az, hogy az utána következő 35 év során soha nem tapasztaltam hasonlót, és ma sem, amikor – remélem – a kegyelem állapotában élek? Soha ilyen villámlás nem terített le. Hogy mi is volt pontosan ez a sajgás, arról semmi biztosat nem tudok. Valójában nem emlékszem rá. És semmi sem történt azután, ami felidézhetne volna..."

Az igehirdetés felé

Az első Pünkösdi csodája nem a jeruzsálemi gyülekezet „szerveződésein” rejlik, inkább az apostolok extázisában. Szinte szétrobbannak félelmeik és gátlásaik. Hiszen Jeruzsálemben vagyunk, abban a városban, ahol 53 napja a számukra sokkolóan szörnyű események történtek. És hiába a Húsvét öröme, a remény újjaszületése, a küldetésüket – hogy mindezeket hirdetni kell minden népnek, kezdve éppen Jeruzsálemtől – ez még nem teszi könnyebbé.

Túl könnyen illetjük kritikával a küldetésük birtokában mégis inkább halászni induló tétova apostolokat. Hiszen ott és akkor még nincs „infrastruktúra”: nincsenek templomok, imaházak, egyházfenntartási hozzájárulás és szolgálati Opel Corsa. Igen, hirdetni kell, de hogyan, hiszen a halásznak nem kenyere a szó? Hirdetni, de kinek? Annak a Jeruzsálemnek, ahol alig két hónapja a „Feszítsd meg!” zúgott? Mi lesz itt velünk és mi lesz a ránk bízott üzenettel? És a legprózaibb, de egyúttal a legalapvetőbb kérdés: miből élünk, ha nem halakat, hanem embereket fogunk?

„Mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen”. Egy tucatnál alig több ember, akikre rendkívüli üzenet bízott, de akik érthető emberi korlátaik miatt némán, tehetetlenül vergődnek a körülmények szorításában. És ekkor történik velük valami: „zúgás támadt az égből”. S ők mintegy kilépve önmagukból, elfelejtik korlátaikat (az „extázis” szó önmagunkon kívül kerülést jelent), és szólni tudnak, szólni mernek. Mindenkihez tudnak szólni, úgy, hogy azt mindenki értse, mert az üzenet, amit tovább kell adniuk, mindenkit érintő üzenet. Ott és akkor úgy tudnak szólni, hogy akik hallgatják szavaikat, úgy érzik, mintha szíven találták volna őket.

Ez a Lélek csodája. Jól mondja Küng, hogy a Pünkösdi – esemény. Történik valami, ami kiszámíthatatlan. Történik valami a tétova és néma tanúkkal, és történik valami a sokasággal, mert szíven találják őket. És ez a csoda nem egyszeri, hanem ismétlődő esemény. Megtörténik mindenütt, ahol a természet adta korlátokon túllépve, mindenki számára érthetően és megindítóan tanuskodnak a Megfeszítettéről és Feltámadottról.

Az egyik falunkban hosszasan haldoklott egy 84 éves testvérünk. Meglátogatta a szomszédja, egy szintén idősebb, tűzrőlpattant, jókedélyű asszony. Elbeszélgetett vele, s azután a szokásos „egész jól néz ki” helyett ezeket mondta neki: „Aki megöregszik, annak el kell mennie. Ez az élet rendje. Ne féljen a haláltól. Engedje el a gyerekek kezét, imádkozzon, és bízva rá magát a mi Urunkra.” S a halállal hosszasan küszködő asszony lelke kisimult, s néhány óra múlva békésen elaludt.

Pünkösdi a Karácsony ikertestvére. A szentséges éj fényeinel megszületik a testté lett Ige. A Pünkösdi fényeinel megszületik az Ige egyháza, Krisztus Teste, hogy szabadulást hirdessen a foglyoknak, és a vakoknak szemük megnyílását...

Kovács Imre

Pünkösdi 2. napja

ApCsel 10,34.42-48

Egzegzés

Pünkösdi 2. napján hagyományosan a Szentlélek egyházat teremtő hatalmának határtalanságára, korlátok közé szoríthatatlanságára (is) gondolunk.

A nyelvi sorompók, a verbális meg nem értés legyőzése után (2,1-13) kitér a horizont és a szakrális, vallásos, etnikai meg nem értés, türelmetlenség, előítélet is átadja helyét a szíves vendéglátásnak (Kornéliusz küldöttei Péternél, Péter Kornéliusz házában), egymás testvéri elfogadásának és a szent közösségnek ("Est autem ecclesia congregatio sanctorum...," CA VII.). Pünkösdi-hétfőn a Szentléleknek ez a válaszfalakat lebontó, az evangélium tágasságát bizonyító hatása válik hangsúlyossá a kijelölt igeszakasz ill. az azt magában foglaló szövegrész alapján (10. fejezet) is.

Az ApCsel-ben idézett igehirdetések (Péter pünkösdi beszéde, bizonyítétele, István védőbeszéde, 2., 3., 7., fejezet) menettrendszerűen az őszövetségi ígéretek beteljesültére épültek. Új távlatot idéz, kapunyitást sejtet azonban, hogy ezúttal Péter a részrehajlás, pártoskodás, személyválogatás nélküli Istenre (ho proszopológész, to proszopon; tkp. nem finnyás, nem "fintorgós") utalva kezdi igehirdetését (10,34; v.ö. 5Móz 10,17; 2Kron 19,7; Róm 2,11; Gal 2,6; Ef 6,9; Kol 3,25), a Jézus-eseménynek oly tömör és lényegre törő (talán egy korai hagyomány-anyagot alapul vevő 10,38) összefoglalását adva (10,36-42), mely a lukácsi evangélium "desztilált" változatának is beillik (a többféle forrásból, előzetes gyűjteményből szerkesztő Lukácsnak itt mintha maga felé hajlott volna a keze). A Jézusról való őszövetségi-prófétai tanúságtétel csak röviden kerül említésre a beszéd végén (10,43).

A korábbiakhoz (pl. 3,12-26) hasonlóan ebben az igehirdetésben is Isten a főszereplő. A fő mondanivaló, a "minden nép" (10,35) felé hangzó üzenet azonban az, hogy az isteni ígéretek beteljesítője Jézus Krisztus. Igaz, hogy Jézusról eleinte a próféták tettek bizonyosságot (10,43) és először Izrael fiai voltak a megszólítottak (10,36, v.ö. 13,26, Pál igehirdetése az antiókhiai zsinagógában), igaz, hogy Jézus tevékenységi területe a zsidók tartomány és Jeruzsálem volt (10,39), ő azonban mégsem vált és válhat helyi vagy nemzeti istenséggé. Krisztus a mindenség kiszajáthatatlan Ura (10,36b), élőknek és holtaknak Istentől rendelt bírója (10,42). Mögötte Isten áll és az Őszövetség a maga tekintélyével, a tanítványok (egyház, gyülekezet) mögött azonban ő, a feltámadott, húsvéti Úr, az új élet lehetőségével és örökkévaló távlatával. A róla szóló őszövetségi tanúságtétel is ezért lehet mindenki (panta ton piszteuonta) számára a bűnbocsánat evangéliumának meghirdetésévé (10,43). A péteri igehirdetés új eleme (l. fönt) egy olyan Isten képének megrajzolása, aki nem "favorizál" senkit, akinek nincsenek kedvencei (10,34). A "tisza" és "tisztátalan" feliratú címkék (v.ö. 10,28) többé nem számítanak, nincs jelentőségük Isten előtt.

A krisztushívők egymást is egyenlőkként, "minden aggályoskodás (diakrinein, diakriszisz = különbségtétel,

összekülönbözés, vita) nélkül" (v.ö. 11,12) tudják el- és befogadni (v.ö. 10,23; 11,3).

Mindennek "nyitánya" pedig az, amiről a kijelölt szakasz törzset jelentő mondatokban olvasunk, hogy ti. "hallgatták az igét" (10,44), és "magasztalták az Istent" (10,46). A pünkösdi mondanivaló azonban mégsem erre az emberi cselekvésre, hanem az isteni kezdeményezésre. utal azzal, hogy amíg Péter beszél (10,44), a pogányokra is kitöltetik a Szentlélek ajándéka (10,45; v.ö. CA V.). Figyelemre méltó az isteni rendezés, dramaturgia is: ugyanaz történik most a pogányokkal, mint ami az első Pünkösdkor történt a "Galileából valókkal" (v.ö. 2,4; 11,17). Ez az összefüggés, párhuzam feltűnik Péternek (v.ö. 11,15) és a drámai pillanatot kihasználva zseniális módon rákérdez: "megtagadhatja-e a vizet valaki ezektől, hogy megkeresztelkedjenek" (10,47), azaz részesei legyenek a "teljes jogú tagságot" jelentő, a keresztény közösségbe való felvételt szokásosan megelőző szertartásnak. Mivel senki sem ellenkezik, Péter "úgy rendelkezett, hogy keresztelkedjenek meg a Jézus Krisztus nevében" (10,48), hogy aztán "néhány napig" velük maradjon, jelezve: A Szentlélek által immár testvéreké lettek (10,48b; v.ö. Jn 4,40).

Gondolatok az igehirdetéshez

A csillagászati távcsövekkel elért mintegy 20 milliárd fényévnnyi távolsággal szemben a tudósok mára röntgen- és rádióteleszkópok segítségével 12 milliárd fényév távolságig tudnak megfigyeléseket végezni. Ezeknek alapján megállapították: Minél régebbi múltba megyünk vissza, annál nagyobb sebességgel távolodnak egymástól az égitestek. Tágul a világegyetem, idestova 14 milliárd esztendeje. Ernesto Cardenal írja egy helyen: "Isten Lelke teremtette a világot és teremt most is, minden pillanatban. A világ nem hasonlítható egy festményhez, amely a múzeum falán függ. Sokkal inkább a művész műhelyében van a helye, ahol mindig az átalakítás állapotában láthatjuk."

A szellemi világra is jellemző a tágulás. Minél régebbi múltba megyünk vissza az egyház történetében, annál nagyobb bizonyossággal látjuk: Az egyház születése, léte nem *exkluzív*, hanem *expanzív* folyamat eredménye. A Szentlélek nemcsak a bölcsesség és értelem Lelke, nemcsak a tanács és erő Lelke, nemcsak a tudás és kegyelem Lelke, nemcsak az Úr félelmének Lelke, de a tágasság és átalakulás Lelke is.

1./ *Tágít, nyit, alakít a Szentlélek a vallásosság, vallásos felfogás tekintetében.* Századunk első évtizedétől kezdve, joggal tekinthető az ökumené, a keresztény felekezetek közötti kapcsolatok évszázadának. Az új évezred első évtizede azonban új korszak, a kereszténység, a nagy világvallások és minden más vallás egyenrangú és egyenjogú párbeszédének nyitányát jelentheti. A globalizálódó világ lassan valóban "egy nagy falu" lesz, melynek nincs külön "keresztény" része és "pogány" része, ahová el kell menni hagyományos módon misszionálni. Van olyan nyugat-európai ország, ahol mára már majdnem több mohamedán él, mint ahány történelmi protestáns hívő. Bezárkózás vagy kapunyitás lesz vajon jellemző a 21. század kereszténységére?

2./ *A társadalom, a másik ember irányában is tágít, nyit a Szentlélek.*

Korábban a keresztény-marxista párbeszéd volt a "sláger". Ma már nincsenek tabuk és nincs kötelező ideológiai penzum: mindenkivel tudni kell szóba állni. Hogyan alakítja szívünket és mondanivalónkat az ezredvég megannyi társadalmi kihívása? A táguló világban az evangélium sem szűkülhet. Az egyház szava, állásfoglalása nem egy *exkluzív* közösség belső, hamleti monológja ("lenni, vagy nem lenni, ez itt a kérdés..."), de dialógus a világgal, a missziói parancs értelmében. Akit Isten Lelke megérint, élesedik a figyelme: észreveszi azt, akit, amit mások nem vesznek észre. Nő az ereje: amikor mások lelkiileg kidőlnek, ő még bírja. Sokasodik a türelme: higgadt marad ott, ahol mindenki veszekszik. Tágul a szeretete: befér a másként gondolkodó, a másként hívő is.

3./ *A Szentléleknek ez a munkája nem maradhat észrevétlen.* Titokzatos ajándék, de nem titkolható el. Valamiképpen megnyilvánulásra tör "Isten magasztalásában" (Victor J.). A "közönségtől" és "tisztálatantól" irtózó Péter Kornéliusz házában

megtanulta: nem zsugoríthatja senki az evangéliumot azzal, hogy vallásos, etnikai válaszfalakat, törvényeket állít fel, mintha azokon túl nem terjedne Isten tekintete és szándéka. Péter „galileai” Krisztusa a Szentlélek által ekkor lett az egész világ Krisztusává, Pünkösöd pedig az evangélium tágasságának ünnepe.

Bácskai Károly

Szentháromság ünnepe

Rm 11,33-36

„Érteni nem lehet, csak imádni szabad Őt”

1. Fegyelem

„Mennél többet megtudunk az Isten titkaiból, s mennél többet prédikálunk róla az ő kinyilatkoztatásai alapján, annál inkább tapasztaljuk: elrejtőzött, kifürkészhetetlen, megmérhetetlen gazdagságú, bölcsességű és tudományú Isten Ő. Érteni nem lehet, csak imádni szabad Őt! Övé a tudás és az ismeret mélysége, mi ahhoz képest a mi parányi értelmünk mécsvilága? Övé a bölcsesség, vajon szűksége van-e néki arra, hogy mi tanácsoljuk Őt? Övé a gazdagság tengere, talán bizony a mi kagylóhéj-életünk tartalmával akarjuk gazdagítani Őt? Tőle ered minden. Benne áll fenn minden. S mindennek Ő a végső célja is. Övé a dicsőség mindörökké.”

A kijelölt szakasz csak a katolikus igerendben és a mi ógyházi sorozatunkban szerepel Szentháromság ünnepének textusaként. Valóban doxológia, a második a Római levélben, amely egy tematikus egységet zár le. Az első Rm 8,31–39-ben a megváltásról szóló tanítást követi és Isten szeretetét dicséri. Ezután a zsidóság jelene és jövője foglalkoztatja Pált, (9–11 fejezetek) sorsuk Isten titka (11,25), amelyre nézve ő kijelentést kapott. Isten akarata, útja, bölcsessége mégis megmarad titoknak, amit megérteni nem, csak imádni lehet. Ez a második doxológia a teremtő Isten dicséri.

Pál szövegének két része (33–35 és 36. v.) egészen különböző hagyományokra támaszkodik. Az első részben Istenről úgy beszél, ahogyan azt az Ószövetségben Ézsaiásnál és Jób könyvében olvashatjuk. (Pl: Ézs 40,13, Jób 5,9, 41,3) Isten egészen más, mint ahogy elképzeljük, nincs jogunk bármit is számon kérni tőle. Itt az Isten és az ember közti végtelen távolság és különbség kap hangot, annak az Istennek az imádata, aki nem adja magát az emberek keze közé, hanem Ő tart mindeneket – bennünket is – kezében.

A 36. vers ezzel szemben a stoikus filozófiai hagyományokra támaszkodva Isten közelségére hívja fel a figyelmet. Ez az immanens istenkép arra utal, hogy „Isten minden lét, minden esemény és sorsfordulat okát, célját és lefolyását közvetlen gondoskodásával befolyásolja, azaz, hogy a világ sorsának folyásában közvetlenül és személyesen részt vesz.” Az utolsó mondatba ezért is értették bele a későbbi olvasók a hozzánk Krisztusban egészen közel érkezett Urat, aki Szentlelke által munkálkodik a világban és fenntartja azt. Így tehát a 36. vers trinitárius értelmet kapott, amit eredetileg Pál nem szándékolt, de ez az értelmezés nincs ellentétben a szöveg mondanivalójával. Így jut el Pál kutatva Isten tervét, szándékát a választott néppel a titokhoz, Isten önmagában és értünk való létének kettősségéhez. Isten hatalma és bölcsessége lenyűgözi őt, és szeretete térdre kényszeríti. Ebből a perspektívából új értelmet nyer minden, és reménységet meríthetünk mi is életünk nagy mértékével, válasz nélkül maradt kérdéseivel kapcsolatban.

2. Meditáció

Még mindig divatos dolog vallásosnak lenni, főleg a magam módján. Sokan kreálnak ezért maguknak a széles kínálatból nekik megfelelő istenképet, akit könnyű a „maguk módján” tisztelni. Egy fiatal beszélt nekem évekkal ezelőtt arról, hogy a barátja az egyiptomi vallásból választott magának isteneket és azokat imádja. Mielőtt megbotránkoznánk, lelkészek, gyülekezetek, nézzünk egy kicsit magunkba! Úgy vélem, nem is olyan idegen tőlünk ez a szemlélet. Mi kereszténynek is gyakran kiválasztjuk a Bibliából Istennek azokat a vonásait, amik nekünk kedvesek, és a többitől

hallani sem akarunk. Így fordulhat elő, hogy valaki csak Isten szeretetéről tud, de mindeható voltáról, életünk feletti rendelkezési jogáról nem. Vagy más Istent életétől, sorsától annyira távolinak érzi, hogy nem tud imádsággal fordulni hozzá, mert úgy érzi, Isten nem törődik vele.

Az Ószövetség és az Újszövetség tanúskodása együttesen vezethet el minket a helyes istenképhez, egyik sem hanyagolható el a másik rovására. Ha a szentháromság-tant dinamikusan szemléljük, ott is ugyanezt az egymást kiegészítő működést figyelhetjük meg. A transzcendens Isten a Fiúban emberré, embertársá válik, megváltóvá, aki a Szentlélek által vezet minket földi utunkon haza az atyai házhoz. Isten léte továbbra is titok marad, mint ahogy cselekedetei, döntései és kiválasztása is. Lehet ellene lázadni, tiltakozni, önnön igazságunkat hangoztatni, és lehet a misztérium láttán térdre borulni az Úr előtt és elfogadni az ő kezéből a rosszat is: Jób 2,10.

Szentháromság vasárnapján már mögöttünk tudhatjuk az ünnepi félét, a megváltás eseményeire való emlékezést, ezért jó alkalom kínálkozik arra, hogy összegezzük Isten nagy tetteit és szembeállítsuk mindenhatóságával. Kicsoda a mi Istenünk? Helyesen látjuk-e őt? Azt tartja a mondás, hogy amit az ember megismer, attól már többé nem fél, mert tud uralkodni fölötte. Lehet az Isten megismerésére való törekvésünk titkos mozgója is az, hátha tudjuk befolyásolni őt, áldását megszerezni dolgainkhoz, életvitelünkre. Istennel azonban nem lehet üzletet kötni. Soha nem lehet vele egyenrangú a kapcsolatunk. A mi helyünk vele szemben nem lehet más, mint az imádat, az imádság magatartása, amely igent mond sokszor nem értett akaratára.

3. A prédikáció felé

Nehéz dolga van az igehirdetőnek ezen a vasárnapon. Nemcsak azért, mivel híveink nem tudnak mit kezdeni ezzel a fekete betűs ünneppel, de az előírt textus sem adja a Szentháromság egy Isten definícióját, még csak nem is utal rá. Ez az Istent dicsőítő doxológia sokkal inkább csatlakozásra szólít fel minket. Álljunk be az Istent magasztaló kórusba, és imádatlal forduljunk felé a titkok boncolgatása helyett! Gondoljunk csak meg azonban, hogy az istentiszteleten jelen lévők közül sokan nem tudnak bekapcsolódni az imádatba. Sokan nehéz terheket cipelve (betegség, gyász, kudarcok, kételkedés) érkeztek Isten házába, miéjtjeikre választ remélve. Mások eleve nem engednek Istennek beleszólást életükbe, úgy érzik, ők tesznek szívességet azzal, hogy gyakorolják vallásukat. Lehetne folytatni a sort. Ezért a dicsőítés előtt tartsunk önvizsgálatot, gyülekezet és lelkes. Kicsoda a mi Istenünk? Elfogadjuk-e Pállal együtt az Ó- és Újszövetség közös tanúskodását Istenről? *Luther* tanítása a *Deus absconditus*-ról ismét aktuális. Lehetséges vázat: 1. Divatos istenképek saját képünkre formálva. 2. A Szentírás tanúskodása Istenről. 3. A titok megmarad, Isten imádása bennünket változtat meg, tehet hálás keresztyénekké.

Gerőfi Gyuláné

Megjegyzések

Scholz László: Az evangélium Pál szerint, Budapest, 1998.

Farkasfalvy Dénes: A Római levél, Bécs, Prugg Verlag, 1983.

Jubilate

Jn 16,16. (17-19) 20-23a

*"Isten a tengert szárazfölddé változtatta,
a halott földből virágok sarjadnak,
a megkövült, élettelen arc ismét élni kezd.
A népek belefáradnak a háborúzásba,
és mindaz, ami széttartott, újra egymásra talál."*¹

¹ Zum Gottesdienstbeginn, Gütersloh, 1981, 69. old.

I. A textus világa - búcsúzás a jövőre nézben

Jézus búcsúbeszédéről nagyon sok klasszikus magyarázatot ismerünk. Előttünk állhat a "PALIN MIKRÓN" kifejezés kettős értelmezése, ahogyan ez egyrészt hűsvetra, másrészt pedig a világba majd visszaérkező Urra (paruzia) vonatkozik. Ugyancsak ismerős terület az, ahogyan a tanítványok értetlensége szembenáll a jézusi bejelentéssel, a teljességet ismerő Jézus azonban mégis megértő, *lelkigondozó "mesterként" beszél velük*. Nem mutatja ki még élesebben a növekvő hiányosságokat a tanítványoknál, hanem minden erővel törekszik arra, hogy alkalmasak legyenek a nehéz időkben való helytállásra. Ez a jánosi gondolkodás értelmében többgenerációs felkészítés a végső beteljesedésig tartó folyamatban.

Már az akkori időben is heves vitát váltottak ki Jézus szavai a tanítványok között, mert ki-ki a saját életének és felfogásának megfelelően hallgatta Jézus beszédét. Egy eredeti forrás, a leghitelesebbek közül való - és mennyi eltérő reagálás! Hogyne lenne hasonló a helyzet későbbi korokban vagy akár ma is! A kérdés nem vesztett aktualitásából: "TI ESZTIN TOUTO HO LEGEI HÜMIN" (17.v.). Ez a kérdés élő kérdés minden időben. Hallunk valamit, akár állítást, bejelentést, elképzelt vagy kategorikus közlést, és megértés helyett az "egymás közötti kérdezősködés" a válaszuk csupán. De ez a "kis idő" velejárója, ahogyan *Luther* is értelmezte: "Jól zárjuk szívünkbe ezeket a szavakat, és amikor fölélem és inség vesz erőt rajtuk, gondoljunk arra, hogy nem fog soká tartani, s hogy utána tartós örömben lesz részünk. Merit ahogy Krisztus és az általa kiválasztottak számára megadatott a 'kis idő', úgy neked, nekem és minden egyes embernek meglesz a maga 'kis ideje'. Ha szenvedés ér, nem kell rögtön arra gondolnod, hogyan szakíthatod ki magad belőle. Isten a maga idejében kiségit téged a bajból. Csak várd ki azt a 'kis időt'. A segítség nem marad el."² Még a jelenlét (Jézusé) sem mentesíti ez alól az akkori tanítványokat.

A tökéletes tudással dicsekvőknek pedig minden időben nehezen elviselhető helyzetet jelent, hogy a hallgatóságnak még sok kérdése van. Pedig *a mai egyház számára is fontos üzenet, hogy amíg csak tart a küldetésünk, kérdések özöne vesz körül minket szolgálatunk végzése közben*. Az igazán jó igehirdetés mindig ébreszt kérdéseket a hallgatónak. A valóban megszólító, értékes tanítás kérdéseket hoz a felszínre és dialógust igényel.

Nem zavaró az őszinteség ott, ahol az "OUK OI DAMEN TI LALEI" (18b) fogalmazódik meg. Sokkal rosszabb lenne az elhallgatása, mint a kimondása. Mélyebb ismeret és alaposabb tudás csak ott születik meg, ahol ez a belátás is létezik. A sok magyarázat, a tapintatos közlés ellenére a *tanítványok számára megfoghatatlan mindaz, amit Jézus a jövőről mond*. Ők más jövőt képzeltek el. Másképpen gondolkodtak a fejlődésről. Más láttak célként maguk előtt, mint Jézus. *Az időről is egészen másként gondolkodtak*, hiszen számukra csak az emberi értelem számára felfogható idő-kategória létezett. A többit ekkor homály fedi a látásuk elől. Mivel egészen szokatlan és a legmerészebb gondolkodás számára is *elképzeltetelen események előtt álltak a tanítványok, ezért számukra nincsen más lehetőség, mint bevallani, hogy nem értik a szót: "kis idő" ("TO MIKRON" 18.v.)*

A látható közelség után még elképzelni is nagyon nehéz a láthatatlanság távolságát. Személyes életünkben is a legnehezebb elhinni azt, hogy a nagyon közeliek, a velünk élők egyszer csak (nagyon rövid idő alatt) elérhetetlenné válnak. Jézus a stabilitás, az állandóság és a biztos helyzetek reprezentánsa volt a tanítványok életében. *Idő kell* a rossz eseményekhez - gondolhatták még a közvetlen közeli tanítványok is -, de Jézus a valóságot tárja eléjük. *Az idő rövid, a határidő nagyon közel van*. "A tanítványokat mindenekelőtt a 'kis idő' (16;17,18) foglalkoztatta Jézus kijelentésében.Hogy Jézus hamarosan eltűnik, majd nem sokára ismét megjelenik, érthetetlennek tűnt számukra. Mit jelentsen ez a gyors változás? Hiszen ugyanakkor azt is mondta, hogy 'elmegeyek az Atyához', ami nem csupán rövid távollétre utal. Jézus

² Martin Luther, Luther Deutsch, Bd. 8, S. 176. In: Es freu' sich alle Christenheit, Bd. 4, Berlin, 1966, S. 85.

megmagyarázza nekik, miért fontos számára az idő rövidege, amely láthatatlanná teszi őt a tanítványok előtt.³

Az idő rövidege nem eredményezhet passzivitást és leállást (mint pl. a thesszalonikai gyülekezet esetében), hanem éppen sürget és indít sok elvégzendő feladatra.

II. A változás ereje (a két út; út a "sadness"-tól a "gladness"-ig)

Két út is elénk kerül ennél az igénél, amelyeket nem hallgathatunk el. Az egyik a *szomorúságtól az örömig vezet*, a másik pedig a *kérdések özönétől a kérdések nélküli világba visz*.

(a) Út a "LÜPÉ"-től a "KHARA"-ig. Az út első szakasza a szomorúságot, bánatot, gyászt, fájdalmat jelenti. A sikeres és győzelmes út ellentéte áll előttünk. Kibontakozás helyett leépülés. Felemelkedés helyett lecsúszás. Az eredmények elérése helyett fájdalmas eredménytelenség. Olyan esemény éri el az életünket, ami miatt a folytatás válik kérdésessé. (Lásd még: Lk 22,45; Jn 16,6; Rm 9,2; 2 Kor 2,1,7; 7,10; 9,7; Fil 2,27; Zsid 12,11; 1 Pt 2,19). Ez a szomorúság képes rátelepedni az életünkre, és nincs erő vagy tudás, amely fölsegíthetne. A következmény nem lehet más, mint sírás és jajgatás (Weinen és Klagen). Ez azonban nem az út egésze. Csak egy első szakasz és terület, amin áthalad az életünk, de folytatása van. A *változás lehetőségét* akarja Jézus egyértelművé tenni követői számára. A csupa Futurum fejezi ki a folytatást, a perspektívát, az igazi lehetőséget: KHARÉSZETAI és GENÉSZETAI (20v.). A jövőben bekövetkező események, változások elveszik az útból az akadályokat. Ami eddig jelen volt és nehezítette az utat, az egyszerűen nincs már többé ott, mert a fontosabb, a lényegesebb, maga a cél rajzolódik ki előttünk.

A 21. versben nagyon szemléletes példa a szülő asszony képe. Itt is lényeges látnunk, hogy az a *változás* a döntő, ahogyan a *szenvedés átváltozik, átalakul örömmé*. Új élet jött a világra, és ezzel megszűnt a nehéz és fájdalmas időszak, elvesztette jelentőségét. Kikerül a jelenből, sőt a jövőből is a "nehéz idő", igazán lényegessé és döntővé *egyedül az öröm* válik. Az öröm miatt nincs többé jelentősége a fájdalomnak, a szenvedésnek.

"De szomorúságtok örömré: fordul". Ez Isten szándéka, terve velünk életünk minden krízisében. Olyan terv, amelyet ugyanakkor nehéz felfogni, és még nehezebb megérteni. Első pillantásra sok minden ellene szól. A tapasztalat mégis azt igazolja, hogy Isten nem akarja azt, hogy szomorúak, hanem azt, hogy vidámak legyünk, nem könnyeket, hanem nevetést, nem halált, hanem életet szán nekünk.⁴

Ez a folyamatot erősíti meg az a nyelvtani fordulat is, ahogyan a 16. versben ezt olvassuk: "és megláttok engem", a szöveg végén pedig: "ismét meglátlak majd titeket". A Feltámadással történő találkozásra ugyanúgy utalhatnak ezek a szavak, mint a parúzia visszatérő Urára. De mindkét esetben igaza van *Bultmannnak*: "A parúziához hasonlóan a hívés esemény is áttevődik a hívő ember lehetséges és szükségessé tapasztalatába."⁵ A példa így első rendben a tanítványokra érhető, hogy ti. a "nehéz idő" napjain át vezet út az örömteli találkozás felé. A különböző időkben másképpen kell élnünk a tanítványoknak Jézus követésében. A célt mindkét időszakban az adja, hogy Jézus meglátása felé tartunk.

(b) A másik út, amelyet kifejez a textusunk, a *kérdések nagy tömegétől a kérdés nélkülség helyzetébe vezet*. A tanítvány normális, evilági életteréhez hozzátartozik az, hogy sok kérdése van. A szenvedés is kérdések özönét hozza a felszínre (lásd Jób könyve). A küldetés megértéséhez mindenképpen sokszor meg kell kérdezni, mi a célja a jelenlétünknek. Az emberi élet végigjárásához, a "túléléshez" döntő módon hozzátartozik az a kérdés, hogy "kicsoda vagyok én?", "ki is az ember valójában?". Egy összekuszálódott, zavarossá vált világ kontextusában naponkénti kérdésünk lehet az, hogy hogyan értjük Jézus szavait ma. Bátorítást kaphatunk a kérdező tanítványok által a mai kérdések feltevésére.

A kérdések idejét éljük. De bármilyen világban, bármikor is élünk, meghallhatjuk, *hogy az igazi célnél* (a valódi és teljes találkozásnál) már nincsen szükség kérdésekre. Hiszen a kérdés jelzője sokszor még hétköznapi szóhasználatban is az, hogy *kínzó* kérdés, *gyötrő* kérdés, *fájdalmas* kérdés. Amerre tartunk (23a), ott már nincs gond a kérdéssel. Mert ami ott vár ránk és ott lehet a miénk, az Jézus szava szerint az állandó és teljes. Míg a mai öröm állandó eleme, hogy elvehető és elveszithető; kockázata van, ezért félelmet vált ki és kérdéseket igényel, addig a végső és teljes találkozás öröméhez Jézus ígéri és adja majd a legfontosabb stabilizáló tényezőt: senki sem veheti el tőletek (22b). Irigység, kísértés és önzés nélküli öröm az "ismét meglátás" öröme. A teljes és ezért ma még felfoghatatlan öröm képe az igazi cél Isten országában.

III. Hol születik az öröm?

Jubilate textusának ereje van abban az értelemben is, hogy rámutat vigasztalásra szoruló állapotunkra. Bármennyire is próbáljuk elhallgatni, ez mégis evilági életünk egyik alapvető realitása. Hogy vigasztalásra szorulunk, az a teljesség hiányából is következik, az emberi élet adottságaiból is. Csak megerősíti ezt az állapotot, hogy hitünkkel mi "sem látunk igazán" és "nem is tapasztalunk meg teljesen", hanem csak töredékesen.

János evangéliumának ezek a versei a vigasztalás őszinte szavai. Nem kéri számon rajtunk azt, ami hiányzik. Nem zár ki minket a folytatásból, a jövőből: alkalmatlanságunk miatt. Nem veszi el a kedvünket a lehetetlenség és eredménytelenség felnagyításával, hanem – ezeket jól ismerve – igényli a ragaszkodásunkat Jézus követéséhez. Úgy emel ki minket a szomorúságunkból és gyengeségünkéből, hogy valódi vigasztalást mond, valóságos kepekkel. Ahogyan Luther is Krisztus vigaszaként említi az evangéliumot, úgy most ezek a versek is erről szólnak. Nem a gyenge gyengeségét kell túlrájolni, az elcsúszott emberi élet problémáját vagy a krízis mélységét, hanem az elérhető cél szépségét és teljességét. Meg lehet tapasztalunk azt, hogy minden evilági látszat ellenére is hat és vigasztal Krisztus szava és ereje minden időben, az ezredforduló sajátos helyzetében is. "Érvényes ez az egyháza is, amely ma szem elől téveszti Krisztusát, és túmnie kell, hogy a világ gúnyosan azt mondja: hite nem más, mint puszta illúzió."⁶

Vigasztaló szó ez az ige abban az értelemben is, ahogy ma, egy megfáradt európai keresztyénység helyzetében, talán mindennél jobban átéljük és megtapasztaljuk, hogy a "Nichtsehen" és a "Nichtwirken" mekkora teher valójában. Látványosságot és sikert várnak ma a keresztyénségtől is. Sokszor épp azt fogalmazzák meg emberek, hogy amennyiben feltűnő és kimagasló lenne a keresztyénység tevékenysége és eredménye, akkor vállalnák ezt az utat. De ma arról szól a textusunk, hogy ebben az életben és ezen a világon a tanítványi élet nehézséget és küzdelmet jelent. A helyünk és a küldetésünk célja a vigasztalásban való részvétel. Ezt pedig ott lehet gyakorolni, ahol az emberi élet nyomorúsága és hiánya a valóság. Az igazi cél az, hogy a mélységben és a fájdalomban elhangozzék és sugározza erejét Jézus szava és jelenléte. Nem ellentétes ez az emberi öröm lehetőségével és nem is zárja ki azt, de rámutat arra, hogy nem feledkezhetünk meg a viszontlátás örömének reménységéről sohasem. Ennek az örömnak a nagysága mutatja meg igazán az evilági öröm helyzetét is. Ami velünk történik, az a jézusi kijelentés fényében hordozható el: "ismét meglátlak majd titeket". (22.v.) "Ez az az öröm, amelyet nem adhatunk meg önmagunknak, de amelyet nem is vehet el tőlünk senki. Éppen akkor számíthatunk rá, amikor hitünket éri támadás."⁷ A textus távlatla egészen a beteljesedés nagy napjáig ível. Nemcsak az öröm értelmezhető innen, hanem egész emberi létünk is.

A dialógus mindvégig fennmarad Krisztus és a tanítványok között. Ehhez erőt a viszontlátás reménye és hite ad, a módot pedig kérésünk és könyörgésünk jelenti (kitekintés a 24. versre). Nem a véget hozza a Vigasztalóban megjelenő Krisztus, hanem új

³A. Schlatter: Das Evangelium nach Johannes, Berlin, 1962. 254-255. old.

⁴Gottesdienstpraxis, A sorozat .2. kötet, Gütersloh, 1993. 79. old.

⁵R. Bultmann: Das Evangelium nach Johannes, 1964. 448. old.

⁶Doerne: Er kommt auch noch heute, In: EPM 1980-81. 198. old.

⁷Ernst-Heinz Amberg: In: EPM 1980-81. 198. old.

lehetőséget a tanítványok szolgálatában. "Az a nap, amikor Jézus újra megérkezik, nem a világ végét, hanem minden kérdés végét fogja jelenteni. Ha nincs több kérdés, a tanítványok értetlensége átadja helyét a teljes megismerésnek."⁹

Az öröm igazán ott születik, ahol távlatot látunk magunk előtt. Az öröm ott válik kifejezhetővé, ahol ismerjük a dallamot és a szöveget, ahol a partitúra iránti érdeklődésünk nem csökken, hanem állandóan növekszik. Az időnk nem végtelen, az erőnk nem határtalan, a küldetésünk betöltése sem tűr ismétlődő halogatást.

IV. "De ismét meglátlak majd titeket..."

A mondatok

Vannak mondatok az életünkben, amelyeket valakitől minden különösebb hangsúlyozás vagy kiemelés nélkül hallottunk, mégsem tudjuk elfelejteni őket. Nem logikával vagy fáradtságos munkával memorizáltuk ezeket a mondatokat, hanem egyszerűen beleépültek az életünkbe. Vizsgák előtti éjszakákon, amikor hajnalig tartó tanulással próbáltam mindent bepótolni, közbeszólt egy anyai hang: ha alszol és pihentebb leszel, biztos jobban sikerül a holnap... Megmaradt az autózézetés tanulása közben többször elhangzott figyelmeztetés is: ne közvetlen magad elé nézz, hanem távolabbra, akkor tudsz igazán jól vezetni. A közelre nézés csak félelmet támaszt és bizonytalanságot, ha távolabbra nézel, akkor tudsz tájékozódni. Egy időben sok "nehéz embert" kellett elviselnem a környezetemben, és fogytán volt a türelmem, mindenképp tenni akartam valamit ellenük. Egy baráti mondat csak ennyi volt: hagyd nyugodtan, a rossz meghozza a maga gyümölcsét. Nem kell ebben még segíteni is...

Jézus egy mondata szól bele most az életünkbe, hagyjuk elhangzani őszintén és tisztán a magunk számára: "de ismét meglátlak majd titeket".

A szomorúságok

Itt már képek és arcok lehetnek előttünk. A szomorúságot önmagában a látvány is elárulja. Elég valakire ránézniünk, és a megszokott arc változásából rögtön látjuk, hogy valami nyomja a szívét és terheli az életét. A belépés pillanatában lehet már érezni, hogy szomorúság telepedett egy szobára, egy otthonra vagy egy tájra. Eszünkbe juthat egy természeti katasztrófa vagy egy baleset pillanata. Milyen gyorsan eltűnik a megszokott, a nagyon kellemes kép és helyére ugrik a sötét, a fájdalmas, a nehezen nézhető. Gondolhatunk nagyvárosok képére is; lepusztult bérházak udvarára, elhanyagolt, magányos öregekre, ténfergő munkanélküliekre, szálnalmas alkoholbetegekre. A szomorúság képe része az életünknek. Nem lehet és nem is tanácsos félretenni, eltakarni. S a láthatónál mennyivel nehezebb a kimondatlan szomorúság emberek egymás közötti viszonyában!

Milyen képet mutatnak ma az istentiszteleteink? Együtt töltöttem pár hónapot ugandai keresztyén diákokkal nem régen. A legnehezebb számukra Európában nem az időjárás volt, nem is az étkezési szokások, hanem a "sadness" az istentiszteleten és a templomokban. Visszatérő kérdésük volt: miért nem örülnek a keresztyének itt, hiszen nincs más forma, ami kifejezhetné a hitünket és ragaszkodásunkat? Hol van a "gladness"? Fialalabb nemzedékek nem azért hiányoznak közülünk a gyülekezetekben, mert a szomorúság képe uralkodik és nincs váltóképe, nincs alternatíva?

Írjuk fel a képek alá, még a szomorúság képei alá is: "de ismét meglátlak majd titeket".

A kérdések

Kevés nagyobb kudarc létezik annál, mintha egy előadás végén nincsen a hallgatónak egyetlen kérdése sem. Nem jelenthet ez mást, mint azt, hogy nem volt érthető, ami elhangzott vagy nem találkozott a felvetett kérdés a kontextussal. Az igazán sikeres közlés már az elhangzás pillanataiban kérdések tömegét ébreszti. Valóságos kommunikáció születik ekkor.

Az emberi életút mélységének sem az a legnagyobb problémája, hogy *létezik*, hanem az, ha valaki *ott egyedül marad* - kommunikáció nélkül, dialógus nélkül. Az egyház és benne a gyülekezet számára sem a megpróbáltatás, a nehézség vagy mélyre kerülés az igazi nagy probléma, hanem ha magára marad a környezetében, ha elszakad tőle a közvetlenül érintettek világa. Az egyedül maradt templomépületnél csak a magára maradt keresztyén tanítvány a szomorúbb látvány. A jelenlét igazi jelzője és biztosítéka éppen az, ha még "égnek" (ha még vannak égető kérdések) és hangzanak a kérdések, mert van üzenetünk a világnak ma is.

Örüljünk, ha kérdeznek minket, mert van feleletünk: ismét meglátlak majd titeket...

A felelet

Bármennyire is szokatlan a mai gyakorlatunkban, itt mégis *határozott feleletet* kapunk a jövőnköt illetően. A perspektívát megszólaltatni és megmutatni - ez minden időben az egyik legnehezebb feladat. Jubilate vasárnap akkor válik igazán az öröm vasárnapjává, ha eljutunk odáig, hogy felszabadulunk kötöttségeinkből és képesek vagyunk valóban örülni. Ebbe a helyzetbe nem segíthet el más, csak egy őszinte kötődés a jézusi búcsúbeszéd liturgiájához. Ez a "liturgia" ráébredt arra, hogy nem a negatív események bírnak döntő jelentőséggel az életünkben, hanem a magányt, a szomorúságot és pesszimizmust felváltó, vigasztaló, húsvét utáni hang. Csak az tudja énekelni a 66. zsoltárt ma, aki már ráébredt arra, hogy Istennek a legsötétebb emberi utakról is van elhívó és megmentő ereje.

"Ünnepeljétek Istennel - mindenütt.

Érte tegyétek ünneppé a napot és fessétek ki álmaitok képeit!...

Keressétek Istent - és találkozzatok vele mindennapjaitokban, mert Ő megbízható társ emberségünkben.

Derűje ránk talál, bárhogy érezzük is magunkat."⁹

Nincsen olyan mélység vagy távolság, ahová ne érne el a keze és a szava. Sokféle veszélytől rettegő, a holnap nap miatt gyakran jogosan bizonytalan életünket emeli föl a krisztusi távlat, amelyet ez az ige felmutat.

Nehéz lenne eldönteni, hogy egy halkuló "Coda" hozzá-e szebben a fő dallamot a szimfónia végén, vagy egy teljes zenekari erő. Az azonban biztos, hogy a tökéletes dallam *tisztán* csendül fel. Ez a tisztaság lehet igazi és teljes örömforsás számunkra, amikor meghalljuk a krisztusi búcsúszó feleletét.

Szóljon a felelet eltérő hangszerelésben és változó hangerővel, de a fő téma motivumát ne felejtjük el: „de ismét meglátlak majd titeket...”. János evangéliumának szavai azonban már túlmutatnak azok elsődleges jelentésén. A nagypéntek és húsvét között végbemenő eseményekben érezhetővé válik az isteni világalakítás ritmusa. Itt is érvényes az 'egy kis idő még'. Nevezhetjük ezt akár bibliai relativizmusnak is. (...) 'Ismét meglátlak majd titeket': a történelem végén nem a nagy kérdőjel, hanem Isten válasza áll. 'És azon a napon nem kérdeztek értőlem semmit.' Nem a kérdésfeltevésé, hanem az öröme az utolsó szó: 'és örülni fog a ti szívetek!'¹⁰

Szabó Lajos

Megjelent német nyelven a Göttinger Predigtmeditationen 1999/2. Számában, 224-232. old.

⁹Zum Gottesdienstbeginn, Gütersloh, 1981. 68. old. (Jubilate Introitus)

¹⁰Walter von Loewenich: Postille, 110-111. old. In: Es freu' sich alle Christenheit, Berlin, 1966. 101. old.

⁸Siegfried Schulz. Das Evangelium nach Johannes, NTD, 1975. 207. old.

Évforduló naptár 1999-re

JANUÁR

5. Windischgratz megszállja Pest-Budát, 1849
20. Sebastian Franck misztikus sz. 1449
23. Johannes Honterus †1989
23. Schneller István pedagógus professzor †1939
25. W.S. Tindale történész sz. 1899
29. Bora Katalin sz. 1499

FEBRUÁR

2. Branyiszkói csata 1849

MÁRCIUS

26. *Farkasházi* Ferenc egyházkerületi felügyelő sz. 1919
29. *Káldy* Zoltán püspök sz. 1919
30. F.A. Tholuck hallei professzor sz. 1799

ÁPRILIS

13. *Ráth* Mátyás lelkész, lapszerkesztő sz. 1749
14. Habsburg-ház detronizálása 1849
23. *Groó* Gyula professzor †1989
25. Oliver Cromwell sz. 1599
27. *Thomay* József szegedi lelkész †1929

MÁJUS

14. *Dr. Schulek* Tibor †1989
17. Országos Protestáns Árvaház alapítása 1859
19. *Dr. Keken* András †1974
21. Buda visszafoglalása 1849
28. *Sztehlo* Gábor †1974

JÚNIUS

6. A.S. Puskin sz. 1799
10. *Mayer* Endre eperjesi teol. tanár †1949
11. H.I. Iwand professzor sz. 1899
18. *Rázga* Pál †1849
20. *Poszvék* Sándor soproni teol. tanár sz. 1899

JÚLIUS

27. Evangélikus Országos Múzeum megnyitása 1979

AUGUSZTUS

19. *Zelenka* Pál püspök sz. 1839
25. *Mályusz* Elemér akadémikus, történész †1989
28. J.W. v. Goethe sz. 1749
29. *Bél* Mátyás †1749

SZEPTEMBER

27. *Vető* Lajos püspök †1989

OKTÓBER

1. Luther Márton Intézet megnyitása 1949
3. *br. Podmaniczky* Pál †1949
6. *Desseuffy* Arisztid és gr. *Leiningen-Westerburg* Károly kivégzése 1849
10. *br. Jeszenák* János kivégzése 1849
23. *Sztehlo* András budavári lelkész †1899
30. *Perlaky* József dunántúli püspök †1749
30. *Pukánszky* Béla pozsonyi teol. tanár †1899
31. Pesti Egyház templomának alapkövetétele 1799

NOVEMBER

4. *Szeberényi* Lajos Zsigmond sz. 1859
29. *Beyer* Pál soproni lelkész †1974

DECEMBER

1. *Makkai* László akadémikus, történész †1989
2. *Munyay* Antal eperjesi teol. tanár †1849
3. FÉBÉ Ev. Diakonissza Egyesület alapítása 1924
13. Heinrich Heine sz. 1799
14. Washington sz. 1799
22. D.L. Moody †1899

Összeállította: *Fabiny Tibor*

Májusi számunk szerzői

- Bácskai Károly lelkész - Budapest
Bencze Imre ny. lelkész - Budapest
Béres Tamás lelkész - Budapest
Csepregi Béla ny. lelkész - Sárszentlőrinc
ifj. Cselovszky Ferenc lelkész - Budapest
Fabiny Tamás lelkész - Budapest
Fabiny Tibor teológiai professzor - Budapest
Fischl Vilmos lelkész - Alberti
Gerőfi Gyuláné lelkész - Budapest
Koczor György lelkész - Pápa
Kovács Imre lelkész - Vönöck
Lengyel Anna újságíró - Budapest
Muntag Andor teológiai professzor - Budapest
Nagy Gyula ny. püspök - Budapest
Sánta Anikó lelkész - Magyarbánhegyes
Smidéliusz Gábor lelkész - Nagytarcsa
Szabó Lajos teológiai professzor - Budapest
Varga Gyöngyi lelkész - Budapest

Cikkeket vettünk át:

Jens Holger Schjorring, Prasanna Kumari, Norman A. Hjelm (szerk.): From Federation to Communion. The History of the Lutheran World Federation. Fortress Press: Minneapolis, 1997. 464-471.old. Göttinger Predigtmeditationen, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1999/2. 224-232.old.

CORRIGENDA

Márciusi számunkban *Bartha István* cikkébe (99-104.old) több sajnálatos hiba csúszott. Az író és olvasóink elnézését kérjük.

1. Az első lábjegyzetben „antropikus elv” olvasandó.
2. Ugyancsak az első lábjegyzetben szereplő név helyesen: Wolfgang Röd
3. Az utolsó fejezet utolsó előtti bekezdésében kimaradt a következő mondat: „...viszonylag új feltételezését. A termodinamika – kvantumokra is érvényes – alapelvének analógiájára, miszerint a nagyobb energiájú állapotok az alacsonyabb energiájúba igyekeznek, alapos okunk van feltételezni, hogy jelenlegi - kitágult, „felfúvódott” - világegyetemünk is ilyen metastabil állapotban lehet. Azaz „kölcsonvett” időben élünk...”

